

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**2018 ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ŞİİRLER
ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME VE ŞİİRLERİN İLGİLİ
PROGRAMDAKİ KAZANIMLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN BİR
DEĞERLENDİRME**

Ömer Faruk KARAKUŞ

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2019

2018 ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ŞİİRLER ÜZERİNE TEMATİK
BİR İNCELEME VE ŞİİRLERİN İLGİLİ PROGRAMDAKİ KAZANIMLARA
UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Ömer Faruk Karakuş

Danışman

Doç. Dr. Raşit KOÇ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi EĞitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler EĞitimi Anabilim Dalı

Türkçe EĞitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2019

KABUL VE ONAY

[Ömer Faruk KARAKUŞ] tarafından hazırlanan "[2018 Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme ve Şiirlerin İlgili Programdaki Kazanımlara Uygunluğuna İlişkin Bir Değerlendirme]" başlıklı bu çalışma, [11.07.2019] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Yüksek Lisans Tezi] olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Raşit KOÇ (Başkan)

Doç. Dr. Raşit KOÇ (Danışman)

Doç. Dr. Mehmet Nuri KARDAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

[Doç. Dr. Fuat TANHAN]

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[11/07/2019]

[Ömer Faruk Karakuş]

TEŐEKKÖR

Bu çalıőmayı, desteğini bir an olsun benden esirgemeyen yol arkadaşım Bedriye YÖREK' e ve doęmamıő çocuklarımıza ithaf ediyorum...

Katkılarından dolayı başta danışman hocam Sayın Doç. Dr. Raşit KOÇ' a, kıymetli dostum Abdurrahman ŞENLİK' e ve hep yanımda olan Songöl ve Abuzer KARAKUŞ iftine Őükranlarımı sunuyorum...

ÖZET

Karakuş, Ömer Faruk. *2018 Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirler Üzerine Tematik Bir İnceleme ve Şiirlerin İlgili Programdaki Kazanımlara Uygunluğuna İlişkin Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019

Şiir; ne bir düz yazı, ne de tek başına alt alta sıralanmış dizeler topluluğudur. Şiir; hayallerin, hüznün, sevinçlerin ve fikirlerin ansızın bir pencereden taşıp sanata dönüştüğü bir varoluş sürecidir. Şiir, dizelerde yer alan seçilmiş kelimeler ve bu kelimeler arasındaki ses ve duygu uyumuyla çocuklara hem bir sanat zevki aşılacaktır, hem de estetik bir bakış açısının temellerinin atılmasına yardımcı olmaktadır.

Şiir öğretimi de bir tür olarak şiiri şekil ve içerik bakımından inceleyip onu var eden her unsuru anlamlandırmaya çalışır. Şiir öğretiminin temelinde tema, konu, içerik ve şekil özellikleri gibi öğelerin değerlendirilmesi vardır. Şiir öğretiminin en önemli işlevi; sanatsal ve estetik özellikli metinlere nasıl yaklaşılması gerektiği, hangi bakış açısıyla incelenmeye uygun olduğunu göstermektir.

Türkçe ders kitaplarında öğretim programlarındaki kazanımlara ulaşmak için farklı türlerde metinler kullanılır. Şiir de ders kitaplarında yer alan türlerden birisidir. Şiir; duyguların ve hislerin tercümanı olan bir tür olduğu için, sadece edebi anlamda değil, öğretimde de büyük bir yer teşkil eder

Bu çalışma, 2018- 2019 eğitim-öğretim yılında hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tematik olarak incelemesi ve 2018 ilköğretim Türkçe dersi öğretim programındaki şiirle ilgili kazanımlara uygunluğunun belirlenmesi adına önemlidir. Ayrıca çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tematik yapısını belirleme ve bu şiirlerin öğretim programındaki hangi kazanımlara ilişkili olduğunu belirlemek amaçlanmıştır.

Çalışma, nitel bir araştırmayı kapsamaktadır. Ders kitaplarındaki şiirleri belirlemek ve 2018 TDÖP' deki şiirle ilgili kazanımları belirlemek için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda ders kitaplarındaki şiirlerin

tematik yapısını incelemek ve 2018 TDÖP' deki şiirle ilgili kazanımlarla ilişkisini belirlemek için içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda 2018- 2019 eğitim-öğretim yılında hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinleri tematik olarak incelenmiştir. Şiirlerin tematik özellikleri taşıdığı ve 2018 TDÖP' de yer alan şiir ile ilgili kazanımlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler:

Şiir, Kazanım, Tematik İnceleme.

ABSTRACT

Karakuş, Ömer Faruk. *A Review Of Poems According To Their Themes In Turkish Lesson Books In 2018 Secondary School Curriculum And An Evaluation About The Suitability Of The Poems To The Achievements In The Program*, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019

In our country, each person who has reached the age of 7 years will be stepping into a sixteen-year educational adventure with the university period. The correct steps taken during this period and appropriate educational approaches contribute to the process by positively affecting the next teaching steps. From this point of view, a high quality and qualified teaching process becomes more important than the total duration of education. Primary Education Period; the acquisition of basic skills, being intertwined with life, encountering with literary and aesthetic pleasure, etc.

Poetry; it is neither a plain font nor a string of strings sorted alone. Poetry; It is a process of existence in which dreams, sadness, joys and ideas suddenly move through a window and turn into art. Poetry, the selected words in the strings and the sound and emotion between these words in the children of a taste of art as well as to instill an aesthetic perspective helps to lay the foundation.

Poetry teaching as a genre examines poetry in terms of form and content and tries to make sense of every element that makes it. The basis of the teaching of poetry is the evaluation of elements such as theme, subject, content and shape properties. The most important function of the teaching of poetry is to show how artistic and aesthetic texts should be approached.

The aim of this study is to evaluate these poetry texts in terms of their suitability to the 2018 Turkish Curriculum after thematic examination of the poem texts in Turkish textbooks.

As a result of the evaluations, poem texts in primary, 5th, 6th, 7th and 8th grade textbooks were examined in relation to the achievements in Turkish

Curriculum. In this study, it was determined that the suitability of the acquisitions varied from district to district and even from school to school within the same district. It is understood that such results are based on factors such as education, environmental affects and family.

Keywords:

Poetry, Thematic Examination, Learning Outcome.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
1.BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Önemi.....	2
1.3. Sınırlılıklar.....	2
1.4. Problem Cümlesi.....	3
1.5. Alt Problemler.....	3
2. BÖLÜM : TÜRKÇE ÖĞRETİMİ	4
2.1. Türkçe Öğretimi Nedir ?.....	4
2.2. Türkçe Öğretimi Beceri Alanları.....	7
2.3. Türkçe Öğretim Programları.....	21
2.3.1.Türkçe Öğretim Programlarının Önemi.....	24
2.3.2. 2017 TDÖP.....	25
2.3.2.1. 2017 TDÖP Temel Felsefesi.....	25
2.3.2.2. 2017 TDÖP Temel Beceriler.....	26
2.3.2.3. 2017 TDÖP Değerler Eğitimi.....	26

2.3.2.4. 2017 TDÖP Genel Amaçları.....	27
2.3.2.5. 2017 TDÖP Öğrenme Öğretme Yaklaşımı.....	27
2.3.2.6. 2017 TDÖP Temalar.....	28
2.3.2.7. 2017 TDÖP Metin Türleri ve Metin Sayısı.....	28
2.3.2.8. 2017 TDÖP Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Özellikleri	30
2.3.3. 2018 TDÖP	30
2.3.3.1. 2018 TDÖP Amaçları.....	30
2.3.3.2. 2018 TDÖP Perspektifi.....	31
2.3.3.3. 2018 TDÖP Bireysel Gelişim ve Öğretim Programları.....	33
2.3.3.4. 2018 TDÖP Özel Amaçları.....	33
2.3.3.5. 2018 TDÖP Öğrenme- Öğretme Yaklaşımı.....	34
2.3.3.6. 2018 TDÖP Temalar.....	35
2.3.3.7. 2018 TDÖP Metin Türleri ve Metin Sayısı.....	36
2.3.3.8. 2018 TDÖP Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Özellikleri.....	40
2.3.3.9. 2018 TDÖP Şiirle İlgili Kazanımlar.....	41
3.BÖLÜM: ŞİİR ÖĞRETİMİ.....	44
3.1.Şiir ve Özellikleri.....	44
3.2.Şiirde Tematik İncelemeler.....	45
3.2.1.ŞiirdeKonu/ Tema.....	45
3.2.2. Şiirde Şekil.....	46
3.2.3. Şiirde Ölçü.....	46
3.2.4.Şiirde Kafiye.....	46
3.2.5. Şiirde Söz Sanatları.....	47

3.2.6. Şiir Öğretimi.....	47
3.2.7.Çocuk Edebiyatında Şiir.....	51
4. BÖLÜM: YÖNTEM.....	61
4.1. Çalışmanın Yöntemi.....	61
4.2. Çalışmanın Evren ve Örneklemi.....	61
4.3. Veri Toplama Süreci.....	61
4.4. Veri Toplama Araçları.....	62
4.5. Verilerin Analizi.....	62
5. BÖLÜM: BULGULAR.....	64
5.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiir Metinlerinin Tematik İncelemesine Ait Bulgular	64
5.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin 2018 TDÖP Şiirle İlgili Kazanımlarla Uygunluğuna Ait Bulgular.....	144
6. BÖLÜM: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	152
KAYNAKÇA.....	157

KISALTMALAR

İTDÖP: İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

Vb.: Ve Benzeri

TABLolar

Tablo 1. 2017 TDÖP Programında Metin Türleri ve Sayıları.....	29
Tablo 2. 2018 TDÖP Sınıf Düzeylerine Göre Metin Türleri.....	39
Tablo 3. 2018 TDÖP Sınıf Seviyelerine Göre Metin Tür Sayıları.....	40
Tablo 4. İlköğretim Çağı Çocukların Okuyup Yazabileceği Şiirler.....	50
Tablo 5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu.....	145
Tablo 6. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu.....	146
Tablo 7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu.....	148
Tablo 8 . 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu.....	150

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Dil edinimi, doğumla birlikte aile ortamında başlar. Bu süreç, her çocuğun konuştuğu dili başta temel ilkeler yardımıyla öğrendiği, kullandığı ve benimsediği zaman dilimidir. Basit sözcükler ve komutlar yardımıyla öğrenilen dil, okul öncesi dönemde içinde bulunulan ortama göre şekillenerek gelişmeye devam eder.

İlköğretim dönemine kadar her çocuğun dil gelişiminde aile, içinde bulunulan ortam ve çevre etkilidir. İlköğretim döneminde ise dil kullanımı gelişigüzel değil, belli bir sistem dahilinde devam eder. Bu sistemde amaç; sözcüklerin cümle değerini nasıl kazandığını, isim ile fiil ayrımını, sözcüklerin hangi görevleri yerine getirdiğini yapılan uygulamalarla benimsetmektir. Böylelikle her çocuk için dil ve dil kurallarının temelleri atılarak bir üst öğrenim kurumunda öğrenim görmeleri sağlanır. Yukarıda sayılan amaçları yerine getirmek için de; masal, fabl, hikaye ve şiir gibi türlerden sıklıkla yararlanır. Nitekim dili kural olarak öğrenmenin bir koşulu da, onun imkanlarını ve sınırlarını bilmektir. Bunu sağlamak için her öğrencinin okuduğunu anlama ve yorumlama becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu yüzden, her türün basit ve belli başlı örnekleri üzerinde yoğunlaşmak, faydalı olacaktır.

Ortaokul dönemine gelindiğinde, her çocuğun hikâye edici bir olayı anlayıp aynı zamanda bunu ifade edebilecek bir yeterliliğe ulaşması beklenir. Buradaki maksat, daha üst sınıflarda yer alan dil ve ifade kurallarının temellerinin atılmasını sağlamaktır. Dinleme, okuma, konuşma ve yazma beceri alanlarının belli başlı yeterliliklerine sahip olmuş her çocuk için metin odaklı öğretim süreci de başlamış olur.

İlkokul döneminde de bulunmakla beraber esas olarak metin odaklı yaklaşım, ortaokul döneminde başlar. Her metin türü, ilgili olduğu etkinlikler yardımıyla genişletilir ve incelenir. İşte tam da bu noktada ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliksel yönleri büyük önem kazanmaktadır. Bu çalışmada 2018 İlköğretim 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan tüm şiir metinleri

gerek şekil unsurları, gerekse de içerik öğeleri bakımından iki boyutlu bir incelemeye tabi tutulduktan sonra 2018 İlköğretim Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan dil becerileriyle ilgili kazanımlara uygunluğu incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar; şiir metinlerinin mevcut durumu, yeterliliği, şiir metinlerine nasıl yaklaşılması gerektiği ve şiir öğretiminin hangi kazanımları gerçekleştirdiği gibi konularda bir fikir sahibi olmayı sağlamıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Türkçe ders kitaplarında öğretim programlarındaki kazanımlara ulaşmak için farklı türlerde metinler kullanılır. Şiir de ders kitaplarında yer alan türlerden birisidir. Şiir; duyguların ve hislerin tercümanı olan bir tür olduğu için sadece edebi anlamda değil, öğretimde de büyük bir yer teşkil eder

Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tematik olarak yapısını belirlemeyi ve bu şiirlerin öğretim programındaki hangi kazanımlara uygun olduğunu belirlemek amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, 2018- 2019 eğitim öğretim yılında hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin tematik olarak incelemesinin yapılması ve 2018 İlköğretim Türkçe dersi öğretim programındaki şiirle ilgili kazanımlara uygunluğunun belirlenmesi açısından önemlidir.

Bu araştırma, bundan sonraki çalışmalarda Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ve 2018 ilköğretim Türkçe dersi öğretim programıyla ilgili yapılacak çalışmalarda yol gösterici olacaktır.

Çalışma, Türkçe öğretiminde ders kitaplarındaki şiirlerin tematik incelemelerinin nasıl yapılabileceği ve inceleme sonuçlarının öğretim programlarındaki kazanımlarla nasıl ilişkilendirilebileceği konusunda alana katkı sağlayacaktır.

1.3. Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2018- 2019 eğitim öğretim yılında hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinleriyle sınırlı tutulmuştur. Türkçe ders kitapları şunlardır: Meb yay. 5. Sınıf Türkçe ders kitabı, Eksen yay. 6. Sınıf Türkçe ders kitabı, Dersdestek yay. 7. Sınıf Türkçe ders kitabı ve Meb yay.8. sınıf Türkçe ders kitabı. Ayrıca araştırma, şiir metinlerinin 2018 ilköğretim Türkçe öğretim programındaki şiirle ilgili kazanımlarla ilişkilendirilmesi bakımından da sınırlıdır.

1.4. Problem Cümlesi

Çalışmanın amacına ulaşması durumunda; başta Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin programlarda yer alan kazanımlarla olan ilişkisi ve uygunluğu daha çok önemsenecektir. Bu sayede kitaplarda yer alan şiir metinlerinin türünün en yetkin örnekleri olma özelliğiyle beraber; şiir metinlerinin dil becerileri anlamındaki niteliği, şekil-içerik yönü, içerdiği mesajları ve tema-konu-içerik uyumu daha nitelikli bir yapıya kavuşacaktır.

Bu çalışmada aşağıdaki problem cümlelerinin cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

- 2018-2019 eğitim öğretim yılında hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik yapısı nasıldır?
- Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinleri, 2018 İlköğretim Türkçe dersi öğretim programındaki şiirle ilgili kazanımlarla ilişkili midir?

1.5. Alt Problemler

Çalışmada “Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik yapısı nasıldır? ve “Şiir metinleri 2018 İTDÖP şiir kazanımlarıyla ilişkili midir?” sorusu bağlamında şu alt problemler cevaplanmaya çalışılacaktır.

- Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinleri nelerdir?
- Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik yapısı nasıldır?
- 2018 İTDÖP’ deki şiirle ilgili kazanımlar nelerdir?
- Şiir metinleri, 2018 İTDÖP’ deki şiirle ilgili hangi kazanımlarla ilişkilidir?

2. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

2.1. Türkçe Öğretimi Nedir?

Burada, öncelikle Türkçe'nin bir dil olarak "Anadil" i ifade ettiğini bilmek gerekir. Ana dil, Aksan'ın (2000: 81) da dile getirdiği gibi başta aile ortamı içinde anne, sonrasında ise yakın aile çevresi ve sürekli etkileşim- iletişim halinde bulunulan çevreden öğrenilir.

Her türlü sosyal, kültürel ve manevi bağın da içinde bulunduğu bu etkileşim süreciyle beraber dil, içselleştirilerek bireyin toplum içinde varoluşunu tamamlamasına yardımcı olur. Dünyaya geldiğimiz ilk andan ölümle tamamlanacak olan son ana kadar gölgemiz gibi yanımızda taşıdığımız Anadil, sadece iletişim yönüyle değil; karar verme, analiz yapma, yorumlama ve değerlendirme gibi hayatı da okuyup anlamamıza yardımcı olan bir sistemdir.

Kavcar (1999: 142,143) anadil kullanımının hayati önemini şu sözlerle dile getirmiştir: "Dili iyi bilme ve düzgün kullanma, hem okul başarısı için, hem de hayatta başarı kazanmak için çok önemlidir. Herhangi bir konuda bilgi eksikliği bir dereceye kadar hoş görülebilir. Ama kişi kendi dilinde doğru ve düzgün anlatım becerisinden yoksun kalırsa ayıplanır, ayıplanmalıdır."

Dilin bünyesindeki her türlü özelliklerin bireyler tarafından eksiksiz benimsenmesi kanaatinde olan Kavcar, dilin kontrol mekanizması olarak da toplumu işaret etmiştir. Bununla birlikte dilin sadece öğretimsel işlevi için değil, hayatta en çok başvurduğumuz iletişimsel anlamdaki işlevine de dikkat çekmiştir.

Türkçe Öğretimi ise, "Anadil" den yola çıkarak "Anadil" öğretimini daha sistematik ve pedagojik temellere oturtmak suretiyle; ilköğretimden üniversiteye, üniversiteden sonra ise hayatın tamamında kullanmamızı sağlayan bir program olarak görmek gerekir. Her ne kadar aile ve çevre etkisiyle dile dair altyapıyı sağlayacak birikimi hafızamızda taşısak da tüm bunların bir sistem dahilinde

yeniden düzenlenmesi, eksiklerin giderilmesi, daha anlaşılır hale getirilmesi bir zorunluluktur. Nitekim yeryüzünde grameri ve kuralları olmayan, sınırları çizilmeyen, ait olduğu toplumun bir parçası olmayan dil öğretimine rastlamak imkansızdır.

Türkçe Öğretimi temelde dört temel dil becerisi üzerine kuruludur. Bunlar, Anlama becerileri içinde yer alan dinleme ve okuma ile anlatma becerileri içerisinde yer alan konuşma ve yazma' dır. Bu dil becerilerinin gelişimi, tüm öğretim süreçlerini etkilemektedir. Bu yüzden, sadece Türkçe dersleri için değil, diğer derslerin de odak noktasını anlama ve anlatma becerileri meydana getirmektedir.

“Anadili öğretimi, ilköğretimde bütün derslerin temelini oluşturur. Çünkü anadilinde yetkinliğe ulaştıkça düşünce yapısı, yorum gücü gelişen, duygu ve beğeni inceliği kazanan; ulusal ve evrensel kültür birikimi algılamaya başlayarak kimliğini geliştiren bir öğrenci, öteki dersleri de büyük ölçüde başaracaktır” (Sever, 2004: 11).

Görüldüğü gibi Sever de dilin düşünce ile olan ilişkisine değinerek Türkçe Öğretiminin dil inceliklerinin kazandırılmasının bireylerin algılama, yorumlama ve ufkunun gelişmesi gibi birçok özelliği ortaya çıkarıp başarıya doğrudan bir etki yapabileceğini ifade etmiştir.

Tüm bu yönler dikkate alındığında Türkçe Öğretiminin bir ders olmaktan öte tüm öğretim süreçlerini, bu süreçlerde yer alan derslere ait başarı düzeylerini de etkilediği bir gerçektir. Yine bireyin düşünce dünyasını şekillendirmesi, toplumsal iletişimi ve etkileşimi sağlaması gibi yönler de düşünüldüğünde Türkçe Öğretiminin önemi daha da fazla ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde yeni bir dil öğrenmenin ve öğretmenin temeli, bundan üst düzey verim alınması Türkçe Öğretimindeki başarıya bağlanmıştır. Kavcar da bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Kendi dilini doğru ve düzgün öğrenip kullanabilen bir kişi, herhangi bir yabancı dili çok kolay öğrenir. Genel olarak okullarımızdaki yabancı dil öğretiminden beklenen verimin alınmadığı da bir gerçektir. Bunda Türkçe öğretimindeki eksikliklerin büyük payı olduğunu söyleyebiliriz. Sözelimi cümleyi, cümlenin öğelerini iyi bilmeyen bir öğrenci, yabancı dildeki; aktif, pasif, direct, indirect konularını kesinlikle öğrenemez.” (Kavcar, 1999: 143, 149).

Önceki sayfalarda bahsedildiği gibi Türkçe dersindeki başarının diğer tüm derslerdeki başarıyı etkilediği gibi, herhangi bir dersteki başarısızlığın sebebi de Türkçe Öğretimine bağlanmıştır. Kavcar, yukarıda yabancı dil öğretimlerinden istenen verimin elde edilememesinin sebebini Türkçe Öğretimi içindeki “gramer” e bağlamıştır; çünkü bireylerin kendi dillerine ait cümle kurma, sözcük türetme, eklerin kullanım şekillerini ve işlevlerini bilmemeleri bir başka dilin de öğrenilmesini zorlaştırmaktadır.

Öğrenme çağındaki bir insan, yeni bir şeyi keşfederken bunu daha önce gördüğü ve keşfettiği şeye en çok benzeyen şekil, durum ve cisimlerle açıklamaya çalışır. Yani, şemalarını kullanır. İnsanlar da yeni bir dil öğrenme çabasına girerken o dile ait her kelimeyi, her başlığı, her konuyu, kısacası her inceliği kendi konuştukları dille bağdaştırıp zihinlerinde örtüşen ve ayrılan yönlerini anlamlandırma çabasına girerler. Bahsettiğimiz bu kıyaslama ve bilinenden hareketle bilinmeyeni yorumlama becerisi de konuşulan dile ait tüm olanakların kullanılabilmesine bağlıdır.

Bu durumu şöyle bir örnekle de açıklamak mümkündür:

Orhan Veli, Garip akımının ön plana çıktığı dönemlerde Türk şiirinde o güne kadar yer etmiş kalıp ve anlayışlardan kurtulmak gerektiğini savunarak özellikle de Aruz veznine karşı çıkmıştır. Her fırsatta da bunu dile getirip eleştirmiştir. Bunu yaparken özellikle aruz vezinli bir anlatım yolunu tercih etmiştir. Bunun bir örneği de Yahya Kemal'e atfen yazdığı “Efsane” adlı şiiridir. Aruzu kullanmadaki ustalığını gören Yahya Kemal de ona “Aziz şair, şiirini çok

beğendim; biraz daha gayret etseniz bizi de geçeceksiniz.” gibi bir teşvik cümlesiyle karşılık verir.

Orhan Veli burada eleştirilerini yaparken karşı çıktığı şeyler konusunda oldukça engin bir bilgiye sahipti. Eleştirdiği her özellik ile ilgili sayısız güzellikte eserler verebilecek bir durumdaydı. Tüm bunlardan hareketle, Türkçe Öğretiminin başarısı bireylerin öğretimsel, sosyal, bilimsel, sanatsal ve daha geniş anlamda her alandaki başarısını etkileyecek bir konumda olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu sebeple Türkçe Öğretimine durağan değil; değişen, gelişen ve dinamik bir yapı olarak yaklaşmak gerekir. Hitap ettiği öğretim kademeleri de göz önünde bulundurularak elde edilen sonuçlara göre verimini arttırabilecek her türlü çalışma yapılmalıdır.

2.2. Türkçe Öğretimi Beceri Alanları

Burada öncelikle “beceri” kavramı üzerinde durmak gerekir. “Beceri, bilgi ve birikim sonucu meydana getirilenlerin uygulamaya ve performansa dayalı olarak yaşama aktarıldığı bir kavramdır. Bu kavram, öğretim süreçlerinin başından sonuna kadar var olup geliştirilmesi ve iyileştirilmesi hedeflenen davranışlar olarak da tanımlanır” (Kan, 2006).

Açıklamadan hareketle “beceri” nin öğrenme, uygulama, tekrar v. s gibi yollarla yapılabilecek iş ve davranışlar olduğunu söylemek mümkündür. Dikkat edilmesi gereken nokta ise, beceri denilen şeyin süreç boyu öğrenilenlerin uygulamaya dönük olması ve aynı zamanda yaşama aktarılması gerektiğidir.

Beceri denilince, onunla aynı anlama gelmediği halde sık sık birbirine karıştırılan “yetenek” sözcüğünü de bilmek lazım gelir. Yetenek, günlük hayatta çoğu zaman “beceri” yerine kullanılan bir kavram olsa da, ikisi arasında belli başlı farklılıklar vardır. Beceri; öğrenme yoluyla oluşturulup geliştirilen bir kavram iken; yetenek, doğuştan getirilen davranış ve kabiliyetlerdir.

“İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programıyla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık haline getiren, estetik zevk kazanmış ve milli değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2006: 3).”

Bu maksatla her detay ayrı ayrı düşünülmüştür. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda temel beceriler, “yatay olarak bir yılın sonunda dikey olarak sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir” şeklinde açıklanmıştır. Programda geliştirilmesi hedeflenen temel beceriler şunlardır (MEB, 2006: 5).

- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma,
- Eleştirel Düşünme,
- Yaratıcı Düşünme,
- İletişim Kurma
- Problem Çözme,
- Araştırma,
- Karar Verme,
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma,
- Girişimcilik

Türkçe Öğretiminde dil becerileri ise anlama becerileri ve anlatma becerileri olmak üzere iki şekilde değerlendirilir. Anlama Becerileri, algılama ve anlamlandırma temelli olarak okuma ve dinlemeyi ifade ederken, anlatma becerileri ise duygu ve düşüncelerin ifadesine dönük olan konuşma ve yazmayı ön planı çıkarır. Türkçe Öğretimi de dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini üst düzey bir şekilde kazandırarak bireylerin Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanabilmelerini hedefler.

Anlama becerileri dinleme ve okuma olmak üzere iki başlık altında incelenir. Dinleme, literatürde çeşitli tanımları olan bir kavramdır. Bunların bazıları şu şekildedir:

Dinleme, “Kulağın işitme işlevini bilinçli olarak kullanmadır. Yani dikkati, seslerin üzerinde toplayarak manayı anlamadır. İşitmede dikkat olmadığı halde dinlemede dikkat vardır. Bir anlamda dinleme, dikkatli işitmedir ya da işitme, dikkatsiz dinlemedir” (Alperen, 2001: 17). İlk tanımdan hareketle dinleme eyleminin başıboş değil, tam aksine tüm sürecin zihinle beraber yürütüldüğü bilinçli bir etkinlik olduğu söylenebilir. Çevremizde ve hayatımızda duyduğumuz tüm sesleri işitme, bunlar arasından kulak verip üzerinde düşündüklerimiz ise dinlemedir. Düşünme ile kastedilen şeyler; sesleri algılama, zihinsel aşamalardan geçirme ve bunu anlamlandırmadır.

Demirel’ e (1999:33) göre ise dinleme, “Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir.” Dinleme etkinliği bu tanımda daha çok iletişimdeki yeri itibarıyla değerlendirilmiştir. Yani dinleme faaliyeti, diyalogda bulunan kişinin söylediğini eksiksiz bir şekilde anlayarak aynı ölçüde bir tepki verme eylemi olarak yorumlanmıştır.

“Doğumdan önce başlayan, ailede gelişen, okulda devam eden ve hayatın pek çok alanında kullanılan dinleme becerisi, bir bakıma sesleri okuma ve anlamlandırmadır. Her ne kadar sağlıklı bir insan dünyaya geldikten sonra duyu organlarından en çok gözlerini kullansa da, anne karnında kulaklarıyla çevresini fark ettiği için bir anlamda insan dünyaya gözlerini değil, kulaklarını açar”(Emiroğlu, 2013: 271).

Biyolojik olarak bakıldığında insanda ilk gelişen dil becerisi “dinleme”dir. Bununla birlikte, diğer bütün dil becerilerinin temelini de “dinleme” oluşturur. Dünyaya ilk defa gözlerini açmış bir insanın çevresinde hiçbir ses olayının gerçekleşmediğini ve her şeyin sadece hareketten ibaret olduğunu farz edersek;

o insan, bu durumda öğrenmeye dayalı olarak gerçekleşen “okuma” becerisini kazanamayacaktır. Zaten iletişim olmayınca “konuşma” becerisinden bahsetmek de anlamsız olacaktır. Anlaşılacağı üzere “dinleme” olarak gerçekleşen hadise, aslında beynin de harekete geçebilmesi için gereken ilk tepkidir. Bu tepki yoluyla algılama sistemi ve akabinde anlamlandırma süreci de başlamış olur. İşte bu yüzden dinleme, ilk gelişen dil becerisidir denilebilir.

“Yapılan araştırmalar, bir kişinin insanlarla birlikte olduğu sürenin % 42’sini dinlemekle geçirdiğini, öğrencilerin okulda öğretmen ve arkadaşlarını günde 2,5-4 saat dinlediklerini, okul başarısının da öğrencinin dinleme yeteneğine sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir. ” (Göğüş, 1978: 227) Veriler göz önüne alındığında bir insanın gün içinde uyku dışındaki zamanının büyük çoğunluğunu dinlemekle geçirdiği ortaya konmuştur. Aynı zamanda okul başarısının da dinleme yeteneğine bağlı olduğu gerçeği, dinlemenin ne denli önemli bir faaliyet olduğunun en büyük kanıtıdır. Nitekim derste öğretmenini dinleyemeyen, anlayamayan bir öğrencinin aynı ders ya da başka dersler için üst düzey bir başarı göstermesi olanaksızdır; çünkü öğrenci, dinleme etkinliğine katılırken farkında olmadan başarmak için de ilk adımı atmış sayılır. Bu da öğrencinin öğrenme faaliyetlerini sevdiğini, aktif olarak rol aldığını, söz konusu dersi ve öğretmenini önemseydiğine işaret eder.

Sosyal medya uygulamalarında, genel ağda paylaşılan videolarda, televizyonlarda yayınlanan ana haber bültenlerinde ve toplum içinde yaşanan olaylarda yanlış anlaşılabilir konuların ne tür sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Bu ve bunun benzeri sayılabilecek bütün problemlerin temelinde “iletişim yoksunluğu ve yetersizliği” gelmektedir.

Sosyal bir canlı olarak varlığını sürdüren insanların topluluk içinde kendini ifade etmesi, sorunlarını çözmeleri, kavgaları sona erdirip huzur içinde yaşamaları ancak sağlıklı bir dinleme eğitiminin alınmasıyla mümkündür.

Dinleme becerisi sadece kulak ile gerçekleşen bir etkinlik değildir. Aynı zamanda görme duyumuzun da aktif olduğu bir süreçtir. Bu sebeptendir ki dinleme, beraberinde izleme gibi bir etkinliği de gerekli kılmıştır. Hatta bu sayede dinleme etkinliklerinden alınan verim daha da artmıştır. Bireyler dinlemeye değer buldukları bir etkinliği izlediklerinde sesin dışında bir görsel uyaran şenliğine de katılma fırsatı yakalarlar. Bunlar; mesajın geldiği kaynağa ait jest ve mimikler, ortama ait fiziki özellikler ve göz aracılığıyla zihni de harekete geçiren renk, sembol ve işaretlerdir.

Dinleme ve izleme arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Dinleme faaliyetlerinin yarısından fazlasının izlemeyle beraber gerçekleştiği düşünülürse, bunun önemi daha da çok ortaya çıkacaktır. Özellikle değişen ve gelişen dünya düzeninde dinleme ile izlemeyi birbirinden ayrı düşünmek imkansızdır. İzleme, dinleme eylemini anlamlı kılıp pekiştiren en önemli ögedir. Dikkat edildiğinde eğitim-öğretim süreçlerinde sadece görme engeli ya da sadece işitme-duyma engeli olan bireyler için farklı öğretim metotları kullanılır. Birbirinden farklı olarak kullanılan bu metotların bir temel amacı da, bireylerin engellerinin olduğu alanlardaki eksikliğini en aza indirmek ve böylelikle öğrenmeyi pekiştirmektir.

Dinleme becerisi ilk olarak anne karnında ve doğumla beraber ailede başlar. Bu sebeple öncelikle ailelerin dinleme konusunda eğitilmeleri gerekmektedir; çünkü bir şey ne kadar önemli olursa olsun, onun bilincinde olmamak, faydası için çalışıp çabalamamak, öğrenilenleri uygulamaya koymamak, o konuyu sadece gereksiz bir iş yükü haline getirir.

Bebeklik Döneminden (0-6 Yaş) Okul Çağı'na kadar (7 Yaş ve Üstü) çocuklara ninni söylenmesi, ilk ağızdan şarkılar söylenmesi, masallar okunması gibi etkinlikler, çocuklarda dinleme becerisinin büyük oranda gelişmesine katkı sağlamaktadır. Hoşa gidecek dinleme faaliyetlerine ağırlık vermek ve bunların sıklığını arttırmak, anne ve babaların çocuklarıyla beraber geçirdikleri zamanın kalitesini arttırmak fayda sağlayacak diğer etkinliklerdir.

Eğitim-öğretim dönemlerinin başlamasıyla beraber derslerde yer alan etkinlikler, programlar ve kazanımlar sayesinde çocukların dinleme konusundaki becerilerinin gelişmesi, bir sistem dahilinde üst seviyelere taşınması amaçlanır.

Okuma; “Basılı ya da yazılı sözcükleri duyu organları yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama ve yorumlamadır” (Temizkan, 2009: 1). Okuma, bir yapbozdaki gibi olay, kişi, yer ve zaman unsurları üzerinde yapılan analizler sonucu parçaları mantıksal bütünlük gözeterek doğru yere koyup genel olan resme, fotoğrafa ve iletiye ulaşmaktır.

Okuma Becerilerinde ön planda olan fiziksel yeterlilikler; göz, kulak, dil, dudak, diş, akciğer gibi organlardır. Bunlar, eylemin başlamasında ve devam etmesinde gerekli olan unsurlardır. Sonrasında ise, algılama olarak tanımlanan nörolojik ve bilişsel özellikler etkili olmaktadır. Göz ile görülüp beyin tarafından tanınan harf, sözcük ve cümleler algılama ve anlamlandırma işlemlerinden sonra akciğer, soluk borusu, dil, diş, dudak, ağız, ses telleri gibi birçok organın müşterek çalışmasıyla “okuma” olarak ifade edilen eylemin gerçekleşmesini sağlar.

Akyol’a (2007:15) göre okuma “Okuyucu ve yazar arasında uygun bir ortamda gerçekleşen görüş alışverişidir. Bu süreçte okuyucu, metni anlamaya uğraşmakta ve anladıklarıyla ön bilgilerini birleştirerek yeni anlamlar ortaya koymaya çalışmaktadır.”

Burada, daha önce yapılmış tanımlardan farklı olarak “ön bilgiler” kavramına değinilmiştir. Buradaki ön bilgi kavramı; kişinin okuma geçmişı, deneyimi ve bunlardan edindiği birikimleridir ki, bu da okuduğunu ilişkilendirme ve anlamlandırma üzerindeki en önemli etkenlerdir.

Okuma eylemleri; temelleri ailede atılan, okul öncesinde alıştırmaları yapılan ve ilköğretimle beraber de bir sistem ve program dahilinde öğretilip gerçekleşen etkinliklerdir. Ne yazık ki ülkemizde okuma, Cumhuriyet ve öncesi

de dahil olmak üzere üzerinde sürekli konuşulan, tartışılan, gündemde her zaman tutulmaya çalışılan, nitelden ziyade nicel olarak bakılan ve hatta bilimsel yayınlara konu olmuş bir mesele haline gelmiştir. Bunun sebebi, okumayı sevmeyen ve okumayı alışkanlık haline getirmemiş bir kitle ile karşı karşıya olunmasıdır.

Okuma “zamanla gelişen ve eğitim sonucu kazanılan bir davranıştır. Ancak bu eğitimin yapılış şekli ve uygulaması ile ilgili birbirinden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Okuma, kimilerine göre yazılı bir metnin gözle takip edilmesi, beyinle algılanması; kimilerine göre de başlı başına özel bir eğitime ihtiyaç duyulan ve birbiri içine girmiş farklı etkenlerin bir araya gelmesiyle oluşan bir süreçtir” (Aytaş, 2005: 1). Okuma üzerine yapılan bu tanımlardan hareketle, okuma faaliyetlerinin fiziksel ve zihinsel özelliklere göre şekil aldığı görülmektedir.

Okumanın insan dünyasındaki yerini ve önemini Köksal (2003: 6) “Yirmi birinci yüzyıl insanı hızlı, doğru, anlayarak ve eleştirerek okuma becerisine sahip olmadığı sürece hem günlük yaşamında, hem de öğrencilik yaşamında başarısız olacaktır.” şeklinde açıklar. Güneş (2000) ise okuma eyleminde olan bireyin kişisel gelişimine katkı sağlayarak siyasi, iktisadi, sosyal, etik ve ileri bir dünya görüşüyle beraber üyesi olduğu aile kurumunun, değerleriyle var olduğu toplumunun ve daha geniş anlamda dünyanın bile gelişmesine katkı sağlayacağını ifade eder.

Okuma Öğretiminin hedefine ulaşması için okumayı alışkanlık haline getirebilmek gerekir. Alışkanlık, uzun süreli ve arzu edilerek yapılan tekrarlar sonucu ortaya çıkan bir davranış biçimidir. Bireylerin çocukluk dönemlerinde yapılan bire bir okuma faaliyetleri, okunan metinleri hayal ettirme, hayal edilenleri özetleme, metinde geçen bir kahramanın yerinde olmayı öğretme gibi okumayı zevk alınan ve özlenen bir çalışma haline getirmek, alışkanlık noktasında oldukça faydalı etkinliklerdir.

Amerika’da yapılan bir araştırma sonucunda, çocukların hayatı anlamlandırma çabası içerisinde oldukları Erken Çocukluk Dönemi’nde kitap okumayla tanışmaları, kitaplarla duygusal bağ kurmaları ve okuduklarını anlamlandırma çabalarına girmeleri, okuma alışkanlığının edinilmesinde büyük oranda katkı sağladığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında süreç olarak aile, çevre ve okul çağında da öğretmenlerin bu anlamdaki etkisi yadsınamaz. Eğitim-öğretim dönemi boyunca özellikle İlköğretim birinci kademedeki sınıf öğretmenleri ve İlköğretim beşinci sınıftan itibaren ise Türkçe öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu dönemler aslında okuma problemlerinin tespiti açısından da oldukça önemli bir dönemdir; çünkü çocukluk dönemindeki bireylerin kitaplarla olan yakınlık derecesi, okuma faaliyetlerinin ilerleyen yıllarda devam edip etmeyeceği noktasında öngörü sahibi olunmasını sağlar.

Okul öncesi dönem ve ilkokulun ilk yılları için daha çok resimli kitapların tercih edilip bunların öğretmenler aracılığıyla seslendirilmesi, yorumlanması ve yorumlatılması, kitaba olan merakın ve ilginin yerleştirilmesi açısından kıymete değer etkinliklerdir. Ayrıca türlerin masal, öykü gibi eğlenceli ve basit düzeydeki kurguya sahip metinlerden seçilmesi, sonraki yıllarda çocukların kitaplarla olumlu bağlar kurup okuma alışkanlığını kısa sürede kazanmalarına yardımcı olabilir.

Ülkemizde okuma becerisinin çok düşük bir seviyede olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu gerçeğin hangi değişkenlerden etkilendiği, temelinde hangi sorunların yattığı ve bu problemlerin nasıl anlaşılması gerektiğine dair bir çabanın olmayışı, somut adımlar atılmasına engel olarak okuma eyleminin geleceği noktasında endişelere sebep olmaktadır.

“Anlamaya yönelik dil becerilerinden okumada, metne gözle bakmak gibi konsantrasyonu tamamlayıcı zorunluluklar vardır. Dinlemede göz ve konsantrasyonu sağlamada görev üstlenen diğer unsurları bir noktada toplamak daha güçtür. Dolayısıyla dinlemede dikkati toplama süreci okumaya göre daha zordur” (Doğan, 2012: 3). Dinleme ve okuma, anlama alanı içinde olan iki

beceridir. Gelişen ve değişen dünya düzeninde bilgiyi elde etme yollarından ziyade; bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma, ulaşılan bilgileri ivedilikle işleme, bunu işlevsel olarak kullanabilme gibi birtakım üst düzey becerileri de beraberinde getirmiştir.

2000’li yıllardan önce bilgiye ulaşma yolu daha çok kütüphaneler, devlet arşivleri, ansiklopediler ve kitapçevleri gibi birincil kaynaklardan geçmekteydi. Günümüzde ise genel ağ kullanımıyla tüm bilgi kaynakları kategorize edilerek, alanına göre sınıflandırılarak kullanıcıların hizmetine açılmıştır. Bu sayede bilgi ve haber konuları çok kolay ulaşılabilen bir hale gelmiştir. Bu durum, zamanla bilgiye ulaşmanın yanında; bilgi yığınları arasında işlevsel olana ulaşma, okunan metinlere eleştirel yaklaşma gibi bir tavır da beraberinde getirmiştir. Böylelikle, okuma becerisi alanına daha ileri seviyede görevler yüklenmiştir.

Programlarda yer aldığı ilk günden bu yana ihmal edilmiş bir beceri olarak tanımlanan “dinleme” alanına; teknolojinin gelişmesi, yeni eğitim yönelimleri ve anlayışlarıyla beraber büyük sorumluluklar düşmüştür. İnsanlar dinleme eylemini sadece kulağıyla değil, gözleriyle de yaptığı için dinleme becerisi “izleme” ile birleştirilmiştir. Özellikle iletişim kaynaklarında görselliğin ön planda olması ve iletilerin görsel öğeler yardımıyla ortaya çıkarılması, insanlarda izlediklerini de anlamayı zorunlu hale getirmiştir.

Tüm bu hususlara bakıldığında, anlama becerilerinden olan dinleme ve okumaya birbirinden üstün olan yönleriyle bakmamak gerekir. Her iki beceri de zihnin anlama ve yorumlama kısmına dayandığı için, bu iki becerinin birbirini nasıl etkilediği ve dil becerilerine ne gibi katkıları olduğunu görmek gerekir. Et-tırnak gibi birbirine bağlı bu beceriler için ortaya çıktıkları ilk zamandan itibaren geliştirici ve destekleyici önlemler alınması; eğitim-öğretim süreci, sosyal, kültürel ve mesleki hayat açısından oldukça önemlidir.

Anlatma Becerileri kendi içinde Konuşma ve Yazma olmak üzere ikiye ayrılır. Konuşma Becerisine geçmeden önce, konuşma ile ilgili yapılmış sözlük

tanımlarına bakmak yerinde olacaktır. Konuşmak, Türkçe Sözlük' te (2005:1213)

- 1- Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak.
- 2- Belli bir konudan söz etmek.
- 3- Bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek.
- 4- Söylev vermek, konuşma yapmak.
- 5- Düşüncesini herhangi bir araç kullanarak anlatmak.

Konuşma becerisi için yapılmış belli başlı tanımlar şu şekildedir: “Konuşma genel olarak duygu ve düşüncelerin sözlü olarak aktarılmasına denilmektedir. İnsanların çevresiyle iletişim kurmasının en etkili yoludur. Bu yolla; görüş, düşünce, duygu ve sorunlar başkalarına aktararak paylaşılmaktadır. Bu süreçte dil, düşünce, duygu, ses, beyin ve konuşma organları yer almakta ve bir dizi karmaşık işlem yapılmaktadır. Bunlardan birinin eksikliği ya da yetersizliği çeşitli konuşma kusurlarına yol açmaktadır (Güneş, 2013, s. 105-106).”

Sosyal bir canlı olarak insanın varlığını devam ettirebilmesi, hislerini paylaşabilmesi için kendisi dışındaki diğer insanlarla iletişime geçmesi gerekir. İletişim denilen olgu ise; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve geri bildirim olmak üzere beş aşamada gerçekleşir. Tam ve etkili bir iletişimin gerçekleşmesi için bu öğelerin mutlaka olması gerekir. Bu süreçte kaynak; mesajı gönderen kişi, yani gönderilen mesajın sahibidir. Kaynak, aynı zamanda iletişim sürecinin başlangıcını temsil eder. Gönderilmek istenen mesajın alıcı üzerinde istenilen etkiyi bırakmasından sorumlu olan ögedir. Kaynak her zaman bir insan olmak zorunda değildir. Herhangi bir televizyon kanalı, bir tiyatro gösterisi ya da bir metin de kaynak olabilir. İletişim ise, kaynağın alıcıya ulaştırmak üzere tasarlayarak ortaya koyduğu mesajdır. İletişimin en önemli özellikleri; açık, anlaşılır, düzeye uygun ve sade oluşudur. Kanal da iletişimin alıcıya ulaştırıldığı yol veya araç olarak tanımlanır. Kaynağın iletişimi söz, yazı, resim ve sembol gibi yollardan herhangi birini kullanarak ulaştırması, kanalı ifade eder. Alıcı, kaynak tarafından hazırlanan iletişimin bir kanal vasıtasıyla ulaştırılmak istendiği ögedir. Alıcı her

zaman bir insan değil, bir grup veya topluluk da olabilir. Son öge olan geri bildirim; kaynak, ileti, kanal ve alıcı süreçlerinden geçen mesajların değerlendirilmesinden sonra ortaya konulan tepkidir.

“Konuşma becerisi; okuma, dinleme ve yazma becerilerine göre daha komplekstir. Bu beceri fiziki olarak adeta iç içe girmiş, küçük bir sistemin birbiriyle ahenkli olarak çalışması sonucunda gelişir” (Yalçın, 2002:101). Şeklinde tanımlanırken, bir diğer konuşma tanımı da şu şekildedir:

“Çocukların kazandıkları ilk dil becerilerinden biri olan konuşma, yapılan araştırmalara göre dinlemeden sonra kullanılan beceridir. Dinleme becerisinin çocuğun anne karnında yedi aylıktan başladığı bugün somut olarak bilinen bir gerçektir. Konuşma becerisinin ise çocuğun doğumuyla beraber çıkardığı ilk seslerle başladığı kabul edilmektedir” (Temizyürek, vd., 2011: 201). Doğumdan hemen sonra dikkatli bir dinleyici pozisyonunda olan çocuk, yakın çevresinden duyduğu sesleri hafızasında kodlamaya başlar. Kodlama da beraberinde hatırlamayı sağlar. Bunun en önemli göstergesi, ağlayan bir çocuğun annesinin sesini duyduğu gibi sakinleşerek susmasıdır. Bu süreçlerde çocuk, duyduğu sesler arasında hangi seslerin yakınlarına, hangilerinin ise yabancılara ait olduğunu ayırt eder.

Çocuklar; anne, baba ve kardeşlerinin teşvikiyle ilk sesleri çıkarmaya başlar. Bu noktada diğer dil becerilerinde olduğu gibi konuşma becerisinin gelişmesi için de aile desteği oldukça önemlidir. Nitekim okul çağına kadar her türlü gelişim görevlerinin olduğu gibi, dil becerilerinin de yegâne destekçisi ailelerdir.

Kritik Dönem, insanların belli bir yaş aralığında gerçekleştirmeleri gereken, gerçekleştirilmemesi halinde de hayati derecede hasarlar oluşturabilen gelişim görevleridir. Örneğin, dünyaya yeni gelen bir çocuğun gözlerinin uzun süre kapalı tutulması, o çocuğun göz organının gelişim görevlerini yerine getirmesini engelleyerek görme duyusunda hasarlara yol açabileceği, hatta

bazen görme duyusunu tamamen kaybetmesi gibi sorunlara bile neden olacağı bilinen bir gerçektir. Dil becerileri de tıpkı bu şekildedir. Genel olarak 0-6 yaş, dil gelişimin büyük ölçüde temellerinin atıldığı dönemdir. Bu gerçeğin aileler tarafından bilinmesi, oldukça önemlidir. Bu bilinçle çocukların her fırsatta konuşmaya teşvik edilmesi, konuşmaları için cesaretlendirilmesi ve desteklenmesi, konuşma becerisinin kazanılmasında önemli ölçüde yarar sağlayacaktır.

Öğretim sistemiyle bir bütünlük oluşturan dil becerilerinin gelişiminde, aile ile birlikte öğretmenler de etkilidir. Burada eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten tüm yetkililerin belli başlı niteliklere sahip olması gerekir. Aksi takdirde istenilen hedeflere ulaşmak çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Katrancı ve Melanlıoğlu (2013: 653) Öğrencilerle etkili iletişim kuran öğretmenlerin daha başarılı olduğuna dikkat çekerler. Bu noktada öğretmenlerin konuşmaya yönelik öz-yeterlikleri önem kazanmaktadır. Bulut, Açık ve Çiftçi (2016, s.136) de “Çocukların doğru, güzel ve etkili konuşma becerisini elde etmelerine yardımcı olup rehberlik edecek yer ise şüphesiz okullardır ve daha çok ana dili öğretmenleridir.” şeklinde bir görüş belirterek, dil becerilerinde öğretmen rolünün önemine değinmişlerdir. Tabi burada öğretmen camiası içinde de en büyük pay, ana dili öğreticileri olan Türkçe öğretmenlerine aittir.

“Eğitim kurumlarında verilen konuşma derslerinin amacı, öğrencilerin düşünce ve duygularını dil kurallarına uygun, doğru ve etkili biçimde anlatma yeteneği kazandırmaktır” (Aktaş ve Gündüz, 2001). Burada öncelikle konuşma ve ifade becerilerinin gelişmesi önündeki engellere göz atmak gerekir. Bunlar;

- 1- Konuşma esnasında yanlış bir söylemde bulunma korkusu
- 2- Konuşan kişinin aynı duyguları bir başkasının daha iyi ifade edebileceğini düşünerek eyleme başlamaktan vazgeçme düşüncesi
- 3- Bireyin kendisini ifade ederken sözcüklerin ve cümlelerin seslendirilmesinde herhangi bir telaffuz yanlışlığına düşme korkusu
- 4- Kendi konuşmasının etkili olmayacağı fikri

- 5- Konuşmaya başlarken ya da konuşma esnasında, hitap edilen kesim tarafından komik ve gülünç bir duruma düşme endişesi gibi toplumsal ve içsel faktörlerdir.

İşcan ve Karagöz, (2016: 202) bu ve buna benzer problemler karşısında alınması gereken önlemleri şöyle açıklar:

“Konuşma kaygısının giderilmesi için öncelikle yapılacak iş öğrencilerin ya da öğretmen adaylarının konuşma kaygı düzeylerinin artmasına neden olan korkularıyla ilgili farkındalık oluşturmaktır. Bu gerçekleştirilirse öğrenciler kaygı uyandıran bu olumsuz davranışlardan kaçmak yerine bunlarla başa çıkma yolunu seçeceklerdir”

Yazma Becerisi’ ne geçmeden önce “yazı” nın ne olduğunu tanımlamak yerinde olacaktır. Eyüp Hamdi yazının tanımını şu şekilde yapar:

“Yazı kelimelerin tazmin ettiği manaları remizi şekillerle tahriren ifade etmek demektir. Yazı yalnız yakındakilerle değil bizden zaman ve mekan itibarıyla çok ayrılmış olanlarla bile anlaşmaya bir vasıta. Yazı fikirleri müebbeden yaşatan saklayan bir hazinedir. (Eyüp Hamdi, 1927: 108)”

Burada “remizi”nin depolamak, “tazmin” in zemin hazırlamak ve “müebbed” in sonsuz, ömrün bitimine kadar olan süre gibi anlamlara geldiğini bilmek gerekir. Eyüp Hamdi bu tanımla yazının, kelimelerin tüm anlam ve manalarının yer aldığı bir anlam deposu, bir anlaşma aracı ve fikirlerin yüzyıllar boyu yaşamasını sağlayan bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Akyol (2005:47) yazı için “Yazma düşüncelerimizi ifade edebilmek için gerekli sembol ve işaretleri motorsal olarak üretebilmektir” derken, Demirel (2004: 102) de “Düşünceyi, duyguyu, olayı yazı ile anlatmaya yazma denir.” der.

Bahsi geçen tanımlarda yazının bir iletişim aracı olduğu, anlaşmayı sağladığı ve fikirlerin paylaşılıp kuşaklara aktarılması yönü dile getirmiştir. Yazının ilk amacı iletişimi sağlamak olması ile beraber, bir diğer amacının da fikirleri, değerli ve kıymetli bulunan her türlü manevi birikimi ölümsüzleştirmek olduğu unutulmamalıdır.

Dil becerilerinin öğretimine geçmeden önce bilinmesi gereken bir diğer husus da, dil becerilerinin fiziksel ve zihinsel anlamdaki olgunluğu ve sağlığı kapsamıdır. Örneğin yazma becerisi için; bir elin yazma eylemini gerçekleştirebilecek motorsal olgunluğa erişmesi, yazma eyleminin takibini gerçekleştiren "göz" organının sağlıklı olması ve yazı olarak adlandırılan sistemin işlevsel olarak kullanılmasını sağlayacak zihinsel yapının da olgunluğu ve sağlığının yerinde olması gerekir. Bu hususlar, yazma becerisinin başlayabilmesi için gerekli olan hazırlayıcı ve zorunlu etmenlerdir.

Yazma; dinleme, konuşma ve okuma becerisinden sonra gelişir. Yani en son gelişen dil becerisinin yazma becerisi olduğunu söylemek mümkündür. Bunun sebebi, yazma becerisinin gelişiminin diğer dil becerilerinin gelişimine bağlı olmasıdır. Dinleme, konuşma ve okuma becerisi gelişmemiş bir öğrencinin yazma becerisinin gelişmesini beklemek mümkün değildir. Burada kastedilen, bir öğrencinin temel bir yazı düzeniyle kendini ifade etmesi değildir. Aksine işe; zengin bir kelime hazinesiyle, alışkanlığa dönüşmüş bir okuma kültürüyle, olayları ve durumları eleştirel-tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek başlamasıdır. Bu sebeple her öğrencinin dil becerileri içinde yazmaya değil, diğer dil becerileriyle (dinleme, konuşma, okuma) olan geçmişine bakmak gerekir.

Yazma becerisi, dil becerileriyle çok sıkı ilişki içerisinde. Bu beceriler arasında özellikle okumanın ayrı bir payı vardır. Ege (2005: 142) bu bağı şu şekilde açıklar: "Yazma, sadece motor bir aktivite olmanın ötesinde okuma becerisinden ayrılması mümkün olmayan, planlama gerektiren, daha üst düzeyde ve daha karmaşık bir zihinsel eylemdir."

2.3. Türkçe Öğretim Programları

Kavram olarak öğretim programlarının belli başlı tanımları yapılmıştır. “Eğitim programı eğitime düzenidir. Bu eğitim düzeni öğrenci açısından “öğrenme yaşantıları düzeni”; eğitimci açısından da “eğitim durumları düzeni” olarak karşımıza çıkmaktadır” (Ertürk, 1998:95). Tanımdan hareketle programların sistem içerisinde öğrenci durumunda bireylere ve öğretici durumundaki öğretmenlere dönük olmak üzere iki yönlü hazırlandığı vurgulanmıştır çünkü; bu yapı sadece öğrenene değil, öğreticiye de rehberlik edip karşılıklı etkileşimi esas almıştır.

Öğretim programları, benimsenen eğitim-öğretim anlayışının uygulamaya dönük şeklidir. Aynı zamanda, tüm öğretim kademelerinde okutulacak derslerin temel dayanağı, yol haritası, kuramsal dayanağıdır. Öğretim programları denince kısa süre zarfında bir yıllık, uzun süre zarfında ise tüm yaşam boyunca kullanılacak öğretimsel ve yaşamsal amaçlar akla gelir. Öğretim programları ile amaçlanan ise, programlarda yer alan amaç ve kazanımlar yoluyla gerekli her türlü donanımı bireylere kazandırmaktır.

Öğretim programlarında eğitim-öğretim süreci içerisinde işlenmesi gereken; ünite, konu, etkinlik, ölçme ve değerlendirme örnekleri gibi bir araya geldiğinde ait olduğu sistemin bütününe hizmet eden kısımlardan meydana gelir. Aynı zamanda ülke çapında eğitim ve öğretimin uygulanabilirliği konusunda birliğin sağlanmasına yardımcı olur. Bu da öğretim faaliyetlerinin yürütülmesindeki bireysel ve yanlış uygulamalara engel olur.

Tanzimat Dönemi, Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet dönemi de dahil olmak üzere sürekli varlığını sürdürmüş öğretim programları, her yılın ve dönemin koşullarına göre birtakım değişikliklere uğramıştır. Bunun sebebi; yenilenen ve gelişen dünya toplumlarına ayak uydurmak, zamanla işlevsiz hale gelerek ihtiyaca cevap vermeyen uygulamaları sona erdirmektir.

Türkçe Öğretim programları da Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren önceki dönemlere nazaran daha sistemli olarak planlanmaya çalışılarak günümüze

kadar gelişerek varlığını sürdürmüştür. Bu programların tarihsel seyir içerisindeki değişimi şu şekildedir.

1. İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

- 1.1. 1930 İlk Mektep Türkçe Ders Programı
- 1.2. 1936 İlkokul Türkçe Programı
- 1.3. 1948 İlkokul Türkçe Programı
- 1.4. 1968 İlk Okul Türkçe Programı
- 1.5. 2004 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı
- 1.6. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)

2. İLKÖĞRETİM 6-8. SINIFLAR TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

- 2.1. 1929 Ortamektep Türkçe Programı
- 2.2. 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı
- 2.3. 1938 Ortaokul Müfredat Programı
- 2.4. 1949 Ortaokul Türkçe Programı
- 2.5. 1962 Ortaokul Programı
- 2.6. 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı
- 2.7. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı
- 2.8. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)

Cumhuriyet'ten önce eğitim-öğretim sistemi medrese kökenli olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. "1909 yılında geliştirilen medrese programında fen dersleri ile birlikte, Osmanlı sarfı (şekil bilgisi), nahiv (cümle bilgisi), belâgat (güzel konuşma), yazı ve kitâbet adıyla Türkçe dersleri de yer almıştır. Sıbyan okullarında ya da sıbyan okuluna gidemeyenlere, yaşı büyük olan gençlere medreselerin ilk dönemi olan iptida-i hariç sınıflarında okuma ve yazma öğretilmiştir. O dönemde taş tahta ve kül renkli taş kalem kullanıldığı sanılmaktadır" (Sağır, akt. Kutlubay: 2002). Osmanlı sarf, nahiv ve belagat

dersleri Türkçe'nin gelişimini Arapça tesiri altında tamamlamaya çalışmasının bir göstergesidir. Bu durum da Türkçe gibi dünya üzerinde en çok konuşulan zengin bir dilin temellerini sarsmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bir dil ile ilgili yapılacak şekil, cümle, anlam, gösterge gibi bilimsel çalışmaların da başka bir dilin etkisi altındayken gerçekleşmesi mümkün değildir.

Medreselerin iptida-i hariç bölümleri ile okula gidemeyen yaşı büyük bireylere ve okul çağı çocuklarına bir arada okuma-yazma öğretilmiştir. Medreselerin birer bilim yuvasına dönüşmesi maksadıyla fen derslerinin okutulması ve dil öğretimi noktasında sarf-nahiv-belagat gibi derslerinin yer alması o dönem için öğretim faaliyetlerinin devam etmesi açısından olumlu bir gelişme gibi görülebilir; ancak 1800'lü yıllardan itibaren Sanayi Devrimi ile başlayıp 1900'lü yıllara kadar eğitim-öğretim, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda büyük bir mesafe kat eden Avrupa ile karşılaştırıldığında sistem açısından büyük eksikliklerin yaşandığını söylemek mümkündür.

Sağır, Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün öncülüğünde diğer alanlarda olduğu gibi ana dil ile ilgili de; alfabe, yazım, terim, dil bilgisi, sözlük gibi konularda önemli çalışmalar başlatıldığını belirtir. 1923 yılında Maarif Vekâleti Ankara'da Heyet-i İlmiye' yi toplayıp "Millî Kamus ve Sarf" ve Milli Lisan ve Edebiyat" konularını gündeme getirmiştir. Bu toplantıda çağdaş uygarlığa erişebilmek için okuma-yazmanın bütün ulusa yayılması gerektiği belirtilmiştir" (Sağır, akt. Kutlubay: 2002). Cumhuriyet Dönemi, her anlamdaki yükselişin bir diğer adıdır. Bu dönemde dil, dil öğretimi, sadeleşme-özleşme alanlarında bir dizi yenilik gerçekleştirilmiştir. Bu yenilikler yapılırken alanının uzmanı sayılabilecek ne kadar ilim adamı varsa bu çalışmalara dahil edilmeye çalışılmıştır. Agop Dilaçar, Falih Rıfki Atay, Reşat Nuri Güntekin ve Tahsin Saraç bu isimlerden sadece bazılarıdır.

"Birinci Türk Dil Kurultayının 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayında Atatürk'ün kurucu ve koruyucu başkanlığıyla toplanmasıyla ve 'Amacımız Türkçe'yi özgürlüğüne kavuşturmaktır" (Türkay, 1982: 123) sözünden hemen sonra Atatürk'ün önderliğinde ulusal bir dil savaşı başlatılarak bu kutsal görev de Türk Dil Kurumuna verildi.

1932 yılından hemen sonra Türk Dil Kurumu aracılığıyla 1.Türk Dil Kurultayı'ndan sonra sözcüklerin taranmasına ve derlenmesine başlandı. Başta Arapça ve diğer dillerin etkisi altında olan 7500 sözcüğe karşılık Türkçenin her türlü eski ve yeni lehçelerinden 30.000 sözcük gösterildi. Tarama Dergileri yardımıyla yabancı sözcüklerin yerine, uygun olan Türkçe kelimeler kullanılmaya başlandı. 2.Türk Dil Kurultayı'ndan hemen sonra ise, Atatürk dilin onarım ve dönüşüm işini kendi üzerine alarak Falih Rıfkı Atay başkanlığında "Kılavuz Çalışma Kolu" nu kurdurdu. Yapılan yenilik ve dönüşümler, dönemin Ulus gazetesi ve Ülkü dergileri yardımıyla halka ulaştırıldı. Ayrıca sözlüksel ve terimsel çalışmalarda Fransızca dilinde görülen ve Türkçede de olması ihtiyaç görülen anlam inceliklerine yer verilmiştir" (Türkay,1982: 259-262). Bu ve buna benzer bütün uğraşlar, zamanla Türkçe Öğretiminin de bir sisteme oturtulmasına, içeriğinin zenginleştirilmesine ve öğretim yolları ile metotlarının belirlenmesine büyük katkılar sağlamıştır.

2.3.1. Türkçe Öğretim Programlarının Önemi

Karadağ'a göre; "İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı, kazanımlar yoluyla öğrencilerin bilgi ve beceri edinmesini, tutumlar geliştirmesini ve değerler kazanmasını hedeflemektedir" (Karadağ, 2012:100). Bir diğer tanım ise şöyledir: "Türkçe öğretiminin öncelikli sorumluluğu, öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini bilimsel bir anlayışla planlı bir biçimde geliştirmek, onlara Türk dilini doğru, bilinçli kullanma duyarlılığı ve alışkanlığı kazandırmaktır" (Sever, 2003: 28).

Program; herhangi bir iş veya eylemin benimsenen ilke ve planlar doğrultusunda uygulanması, hayata geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Attığımız adımlardan aldığımız nefese kadar hayatta her şeyin bir program ürünü olduğunu söylemek mümkündür. İnsan, akıl melekesini kullanabilmesi hasebiyle bir programla yaşamaya zorunludur. Bunun sebebi ise insanoğlunun sosyal bir canlı olması, iletişime ve etkileşime muhtaç olmasıdır. Aslında çevremizde görüp görebileceğimiz her şeyin bir program ürünü olduğu söylenebilir.

Program kavramının insan hayatına sağladığı en büyük katkı “düzen” olarak ifade edilebilir. Bu düzen sayesinde tüm canlılar hangi konuda nasıl bir yol ve tavır takınabileceklerini önceden görme fırsatı bulurlar. Yine deneme ve yanımlar sonucunda programlanan her konunun eksik ve fazla yönleri tespit edilerek değiştirilebilir.

Türkçe Öğretim Programları da Cumhuriyetten günümüze kadar bir değişim ve gelişim süreci geçirmiş ve geçirmeye de devam edecektir. Nitekim Türkçe Öğretim Programının esas amacı; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri ile beraber niteliksel olarak da aklı ve mantığı ile düşünüp kararlar verebilen, bunları uygulayabilen, milli ve manevi duygularla bezenmiş, atalarımızdan bizlere miras kalan her türlü meziyetleri yaşayıp yaşatabilen bireyler yetiştirmektir.

Program denilince genel olarak sadece herhangi bir dersin öğretim yolları ve amaçları akla gelir. Halbuki içindeki ögeler incelendiğinde programların ülkelerin gelişmişlik seviyesi, duyuş ve düşünüş tarzı, tarihi ve sosyal dokusu gibi birçok özelliği içinde barındırır. Esas olarak her millet bünyesinde barındırdığı zenginlikleri fertlerine benimsetmek, bu sayede gerek önceki nesillerle, gerekse de gelecek nesillerle olan bağı kurmayı hedefler. Bu amaçları gerçekleştirmenin eğitimdeki yolu ise öğretim programlarından geçer.

Tüm bu hususlara dikkat edildiğinde Türkçe Öğretim Programlarının ders kitaplarında okutulan hikâye, şiir ve masallardan tutun da bir tören esnasındaki saygı duruşuna, bir milli bayramda dökülen gözyaşına, bir destanın okunması esnasında kişinin tüylerinin ürpermesine kadar birçok maddi, manevi ve kültürel amacı gerçekleştirdiğini görmek gerekir.

2.3.2. 2017 TDÖP

2.3.2.1. 2017 TDÖP Temel Felsefesi

2017 programında öğretim sürecinin planlaması yapılırken Türkçe dersinin öğretim programına ait felsefesi belirlenmiştir. 2015 programında kullanılan “temel yaklaşım” yerine “temel felsefe” ifadesi kullanılmıştır.

Programın bu bölümünde eğitimin bir süreç olduğu vurgusu yapılarak öğretim programlarının eğitim sisteminin temel ögesi olduğu dile getirilmiştir.

2017 programının temel felsefesi olarak; “öğrenmenin merakla başladığı, iyi- doğru ve güzel kavramları toplum için mutlu birey olması, hayata dönük ve nitelikli eğitim, işbirliğine dayalı öğrenme, değerlere sahip bireyler, öz güven sahibi bireyler, düşünme becerilerine dayalı eğitim, estetik duyarlılığı olan bireyler, öğrencilerin yeteneklerini (duygusal, zihinsel ve sosyal) dikkate alma, tarih bilinci geliştirme, farklı alanlarda yapılan çalışmalarını eğitimde kullanma, bireyin ait olma bilincini geliştirme” gibi özellikler ön plana çıkmıştır.

2.3.2.2. 2017 TDÖP Temel Beceriler

Bireylerin bilgiye ulaşma yollarını bilmeleri, ulaştığı bilgileri yerinde kullanan ve aynı zamanda bilgiyi üreten bireylerin yetiştirilmesi için temel becerilerin geliştirilmesi gereklidir. Bu yönde 2017 programda ilk defa yetkinlik kavramından bahsedilmiş ve sekiz ana yetkinlik belirlenmiştir. Bu yetkinlikler “ana dilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade” dir (MEB, 2017:5).

2.3.2.3. 2017 TDÖP Değerler Eğitimi

2017 programında eğitim (2017: 7) “Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir.” olarak tanımlanmıştır. Eğitim sürecinde değerlerin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Programda değerler eğitiminin önemi ve bu eğitim verilirken dikkate alınacaklar açıkça belirtilmiş; ancak, eğitim sürecinde yer alan değerler belirtilmemiştir.

Öğretim süreci sonunda öğrencinin derslerinde başarılı olması beklenmektedir; ancak, 2017 programında öğrencinin akademik başarısı kadar davranışlarında da başarılı olmasına önem verilerek açıklama yapılmıştır. Bu noktada öğretim programlarının etkili olduğu söylenebilir.

2.3.2.4. 2017 TDÖP Genel Amaçları

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı Türkçe dersinin genel amaçları belirlenirken temel dil becerilerini kazanmaları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Öğrenciler dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini kullanarak ifade yeteneklerini geliştirme, kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirme, iletişim becerilerini geliştirecek ve dil sevgisi kazandıracak şekilde genel amaçlar belirlenmiştir. Amaçlarda ve programın kazanımlarında aşamalık ilkesine uygunluk sağlanmıştır.

2.3.2.5. 2017 TDÖP Öğrenme Öğretme Yaklaşımı

Türkçe öğretimiyle bireylerin okuduklarını ve dinlediklerini anlayan; anladıklarını konuşma ya da yazma becerisiyle anlatmaları amaçlanır. Temel becerilerde istenilen amaca ulaşılabilmesi için öğrenme ve öğretme ortamı düzenlenmelidir. Öğretme sürecinde kullanılan farklı yaklaşımlarla farklı yöntem ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

2017 programında öğretim sürecinin planlaması yapılırken öğrencilerin birbirlerinden farklı oldukları ve farklı şekillerde öğrendiklerine dikkat çekilmiştir. Bunun için öğrencilerin bireysel ve toplumsal özellikleri dikkate alınarak öğrenme ortamlarının çeşitlilik göstermesi hedeflenmiştir.

Programda teknolojinin önemine değinilerek azami bir şekilde yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretim ortamının kalitesini artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerine, görsel iletişim araçlarına yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Teknolojik araçların kullanımında güvenliğin sağlanması için tedbirlerin alınması gerektiğine, ayrıca genel ağın da güvenli kullanımına ilişkin birtakım açıklamalara yer verilmiştir. İlk defa “Dijital kaynakların, özellikle Genel Ağ’ dan indirilen materyallerin kullanımında intihal yapılmamalı, etik kurallara ve telif haklarına uyulmalıdır.” ifadesine değinilmiştir. (MEB, 2017: 11)

Ayrıca programda ilk defa Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için: “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. BEP’de yer alacak olan kazanımların belirlenmesinde, öğrenme öğretme sürecinin düzenlenmesinde ve başarının değerlendirilmesinde o öğrencinin

hazırbulunuşluğu, bilişsel, sosyal ve bedensel özellikleri dikkate alınmalıdır.” gibi tamamlayıcı bir açıklama yapılmıştır. (MEB, 2017: 11).

2.3.2.6. 2017 TDÖP Temalar

Öğretim sürecinde türkçe dersi öğretim programında her sınıfta sekiz tema işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Belirlenen temalar içinde her sınıfta işlenmesi gereken zorunlu temalar da mevcuttur. Bu temalar; erdemler, milli kültürümüz, milli mücadele ve atatürk'tür. Bu temalar dışındaki temalar yazarların tercihine bırakılmıştır. Ders kitaplarında işlenecek zorunlu temalar dışındaki temalar; birey ve toplum, okuma kültürü, hak ve özgürlükler, kişisel gelişim, bilim ve teknoloji, sağlık ve spor, zaman ve mekan, duygular, doğa ve evren, sanat, vatandaşlık ve çocuk dünyasıdır. Ayrıca programda bu temalara bağlı konu örneklerine de yer verilmiştir.

2.3.2.7. 2017 TDÖP Metin Türleri ve Metin Sayısı

Türkçe öğretiminde dört temel becerinin amacına ulaşması için en önemli materyal olarak metinler görülmüştür. Bu sebeple öğrencilerin farklı metin türleriyle karşılaşmalarına dikkat edilmiştir. Metinler ilk olarak anlama becerilerini geliştirme, sonra ise anlatma becerilerinin geliştirilmesi için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir.

2017 programında metin türleri; hikaye edici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Kitapta yer alacak metinlerin hangi temada verileceği, kitaplarda yer alması gereken zorunlu metin sayılarına uyması şartıyla kitap yazarlarının tercihine bırakılmıştır. Böylelikle temaya uygun türlerin kullanılması yönünden programda esneklik sağlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda 2017 programında metin türleri ve sayıları gösterilmiştir. Bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiir başlığı altında metin türlerinin dağılımı yapılmıştır.

Tablo 1. 2017 TDÖP Programında Metin Türleri ve Sayıları

Türler	5	6	7	8
Bilgilendirici Metinler				
Anı	+	+	+	+
Biyografiler, Otobiyografiler			+	+
Blog		+	+	+
Dilekçe	+		+	+
Efemera Ve Broşür (Liste, Diyagram, Tablo, Grafik, Kroki, Harita, Afiş Vb. Karma İçerikli Metinler)	+	+	+	+
E-Posta	+	+	+	+
Günlük			+	+
Haber Metni, Reklam	+	+	+	+
Kartpostal				
Kılavuzlar (Kullanım Kılavuzları, Tarifname, Talimatnameler Vb.)	+	+	+	+
Gezi Yazısı		+	+	+
Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme	+	+	+	+
Mektup	+	+	+	+
Özlü Sözler (Atasözü, Deyim, Duvar Yazıları, Döviz Vb.)				
Özlü Sözler (Vecize, Atasözü, Deyim, Aforizma, Duvar Yazıları, Motto, Döviz Vb.)	+	+	+	+
Sosyal Medya Mesajları	+	+	+	+
Hikâye Edici Metinler				
Çizgi Roman	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+
Masal / Efsane / Destan	+	+	+	+
Mizahi Fıkra	+	+	+	+
Roman	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+
Şiir				
Mani / Ninni				
Şarkı / Türkü	+	+	+	+
Şiir	+	+	+	+
Tekerleme / Sayışmaca / Bilmece				

Programda 1-8. Sınıflar için metin türleri ve sayıları belirlenirken öğrencilerin “İlk okuma sürecinde dil gelişimini hızlandırabilmek amacıyla şiir dışında bilmece, tekerleme, sayısmaca, mani, ninni gibi türler de kullanılmalıdır” ifadesi yer almıştır (Meb, 2017: 20).

2.3.2.8. 2017 TDÖP Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Özellikleri

2006, 2015 ve 2017 programlarında ders kitaplarına alınacak metinlerde bazı özelliklerin bulunması gerektiği belirtilerek maddeler halinde sunulmuştur. 2017 programında ise metinlerin; kabul görmüş yazarlar ve edebi değer taşıyan eserlerden seçilmesine, bir başka kitapta kullanılan metni almama, bir sınıf için seçilen metni başka bir sınıf için kullanmama, aynı yazar ve şairden en fazla iki metin alma, doğru ve nitelikli çeviri metinlerine, edebi- estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmesine, uzun metinlerde kısaltma ve açıklama yapılmasına, uygun olmayan ifadelerin çıkarılmasına, dönemsel söyleyiş özelliklerini düzeltmeme (dipnot şeklinde açıklama yapma), ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinleri de kullanma (gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya), konu bütünlüğünü sağlamak şartıyla kısaltma yapma, yazar ve şairlerin edebî yönleri ön plana çıkarma gibi birçok özelliğe yer verilmiştir.

2.3.3. 2018 TDÖP

2.3.3.1. 2018 TDÖP Amaçları

2018 Türkçe dersi öğretim programı, türk milli eğitimin genel amaçları ve türk milli eğitiminin temel ilkeleri baz alınarak hazırlanmıştır.

Programda yapılacak çalışma ve etkinliklerin okul öncesinden ortaöğretime kadar birbirini kapsayan nitelikte olmasına dikkat çekilmiştir. Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise ayrımı yapılmıştır.

Programda temele alınan amaçlarda şu noktalar ön planda tutulmuştur: Okulöncesinde; öğrencilerin bireysel gelişimlerini göz önünde bulundurarak

gelişimlerini destekleyecek çalışmalar yapılmalıdır. İlkokulda; öğrencilerin bireysel farklılığı gözetilerek kendine güvenen, disiplin sahibi, düşünceler üreten, sosyalleşmiş, estetik duyarlılık kazanmış bireyler yetiştirilmelidir. Ortaokulu bitiren öğrencilerin ise; ilkokulda kazandıkları becerileri geliştirmeye devam eden ve değerleri kabullenen bireyler olmaları amaçlanmıştır. Liseyi bitiren öğrencilerin de; kazandıkları yetkinlikleri geliştiren, milli manevi değerleri hayatlarında kullanan, ülkenin gelişimine katkı sunan, bir sonraki eğitime hazır olan ve mesleklere yönelen bireyler olmaları hedeflenmiştir.

2.3.3.2. 2018 TDÖP Perspektifi

Perspektif kavramı 2018 Türkçe dersi öğretim programında ilk defa kullanılmıştır. Perspektif başlığı içinde özellikle değerler ve yetkinliklerden bahsedilmiştir. Öğrencilerin, eğitim sisteminin amacını, değerlerini ve yetkinliklerini benimseyen; bunlarla ilgili bilgi, beceri ve davranışları kazanan bireyler olarak yetiştirilmesi gaye edinilmiştir.

Belirlenen kazanımlar öğretimle içselleştirilmeye çalışılırken bireysel yetkinliklerden, değerler ve temel beceriler arasındaki ilişkilerden yararlanılmıştır. Programda aynı zamanda güncel gelişmelere değinilerek günün şartlarına göre değişiklik ve yenileme yapılabileceği belirtilmiştir.

Değerlerimiz geçmişten günümüze kadar gelen ve geleceğe doğru giden toplumsal özelliklerimizdir. “Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır” (MEB, 2018: 3).

Bireylerin öz değerlerini benimseyerek davranışa dönüştürmeleri önemlidir. “Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir” (MEB, 2018: 3).

Programda değerler öğretim alanı olarak görülmemiş, bireylere ahlaki davranış kazandırma olarak görülmüştür. “Bütün eğitim sürecinin nihai gayesi

ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır” (MEB, 2018: 4).

Programda değerlerden bahsedilirken “kök değerler ve alt değerler” söz konusu olmuş ve tüm öğretim programlarında şu kök değerler yer almıştır:

- a) adalet
- b) dostluk
- c) dürüstlük
- d) öz denetim
- e) sabır
- f) saygı
- g) sevgi
- h) sorumluluk
- i) vatanseverlik
- j) yardımseverlik

Eğitim; bilgi, beceri ve değerlere sahip çıkan bireyler yetiştirmektedir. Bu doğrultuda bilgi, beceri ve değerleri destekleyen sekiz ana yetkinlik belirlenmiştir. Bu yetkinlikler; anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik, bilim/teknolojide temel yetkinlik, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal yetkinlik, kültürel farkındalık, inisiyatif alma ve girişimciliktir.

2.3.3.3. 2018 TDÖP Bireysel Gelişim ve Öğretim Programları

Programın bu bölümünde bilimsel bilginin önemi vurgulanarak harmonik yaklaşım ön plana çıkarılmıştır. Bireylerin gelişim ilkeleri ve gelişim dönemleri bu bölümde yer almıştır.

Programda bireylerin gelişimlerinin sürekli devam ettiği ilkesi temele alınmıştır. Bu nedenle öğretim programları “insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesi ile hazırlanmıştır. Bu sebeple öğretim programlarında, her yaş döneminde bireylerin gelişim özelliklerini dikkate alarak destekleyici önlemler alınması önerilmektedir” (MEB, 2018: 6).

Bireyler arasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan farklılıklar, ilgi ve ihtiyaçlarına da yansımaktadır. Bu durum, eğitim öğretim sürecinde dikkate alınması gereken konulardandır. Süreçte öğrencilerin bireysel ve sosyal durumlarını göz önünde bulundurulmuş bir anlayış da benimsenmelidir.

2.3.3.4. 2018 TDÖP Özel Amaçları

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında türkçe ğretim programının özel amaçları farklı başlık altında verilmiştir. Türkçe öğretim programı; dil zevkini ve sevgisini kazanma, bireylerin davranışlarını ve zihinsel becerilerini geliştirme anlayışıyla hazırlanmıştır.

Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarının ve becerilerinin geliştirilmesi doğrultusunda 2006 programında belirlenen amaçlar benimsenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- a) Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- b) Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- c) Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- d) Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,

- e) Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- f) Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- g) Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- h) Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- i) Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- j) Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır” (Meb, 2018: 8).

2.3.3.5. 2018 TDÖP Öğrenme Öğretme Yaklaşımı

2018 TDÖP öğrenme ve öğretme yaklaşımı olarak dört temel dil becerisinin kazanımlarını edinmeye yönelik bir anlayış belirlenmiş, farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

“Öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanılan öğretim yaklaşımları ve öğrenme etkinlikleri öğrencilerin önceki öğrenmelerini geliştirmeli, yanlış öğrenmeleri düzeltmeli, ilgilerini çekmeli, sınıf içinde ve dışında anlamlı uygulamalar yapmaları için teşvik etmelidir” (MEB, 2018: 8).

Süreçte bireysel farklılıklara, öğrencilerin neyi, nasıl ve ne kadar bildiklerine yer verilerek bütün bunlara göre etkinliklerin ve uygulamaların yapılması gerektiği söylenmiştir.

Programı oluşturan yaklaşım çerçevesinde kazanımlar, öğrencilerde anlamı öğrenmeye güdüleyecek şekilde oluşturulmuştur. Öğrenci, sürece aktif olarak katılacak şekilde konumlandırılmıştır. Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan

öğrenciler için de bep planının hazırlanıp uygulanması konusunda açıklama yapılmıştır.

Programda öğretme sürecinde neler yapılabileceği yönünde de açıklama yapılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmada ve görsel iletişim araçlarını kullanmada öğrencileri teşvik eden bir yaklaşım benimsenmiştir. Araç gereçleri kullanırken dikkat edilecek kurallara uyma konusunda da açıklama yoluna gidilmiştir.

“Dersin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmeli; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, internet, EBA içerikleri vb. etkin olarak kullanılmalıdır. Teknolojik araç ve gereçler kullanılırken gizlilik, bütünlük ve erişilebilirlik göz önüne alınmalı ve internetin güvenli kullanımı konusunda gerekli uyarılar yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır. Dijital kaynakların, özellikle internetten indirilen materyallerin kullanımında intihal yapılmamalı, etik kurallara ve telif haklarına uyulmalıdır” (MEB, 2018: 11).

2.3.3.6. 2018 TDÖP Temalar

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında önceki programlarda olduğu gibi temalar belirlenmiştir. 2018 programında, 2006 programında olmayan konu önerileri de verilmiştir. 2018 programında her sınıf düzeyi için 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Her sınıfta işlenmesi gereken zorunlu temalar ise şunlardır: “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” .

Kitaplara seçilecek diğer temalar, kitap yazarlarının tercihine bırakılmıştır. Öğrenme öğretme sürecinde işlenmesi ve öğretim materyallerinde yer verilmesi öngörülen temalar ve bu temalarla ilgili konu önerileri programda sunulmuştur. Zorunlu temaların dışında verilen diğer temalar seçmeli olup kitap yazarlarınca belirlenmesi uygun görülmüştür.

- a) Erdemler
- b) Milli kültürümüz
- c) Milli mücadele ve atatürk
- d) Birey ve toplum

- e) Okuma kültürü
- f) İletişim
- g) Hak ve özgürlükler

2.3.3.7. 2018 TDÖP Metin Türleri ve Metin Sayısı

Programda tema ve metin sayıları ile beraber, ayrıca okuma ve dinleme/izleme metinleriyle ilgili de bilgi verilmiştir. “Tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin kullanılacaktır. Bu metinlerin 3’ü okuma 1’i dinleme/ izleme metnidir. Böylece kitap bütününde toplamda 32 okuma ve dinleme/izleme metni kullanılacaktır” (Meb,2018: 17). Bu açıklamadan tema sayısının artan bir değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tablo 2. 2018 TDÖP Sınıf Düzeylerine Göre Metin Türleri

Türler	5	6	7	8
Bilgilendirici Metinler				
Anı	+	+	+	+
Biyografiler, Otobiyografiler			+	+
Blog		+	+	+
Dilekçe	+		+	+
Efemera Ve Broşür (Liste, Diyagram, Tablo, Grafik, Kroki, Harita, Afiş Vb. Karma İçerikli Metinler)	+	+	+	+
E-Posta	+	+	+	+
Günlük			+	+
Haber Metni, Reklam	+	+	+	+
Kartpostal				
Kılavuzlar (Kullanım Kılavuzları, Tarifname, Talimatnameler Vb.)	+	+	+	+
Gezi Yazısı		+	+	+
Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme	+	+	+	+
Mektup	+	+	+	+
Özlü Sözler (Atasözü, Deyim, Duvar Yazıları, Döviz Vb.)				
Özlü Sözler (Vecize, Atasözü, Deyim, Aforizma, Duvar Yazıları, Motto, Döviz Vb.)	+	+	+	+
Sosyal Medya Mesajları	+	+	+	+
Hikâye Edici Metinler				
Çizgi Roman	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+
Masal / Efsane / Destan	+	+	+	+
Mizahi Fıkra	+	+	+	+
Roman	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+
Şiir				
Mani / Ninni				
Şarkı / Türkü	+	+	+	+
Şiir	+	+	+	+
Tekerleme / Sayışmaca / Bilmece				

Yukarıdaki tabloda sınıf düzeylerine göre metin türleri gösterilmiştir. metin türleri; bilgilendirici, hikaye edici ve şiir başlığı altında toplanmıştır. 2006 programından farklı olarak 2018 programına yeni türler girmiştir.

Tablo 3. 2018 TDÖP Sınıf Seviyelerine Göre Metin Tür Sayıları

SINIFLAR	METİN TÜRLERİ				Toplam
	Bilgi Metinler	Verici	Hikâye Metinler	Edici	
5	10		8		20
6	11		8		21
7	14		8		24
8	14		8		24
TOPLAM	74		61		24

Yukarıdaki tabloda sınıf seviyelerine göre metin tür sayıları gösterilmiştir. 5.sınıfta 10, 6. Sınıfta 11, 7. ve 8. Sınıfta 14 metin bilgi verici metin türüne; 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda 8 metin olarak hikaye edici metin türüne ; 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda şiir türünde 2 metne yer verilmiştir. Ders kitaplarında yer alan en fazla metin türü, bilgi verici metinler ve en az yer alan tür ise şiirdir.

2.3.3.8. 2018 TDÖP Ders kitaplarına Alınacak Metinlerin Özellikleri

2018 programında metin türlerinden yararlanmanın amacı temel dil becerilerini kazandırmaktır. Metin seçiminde dikkat edilecek bazı noktalar vardır.

Programda ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınması uygun görülmüştür. Ayrıca Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere de yer verilmesi kararlaştırılmıştır.

Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönlerinin ön plana çıkarılması konusunda birtakım uyarılar yapılmıştır.

2.3.3.9. 2018 TDÖP Şiirle İlgili Kazanımlar

2018 Türkçe dersi öğretim programında dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma beceri alanlarının kazanımları ve kazanımların açıklamalarına yer verilmiştir.

Kazanımlar incelendiğinde 1- 8. sınıflara ait okuma becerisi kazanımları bölümünde şiirle ilgili kazanımlar açıklamalarıyla birlikte verilmiştir. Bu kazanımlar 1 -4. sınıflarda “şiir okur.” şeklinde verilmiş, açıklamalarda öğrencilere kısa şiirler okutulması ve istiklal marşını okuyup ezberleme gibi çalışmaların yapılmasına değinilmiştir.

“T.1.3.8. Şiir okur.

Kısa şiirleri ve İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtasını okumaları sağlanır.

T.2.3.4. Şiir okur.

Öğrencilere kısa şiir ve İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtasını okuma ve ezberleme çalışmaları-zoramamak kaydıyla- yaptırılır.

T.3.3.4. Şiir okur.

Öğrencilere kısa şiir ve İstiklâl Marşı'nın ilk altı kıtasını okuma ve ezberleme çalışmaları -zoramamak kaydıyla- yaptırılır.

T.4.3.3. Şiir okur.

Öğrencilere kısa şiir ve İstiklâl Marşı'nın ilk on kıtasını okuma ve ezberleme çalışmaları -zoramamak kaydıyla- yaptırılır (meb, 2018).”

Kazanımlarda öğrencilerin metin türlerini ayırt etmeleri istenmiştir. Metin türlerini ayırt etme kazanımına ilk defa üçüncü sınıfta yer verilmiştir.

Öğrencilerin metin türlerini ayırt etmeleri için örneklerden yararlanılarak kısa bilgilerin verilmesi istenmiştir.

“T.3.3.20. Metin türlerini ayırt eder.

Hikâye edici, bilgilendirici metin ve şiir hakkında örneklerden yararlanılarak genel kısa bilgiler verilir (meb, 2018).”

Okuma becerisi kazanımlarında öğrencilerden sesli ve sessiz okuma yaparlarken metin türüne göre okuma çalışması yapmaları gerektiğine yer verilmiştir.

“T.4.3.4. Metinleri türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Hikâye edici ve bilgilendirici metinler ile şiir okutulur.

T.5.3. 2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.

T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.

T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.

T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır (meb, 2018).”

Kazanımlarda öğrencilerden okudukları metinlerdeki söz sanatlarını tespit etmeleri istenmiştir. 5. sınıftan itibaren söz sanatlarıyla ilgili kazanımlar bulunmakta ve bu kazanımlardaki söz sanatları sınıf seviyelerine göre artış göstermiştir.

“T.5.3.32.Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.

T.6.3.14.Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.

T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar.

T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.

T.8.3.7.Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık(tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır” (MEB, 2018:).

Yazma alanı kazanımlarında şiirle ilgili kazanımlara yer verilmiştir. Bu kazanımlarda herhangi bir açıklama ve yönlendirme yapılmamıştır. İkinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar öğrencilerde şiir yazmaları istenmiştir.

“T.2.4.2.Şiir yazar.

T.3.4.1.Şiir yazar.

T. 5.4.1. Şiir yazar.

T. 6.4.1. Şiir yazar.

T.7.4. 1. Şiir yazar.

T.8.4.1. Şiir yazar” (MEB, 2018).

3. BÖLÜM

ŞİİR ÖĞRETİMİ

3.1. Şiir ve Özellikleri

Bireyler duygularını, düşüncelerini, hayal ve izlenimlerini konuşarak ya da yazarak anlatma ihtiyacı duyarlar. Anlatılmak istenenin gücünü ve etkisini artırmak için de anlatımın kısa, öz ve değişik bir şekli olan şiiri tercih ederler.

“Şiir, amacı kendine döndürülen, kendisi dışında bir amaç ve görev yüklenmeyen edebi türdür.” (Gündüz vd. 2011: 133). Bu yönden şiir toplumsal bir görev üstlenmez.

Şiirle ilgili değişik tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan ön plana çıkanlar ise şu şekilde olmuştur. “Duygu ve düşüncelerin dinleyen ya da okuyanlarda güzellik duygusu oluşturacak biçimde aktarılmasıdır” (Akt. Göçer: İleri, 1998:135). Korkmaz vd. (2005:350) şiiri “vezinli ve kafiyeli söz ya da nesrin zıddı olan mısra sanatı” olarak tanımlamıştır. Tanımlara bakıldığında şiiri ifade edecek olan duygu ve o duyguyu anlatan bir dil olması özelliği ortaya çıkmaktadır. Şiir için dilin şekil almış en güzel biçimi denebilir.

Şiir, dilin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Şiir, söz diziminin farklılaşp kelimelerin farklı bir anlam kazanmasıyla oluşur. Şiirde sözcüklere hoşça giden anlamlar yüklenerek ahenkli anlamlar oluşturulur. Bireyler şiir ile dilin inceliklerinin farkına varırlar ve dil sevgisi kazanırlar. “Şiirin duygulara seslenmesi gücü ise şiirde kullanılan dil ile sağlanır” (Aksan, 2006: 24).

Şiirde kullanılan sözcükler, günlük kullanımdaki anlamının dışında kalarak farklı bir anlam evreni oluşturur. Bu nokta, okuyucunun ilgisini çekerek onu etkilemektedir. Şiir, okuyucunun şiirde aradığını bulmasına yardımcı olur.

Metinler bir amaç doğrultusunda yazılır. Şiirin yazılma amacı okuyucuya bilgi vermek değildir. Şiirde az kelimeyle çok şey anlatılır. Şiirin bu özelliği okuyucularda estetik bakış açısının gelişimine yardımcı olmaktadır.

Şiirle ilgili yapılan tanımlara bakıldığında şiirin sadece birtakım genel özelliklerine ulaşılabilmektedir. Şiir, her konuda yazılabilmektedir. Şiirde öğretici, duygusal, sosyal, komik olarak nitelendirilebilecek tüm konuları bulmak mümkündür.

Şiirler farklı amaç ve konuda yazılabilirler. Amacı ve konusu bakımından şiirler; lirik, didaktik, pastoral, epik ve satirik olarak ayrılmıştır. Her şiir türü farklı temalarda ele alınabilir ve temaların da farklı yönleri işlenebilir.

Şiirde yazarın anlayışına, bakış açısına, sözü kullanımına ve kelime bilgisine dair birbirinden farklı özelliklere rastlanılabilir. Bu nedenle şiir, aynı konuda yazılsa bile farklılığını korur.

Şiiri diğer türlerden ayıran bir unsur da şekil özellikleridir. Ses, şiirde önemli bir unsurdur. Ölçü, uyak, sesli- sessiz harflerin kullanılışı, kelimelerdeki benzerlik gibi öğeler, şiirin ses yapısıyla ilgilidir.

“Şiir okumak, öncelikle duyguları eğitir. Estetik duyuş, algı ve sezgiyi geliştirir. Dile ait incelikleri keşfetmeyi sağlar. Mecazları, yan anlamları fark ettirir. Şiir okuma sırasında sözcüklerin özgün kullanımına, söz sanatlarına dikkat edilir. Varsa ölçü, ses benzerlikleri, ritim, ahenk gibi özellikleri üzerinde durulur” (Gündüz vd., 2011: 133). Şiir okuyucuya ton, vurgu ve ritim gibi ses yapısını kazandırır. Bu nedenle şiirlerin genel yapısı da içerik kadar okuyucu için önemlidir.

3.2. Şiirde Tematik İncelemeler

3.2.1.Şiirde Konu/ Tema

Konu üzerinde durulan, üzerinde söz söylenen durum ya da olaydır. Göçer (2014: 130) konuyu, üzerinde durduğumuz, hakkında yazı yazma ya da söz söyleme gereği duyduğumuz şey olarak tanımlar.

Tema ise konunun ele alınan ana yönüdür. “Bir edebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim” biçiminde tanımlanmaktadır. Metin tema etrafında şekillenerek temanın farklı yönleri üzerinde durur.

Konuyla tema birbirinden farklı olamaz. Yapıt ve yaratıların içeriksel ve biçimsel yapısını çözümlenmeye yönelenler, konu ile birlikte tema (izlek) kavramı üzerinde dururlar” (Özdemir, 2002: 20).

Şiirler farklı temalarda yazılır. Duygulara hitap eden temalar ön plana çıkmaktadır. İşlenen temalar içinde konular farklılaşabilmektedir. İnsanların duyguları, hayalleri, umutları, bekleyişleri gibi çeşitli konuları işleyen şair bütün bunları benzetmelerle, imgelerle, ses unsurlarıyla işleyip okuyucusuna sunar.

3.2.2. Şiirde Şekil

Şiiri şekil olarak incelerken şiirin ahengini sağlayan unsurları da incelemek gerekir. Şiirin şekil unsurları: ölçü, kafiye (uyak), redif, aliterasyon ve asonanstır.

3.2.3.Şiirde Ölçü

Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan başında ölçü gelir. Ölçü, şiirin dizelerinde kullanılan hece sayısının ya da ses sayısının tüm mısralarda aynı ya da farklı olmasıdır. Şiirde ölçü türleri hece, serbest ve aruzdur. Hece ölçüsü hece ya da ses sayısının dizelerde eşit olmasıdır. Serbest ölçü dizelerin belli bir sayı kuralına uymadan yazılması, aruz ölçüsü ise hecelerin açık ya da kapalılığına dayanmasıdır.

Ölçü, şiirin müzikalitesini yükselterek kelimelerin şiirdeki kullanımının önemini artırmaktadır. Aksan (2006:237) ölçünün dilin musikisini öne çıkardığını belirtir. Ses ve hecelerdeki uyum, şiirin ritmini oluşturmaktadır.

3.2.4.Şiirde Kafiye

“Kafiye, şiire sağladığı peşin ahenk zenginliği yanında, uyandırdığı çağrışımlarla hem şiiri hem de şairin duygularını idare eder” (Korkmaz vd. 351). Uyak, seslerin benzeyip belli bir düzende dize sonlarındaki seslerin tekrar edilmesidir. Aksan (2006:189) uyağın dilin müzik yönüyle ilgili bir kavram olduğunu belirtir. Şiirde ahenk unsurlarından diğeri ise rediftir. Redif, uyağa benzeyen en yakın parçadır. Uyak ve redif şiirin dilini daha etkili hale getirmektedir.

Şiir de uyak; yarım, tam, zengin ve cinaslı uyak olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Dize sonundaki kelimelerde tek ses benzerliğine yarım uyak; ünsüz ve ünlüden oluşan iki ses benzerliğine tam uyak; ikiden fazla ses benzerliğine zengin uyak; dize sonundaki kelimelerin aynı ama anlamlarının farklı kullanımlarına cinaslı uyak denir.

Şiirin ahengini sadece ölçü, kafiye ve redif sağlamaz. Şiirin ahenginde aliterasyon ve asonans da önemli bir yere sahiptir. Dizede ahengi ünsüz harflerin tekrarıyla aliterasyon; ünlü harflerin tekrarıyla ise asonans sağlar.

3.2.5. Şiirde Söz Sanatları

Şiir; okuyucuda güzel duygular oluşturma ve dili günlük kullanılan anlamının dışında kullanarak anlatmak için bazı unsurlardan yararlanır. “Benzetmelerden, çağrışımlardan yararlanmak, bir sözcüğe birden fazla anlam yüklemek okuyucunun şiire farklı açılardan bakmasını, şiirden kendine uygun anlamlar çıkarmasını sağlar” (Aksan, 2006: 44).

Sanatlı söyleyişler okuyucu için hoş giden bir durumdur. Okuyana farklı duyuş ve bakış açıları kazandırırken yeni duygu ve düşüncelerin de ortaya çıkmasını sağlar. Şiirdeki anlamın etkisini artırmak için söz sanatları kullanılır. Bu sanatlardan en çok kullanılanları benzetme, kişileştirme, konuşurma, mecaz, tezat ve abartmadır. Anlamı güçlendirmek için iki varlık ya da kavram arasında ilgi kurularak benzetme; bir şeyi olduğundan büyük ya da küçük göstermeyle abartma; bir sözcüğü gerçek anlamı dışında kullanmayla mecaz; insani özellikleri başka varlığa ya da kavrama aktarmayla kişileştirme; insan dışındaki varlıkların konuşturulmasıyla da intak sanatı kullanılmış olur.

3.2.6.Şiir Öğretimi

Duyguların, düşüncelerin, hayallerin en etkili şekilde anlatıldığı türlerden biri de şiirdir. Şiir, şekil ve içerik bakımından edebi türler içinde farklı özellikler taşır. Bu özellikler Türkçe öğretiminin gelişimi için önemli bir yer tutar.

Bireyler şiirle okula başlamadan önce ninniler ve tekerlemeler yardımıyla tanışır. Dilin ahengini küçük yaşlarda anlamaya başlayarak dil sevgisinin temelleri atılır. Çocuklar hem duygularını paylaşmaya, hem de paylaşılan duyguları anlamaya ihtiyaç duyarlar. Şiir, bu ihtiyacı karşılamak için oldukça faydalı bir türdür.

Temel becerileri geliştirmek amacıyla bu becerilerin eğitimi verilir. Çocuklar okula başlamadan önce herhangi bir eğitim almadan dinleme ve konuşmayı öğrenirler. Okula geldikten sonra ise bu becerileri eğitimle gelişir. Anlama ve anlatma becerilerinin eğitiminde farklı metin türleri kullanılır. Metin türlerinin farklılığı beceri alanlarının farklı yönlerinin gelişimine katkı sağlar.

Şiirin, çocukların anlama ve anlatma becerilerinin gelişimine etkisi vardır. Çocuklara estetik dinleme becerisi ve güzel, etkili konuşma becerilerini kazandırılırken şiirlerden yararlanır. Ayrıca şiirler okuma becerisi için iyi bir araçtır. Şiirlerdeki kelimelerin farklı anlamları, cümle yapıları, ses tekrarları ve sanatlı yapıları çocukların dilin estetik yönünü kazanmalarına, farklı dil yapılarını görmelerine katkı sağlar. Şiirlerin kısa ve basit cümlelerden oluşması da çocuklardaki okuma ilgisini arttıran bir diğer özelliktir. Şiirler çocukların konuşmada ve yazmada kullandıkları dile en yakın olan türdür. Çocuklar duygu ve düşünce dünyalarını şiir yardımıyla kolaylıkla anlatabilirler.

Edebiyatımızın en eski türlerinden biri şiirdir. Dilsel anlatımı en iyi geliştirecek türlerden biri de yine şiirdir. Şiir dili, diğer türlerde kullanılan dile göre farklılık gösterir. Şiirin içinde geçen kelimelerin mecazlı ve sanatlı yapıları, cümle kuruluşları, cümleye hakim olan duygu gibi öğeleri iyi anlaşılmalıdır.

Öğrencilerin şiir bilgisini zamanında ve doğru olarak geliştirmek gerekir. Zamanında kazanılmayan becerilerin zaman geçtikten sonra kazanılması zor olacaktır. Bu sebeple öğrencilere öncelikle şiir sanatı sevdirmelidir. Öğrenciler için seçilecek şiirlerde öğrencinin yaşı ve içinde buldukları kültürel ortam dikkate alınmalıdır.

Şiir duyguların, düşüncelerin, hayallerin dilin en güzel şekliyle ifade edildiği bir türdür. Şiir edebiyat ve Türkçenin öğretiminde oldukça önemli bir

metin türüdür. Türkçe derslerinde yer verilmesi gereken türlerden biri de şiirdir. Şiirle ilgili yapılacak çalışmaların ihmal edilmemesi gerekir.

Türkçe öğretim programının amaçlarına ulaşabilmesi için metinler temel amaçtır. Metinler aracılığıyla çocukların duygu ve hisleri şekil almaya başlar. Burada şiirin önemli bir yeri vardır. Öğretim sürecinde çocuklar için seçilecek doğru şiirler, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alanlarını da geliştirecektir.

Öğrencilerin okuyacakları metinler onlarda okuma isteği uyandıracak nitelikte olmalıdır.

“İlköğretimde öğrencilere okutulacak ve ezberletilecek şiir türündeki metinler; öğrenci seviyesine uygun, şiir özelliklerini yansıtan, okuma örneği vermesi bile bazen okumaya ve söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir. Ödev duygusuyla değil heveslendirme yoluyla ezberletilmelidir. Öğretmenin etkili bir okuma örneği vermesi bile bazen okumaya ve ezberlemeye teşvik anlamı taşıyabilir” (Gündüz: 134).

Çocukların yaşlara göre fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal özellikleri değişebilmektedir. Okumanın gelişeceği dönemde türler içinde şiiri de önemsemek gerekir. “Şiir okumak önce duyguları eğitir” (Gündüz: 133).

Şiiri okurken içeriğiyle ilgili tema, konu, söz sanatları gibi özellikleri üzerinde; dış yapısıyla ilgili ise şiirin ahengini sağlayan ölçü, uyak, redif gibi unsurlar üzerinde durulması gerekir. Çocukların şiir okurken zevk almalarını sağlamak için de bu yönde etkinlikler yaptırılmalıdır.

Şiir okumayla çocukların okuma becerileri tempo, ritim, tonlama ve duruş gibi açılardan geliştirilir. Stewing’e (akt. Akyol, 2013:141) göre; tempo, her şiir veya şiirdeki her satırın aynı hızda okunmamasıdır. Ritim, ahenkle ilgili hangi kelimelerin vurgulanacağı veya hangi kelimelerin yüksek sesle okunacağıdır. Duruş, okurken ne zaman ve ne kadar durulacağıyla ilgilidir. Tonlama, sesin ne zaman yükseleceği ne zaman alçalacağıyla ilgilidir. Tüm bunlar çocukların okuma becerilerini geliştirmesi yanında konuşma becerilerini de geliştirecektir.

Şiirler, çocukların çevreye karşı farklı bakış açıları geliştirmelerini sağlar. Çocuklar, şiirdeki anlamları kendi dünyalarında meydana getirdiği için şiiri öğretirken bazı noktalara dikkat etmek gerekir. Bunların başında çocukların dünyalarına hitap eden şiirlerin seçilmesi gelir. Bir diğer husus da şiire yaklaşım şeklindedir. “İlköğretim birinci kademedeki çocuklara şiir analiz ettirilmemelidir. Şiir analizi çocukları şiiri sevmekten uzaklaştırabilir” (Akyol, 2013: 139).

Şiirlerin düz yazı türlerinden farklı olduğunu ve farklı okunması gerektiği çocuklara anlatılmalıdır. Ayrıca eğitim sürecinde dinleme, konuşma, okuma ve yazmanın gelişmesi için şiir okumaya gerekli öneminin verilmesi gerekir. “Şiir okumanın belirli zamanı olmalı” (Akyol, 2013: 141). Bunun için şiir okuma saatleri yapılmalıdır.

Çocuklar her şiiri okuyamaz ve her konuda şiir yazamazlar. Akyol’a göre İlköğretim çağı çocuklarının okuyup yazabileceği beş ayrı şiir grubu vardır. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. İlköğretim Çağı Çocukların Okuyup Yazabileceği Şiirler

Formüle Edici	Serbest Tarz	Model	Hece ve Kelime Hesabına Dayalı	Uyaklı
Arzularını Dile Getiren Şiirler	Somut Şiirler	Özür Dilemeye Dayalı Şiirler		
Renklerle İlgili Şiirler		Davet Edici Şiirler		
Beş Duyu Şiirleri		Dua Edici Şiirler		
Akrotiş		Öğüt Vermeye Dayalı Şiirler		
Zıtlıkları Dile Getiren Şiirler		Övgüye Dayalı Şiirler		
Tanımlayıcı Şiirler		Özentiye Dayalı Şiirler		

Çocukların okuyacağı şiirlerin bazı özellikler taşıması gerekir. Yalçın (2002) bu özellikleri “düşünceler yalın, anlatım sade olmalı, aşırı benzetme ve sanatlı anlatımlardan uzak durulmalıdır. Çocuğun hayal dünyası geniştir; ancak şiirdeki hayalcilik gerçek hayattan çok kopuk olmamalı. Çocuk şiirindeki mısralar

kısa, cümleler düzenli ve kurallı olmalıdır.” Bu özelliklere göre çocuklar tarafından okunacak şiirlerin özenle seçilmesi gerekir.

Ders kitaplarına alınacak şiirlerin ilk olarak öğrencinin yaşına, cinsiyetine ve ilgi alanına yönelik olması gerekir. Öğretim programlarında ders kitaplarında bulunması gereken temalar belirlenmiştir. Şiir türü her temaya uygun olmayabilir, bu nedenle kitaplarda her temada şiir bulunmamalıdır. Yalçın ve Aytaş’a (2002) göre dünya edebiyatında çocuk şiirleri açısından pastoral ve didaktik şiirler ön planda yer alırken, ülkemizde didaktik şiirler daha hâkim tema olarak işlenmektedir.

Şiir öğretimi sürecinde farklı okuma ve dinleme yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır. Her yöntem ve teknik şiir öğretimi için gereklidir. Öğretmen süreçte öğrencisine özellikle okuma konusunda model olmalı, öğrenciyi teşvik etmeli nasıl okunması gerektiğini örnekler göstererek açıklamalıdır. Öğrenciler farklı şiir örnekleriyle tanıştırılmalı, şairler hakkında bilgilendirmelidir. Okul kitaplıklarında şiir kitapları bulundurmaya özen gösterilmelidir. Öğrencinin hoşuna giden şiirleri yazmaları, okuyup ezberlemeleri sağlanmalıdır.

3.2.7. Çocuk Edebiyatında Şiir

Burada öncelikle ‘Çocuk Edebiyatı’ olarak nitelendirilen edebiyatın asıl ve gerçek muhatabı olan ‘çocuk’ kavramı üzerinde durmak gerekir. Çocuk “İki yaşından, ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine ermemiş kız ve erkek” şeklinde ifade edilmiştir.” (Yavuzer,1999: 13). Tanımın özünden hareketle çocukluk kavramının belli bir yaş aralığını kapsayan dönemi işaret ettiği görülmektedir. Yani bu yaş aralığı ve dönemi dışında kalan bireyler, çocuk dışındaki başka kavramlarla ifade edilecektir. Yine aynı şekilde çocukluğun ergenlik dönemine girmemiş olması şartı, çocukluğun üst sınırı olarak görülebilir.

Bir çocuk ile bir yetişkinin ihtiyaçları mutlak surette birbirinden farklıdır. Bu farklılığın odak noktasında bir yetişkinin duygu ve düşüncelerini rahatlıkla anlatabilmesi, kendini en anlamlı şekilde ifade edebilmesi vardır. Çocuklarda ise durum oldukça farklıdır. Çoğu zaman bir çocuğun açlık, uyku, oyun, sevilme gibi

belli başlı ihtiyaçları giderildiğinde tüm problemlerin halledildiği düşünülür; ancak çocukların, evrenin tüm sırrına mazhar oldukları gerçeği her zaman göz ardı edilir. Bu sebeple ebeveynler, çocuklara yaklaşım tarzı konusunda hep kendi bildiklerinin, tahmin ettiklerinin veya çevreden gelen tepkilerin etkisi altında kalırlar.

Çocuk, yetiştirilme tarzı ve bakış açısı itibariyle her toplumda farklı bir anlam ve değeri olan varlıktır. Her çocuğun ilgilenildiği ve önemsendiği takdirde ileride mutlaka kötü olan bir kaderi ve düzeni değiştirebileceğine inanan toplumlar olduğu gibi, çocukları sadece fayda unsuru yönüyle değerlendiren milletler de olmuştur. Özellikle eski Arap toplumları ve bazı dünya ülkelerinde erkek çocukların ayrı bir değeri vardı. Nitekim erkek çocukları; güçlü olmanın, zenginliğin ve kudretin bir ölçüsü olarak görülürdü. Anadolu topraklarında da yakın bir zamana kadar erkek çocuklar gurur vesilesi olarak kabul edilirdi. Bu cinsiyetçi tutumu güden bütün toplumlarda uzun yıllar aile içi problemler ve kopukluklar yaşanmış, hatta bazı facialara yol açtığı bile görülmüştür. Örneğin Tanzimat Dönemi'nde Nabi'nin 'Hayriyye' ve Sümbülzade Vehbi'nin de 'Lütfiyye' adlı eserleri kendi erkek çocuklarına atfederek yazmaları, bu tarz bir tutumun göstergesi sayılabilir.

Geçmiş dönemlere ait bazı fotoğraflar incelendiğinde erkek çocukların birer yetişkin gibi, kız çocuklarının ise bir kadın gibi giydirildiği görülür. Yine eğitim-öğretim anlayışı olarak da büyük yaş farkları olmasına rağmen aynı kitapların herkes tarafından okunduğu ve öğretimin yapıldığı ortamlarda cinsiyet ayrımına gidildiği bilinen bir gerçektir. Bununla beraber, toplum içinde de küçük yaştaki bireylerin yetişkinler gibi konuşup davranmaya zorlanması gibi hadiseler 'çocuk ve çocukluk' konularının ihmal edildiğinin bir başka kanıtıdır.

Eğitim-öğretim anlayışlarındaki olumlu gelişmelerin sonucu olarak sadece cinsiyetçi tutum değil, bununla beraber basmakalıp birçok davranış ve bakış açısı da yok olmuştur. Böylelikle insanlar artık canlı olan her şeyin özel ve kıymete değer olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu insancıl ve yenilikçi

tutum, eğitim dünyasına da büyük katkılar sağlayarak bütün öğretim sürecini yeniden yapılandırmıştır. Öğretim; kademe ve yaşlara bölünmüş, sınıflandırılıp yeniden tasarlanmıştır. Daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık gibi eğitim felsefeleri ve akımları öğretimin şeklini ve metotlarını geçmişle kıyaslayarak yeniden tayin etmiştir.

İnsan, eşya ve maddeye getirilen bu yenilikçi bakış açısıyla her türlü konu ve problem derinlemesine incelenmiş, bu sayede öğretim kademeleri de uzmanlık alanlarına ayrılmıştır. Tam bu noktada çocuk ve çocuğa bakış konusu yeniden ele alınmıştır. Çocuklara yönelik ilgi, istek, zekâ ve başarı gibi konularla beraber sayısız birçok özellik daha çalışma alanı haline getirilmiştir. Böylelikle son olarak yukarıda da değinildiği gibi çocuk kavramı; belli bir yaş aralığını kapsayan, fiziksel ve zihinsel özellikleri, ilgileri, ihtiyaçları ve tutumları gibi özellikleri içine ele alınan dönemsel bir tavrıla son şeklini almıştır.

Çocuk Edebiyatı, “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten genel edebiyatın adı” (Sever, 2010: 17) olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Edebiyatı tanımlarında genel olarak dikkat çeken öğeler ‘çocuğa görelilik, sanatsal nitelik, görsel zenginlik’ şeklindedir. Çocuğa görelilik, yazılan eserlerin çocukların; yaş seviyelerine, zihinsel gelişimlerine ve çocukların ilgi ile his dünyalarına uygun olmaları şeklinde düşünülebilir. Sanatsal nitelikten kastedilen ise, ‘estetik’ unsurudur. Estetik; yazılan bir eserin, oynanan bir tiyatrunun, çizilmiş bir resmin, çekilen bir fotoğrafın haz, beğeni ve zevk uyandıran tarafı olarak düşünülebilir. Herhangi bir eser meydana getirildiğinde bu öğelerin ortaya çıkması gaye edinilmişse, estetik unsuruna dikkat edildiğine işaret eder. Görsel zenginlik de, yazınsal olan veya olmayan her eseri sıkıcılıktan kurtaran, söz konusu eserin ilgi çekmesini sağlayan ve merakı

tırmandırıp içeriğin anlaşılması ve yorumlanmasına sebep olan resim, çizim, şekil ve sembollerdir.

Çocuk edebiyatı; çocukların his dünyalarını geliştirmek, okudukları ve gördükleri vasıtasıyla hayatı daha iyi algılayıp anlamlandırmalarını sağlayan, aynı zamanda tüm bu faaliyetleri yerine getirirken eğlendirip keyif vermeyi de gaye edinmiş bir edebiyattır.

“Bir başka ifadeyle çocuk edebiyatını üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını sözlü ve yazılı sanat ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı olarak tanımlayabiliriz (Güleryüz, 2002: 35).” Çocuk edebiyatı denilince daha çok yazılı ürünler anlaşılrsa da sözlü ürünlerin de bu kapsamda olduğunu bilmek gerekir.

Çocuk edebiyatı, sadece çocukların yaş ve ilgi düzeyleri dikkate alınarak ve belli başlı bir kelime dağarcığı kullanılarak meydana getirilmiş kurgusal metinlerden ibaret değildir. “Çocuk edebiyatının içine resimli kitaplar, halk ve çocuk şarkıları, masallar, fıkralar, efsaneler, destanlar, halk hikayeleri, tekerlemeler, şiirler, özel olarak çocuklar için yazılmış hayal mahsulü oyunlar, piyesler, hikaye ve romanlar, biyografiler, Türk ve dünya edebiyatından önemli eserlerin kısaltılmış, basitleştirilmiş ve sakıncalı bölümleri çıkarılmış pek çok türde ve sayıda eser girmektedir” (Vural, 1985: 459). Aslında alan ve konu sınırlaması olmadan çocuk dünyasına hitap eden, çocuğun gelişimine katkı sağlayabilecek her tür çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilebilir. Nitekim bu edebiyat içerisindeki materyal zenginlik, çocuklardaki dikkat süresinin uzamasına ve ürünlerden keyif alınmasına da katkı sağlamaktadır.

Her çocuğun kendine has bir dünyası vardır. Çocuklar açısından bu biricik olan dünyaların ortak özelliği ise, geniş bir hayaller zinciriyle örülü olmalarıdır. Bir yetişkinin sahip olduğu maddi ve fiziksel güce sahip olmayan çocuklar, bu eksiklerini kapatmak için hayal dünyalarına sıklıkla başvururlar. Bu hayallerin içinde bir çocuğun arzu edip de ulaşamadığı şeyler, severek takip

ettiği ve zihninde yer etmiş kahramanlar, merak ettiği olayların ve durumların kendilerine göre yorumlanmış içerikleri gibi çeşitlilikler bulunur.

Mustafa Ruhi Şirin çocuk edebiyatının yeri ve konumu ilgili olarak şunları dile getirmiştir: “Çocuk edebiyatı, bütün dünyada oluşum halinde bir edebiyat yönelişi olarak yüzyılı aşkın bir zaman diliminde gündemde kalmayı başardı. Çocukluk çağlarına uygun bir edebiyat yapılması düşüncesi çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeye yeni boyut kazandırır. Çocuk yüzyılında çocuk edebiyatı incelikli bir tür, yeni bir yazarlık biçimi olarak, bağımsız edebiyat olma yolunda serüvenini sürdürüyor” (Şirin, 1987: 37). Edebiyat dünyasındaki yerine bakıldığında çocuk edebiyatının yakın bir geçmişi olduğunu söylemek mümkündür. Zaman içinde öneminin artması, güncelliğini koruması gibi sebeplerden ötürü çocuk edebiyatı türler arasındaki gelişimini hızlı bir şekilde sürdürmektedir. Bu da çocuk edebiyatının bağımsız bir edebiyat olmasına katkı sağlamaktadır.

Çocuk edebiyatının her dönem ve zamanda varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Örneğin, çocuk eğitimi ve edebiyatının en fazla başvurduğu kaynaklardan biri olan masalların 17. yüzyıldan bu yana yararlanılan bir tür olduğu düşünüldüğünde çocuk edebiyatının da ne kadar büyük bir geçmişe sahip olduğu tahmin edilebilir. Yine çocuk edebiyatı gibi ayrı bir edebiyat alanını temsil eden bir kavramın ortaya çıkmasından önce de ninni, tekerleme, bilmece, halk masalları, türküler, şarkılar, hikayeler gibi türlerin çocukların edebi, hissi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanıldıkları biliniyordu. Bu da günümüzde olduğu gibi geçmişte de çocuklara yönelik birtakım eğitici ve öğretici niteliği olan eserlerden yararlandığının bir kanıtı olabilir.

Her ne kadar büyük eleştirilere maruz kalsa da, çocuklara yönelik ilk eserlerin verildiği 1800’lü yıllardan bugüne değin edebiyatın “çocuklara göre mi, çocuklar için olanı mı?” tartışmaları hep yaşanmıştır. Bu durumun “toplum için sanat”, “sanat için sanat” gibi bir tartışmaya benzemediği unutulmamalıdır çünkü; yukarıda da değinildiği gibi ortaya konacak eserlerin çocukların bilişsel

ve duygu dünyasına hitap etmesi gerektiği aşıkardır. Hatta son zamanlarda eserlere yönelik yapılan eleştirilerin bir kısmında, yazılan ve çizilen her üründe bir çocuğun kendini ne kadar çocuk hissedebildiği bile tartışma konusu olmuştur. Yani başka bir deyişle, işlenen konuların çocuklara göre olmasından çok; çocuksu tavır, davranış ve duyarlılığın da ne kadar yansıtıldığı değerlendirilmelere tabi tutulmuştur.

Günümüzde Çocuk Edebiyatı'nın ne olup olmadığı, sınırlarının ne olduğu gibi kuramsal belirsizlikler kısmen de olsa sona ermişse de, bu alanla ilgili büyük mücadele ve tartışmaların yaşandığı unutulmamalıdır. Özellikle ortaya konulan eserlerin niteliği gündemde olan konulardan birisi olmuştur. "Her ülkede çocuklar için yazılan ve pazarlanan kitaplar var. Ama dünya çocuklarının ortak hazinesi, çoğu hiçbir değer taşımayan bu abuk sabuk yayınlar mıdır? Çocuk ne demek? Geç gelişen, hatta hiç gelişmeyen tecessüsler yok mu? Yayınevi sahiplerinin sefil çıkarları uğruna piyasaya sürdükleri abur cubur kitaplara körpe zekâları teslim etmeğe kimin hakkı var? (Meriç, 1986: 307) sözüyle Cemil Meriç de eserlerin niceliğinden çok niteliğinin ön planda olması gerektiğini dile getirerek bir nevi bu konuda yetkili olabilecek başta yayınevleri olmak üzere herkesi ciddiyete davet etmiştir.

Ergenlik dönemine kadar olan yaş gruplarına hitap eden çocuk edebiyatı ürünlerinin işlevi oldukça büyük önem taşır. Masalların ve resimli kitapların hayal gücünü geliştirmesi, hikayelerin ve çocuk romanlarının kelime hazinesine olan katkısı; şiir, şarkı, türkü ve tekerleme gibi türlerin de estetik zevki meydana getirmesi gibi yönleri çocuk edebiyatı ürünlerinin işlevsel boyutunu ortaya koymaya yardımcı olabilir.

Çocuk edebiyatının bir diğer önemli işlevi de ortaya koyduğu ürünler vasıtasıyla okumayı zevk alınan, isteyerek yapılan eylemlere dönüştürüp 'alışkanlık' haline getirmektir. Yazılan ve çizilen her eserde yer alan ilgi çekici konular, merak unsurunu tırmandıran olay örgüleri ve sonu beklenmedik şekilde biten kurgusal öğeler okuma faaliyetlerinin gelişimine yardımcı olmaktadır. Bu

da zamanla her bireyde alışkanlığa dönüşmüş bir okuma kültürünün yerleşmesini sağlamaktadır.

Çocuklara yönelik kitaplardaki üslup ve tavırların da çocuklar üzerinde oldukça etkili olduğunu unutmamak gerekir. Her ne kadar çocuk yazınında dikkat edilmesi gereken belli başlı ilkeler olsa da, yazınsal ürünleri tamamen bu ilkelerle boğmamak lazım gelir. Söz gelimi okunan kitapların çoğunluğunda sürekli aynı kelimelerin kullanılması, birbirine benzer kurgudaki olayların anlatılması; samimiyetten uzak, resmiyete yakın bir dil kullanılması gibi bir anlatım yolunun benimsenmesi, okuma eyleminin çocuklar üzerindeki kuşatıcı, eğlenceli ve tat veren bir etkinlik olması özelliğini zayıflatıp sona erdirebilir.

“Çocuk gerçekliğine yeterince duyarlı olmayan bir çevredeki çocuk için sıradanlığın dışına çıkabilmenin de en etkili yolu, onun kendi gerçekliğini önemseyen kitaplarla buluşması ya da buluşturulmasıdır” (Sever, 2007: 11-12). Bir eser içinde kendi gerçekliğiyle karşılaşan çocuklar, kitaplara en derin hislerle bir bağlılık duyarlar. Bu da onlara kendi hayal güçlerini kullanabilmelerine imkan tanır. Bu sebeple her eserde çocukların kendilerini gerçekleştirebilecekleri özgürlük alanları tanınmalı ve yapay bir öğreticilikten uzak durulmalıdır.

Çocuk edebiyatı belli başlı eğitim görevleri de üstlenir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için çaba harcar. Hedefleri genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

“1. Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak

1. Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak
2. Çocuğun zihinsel gelişimini desteklemek
3. Çocuğun algısal gelişimini desteklemek
4. Sosyal, duygusal gelişimini göz önünde bulundurmak
5. Çocuklara çeşitli konu ve kavramları yansıtan kitaplar sunmak
6. Çocuğa ilk kitap sevgisini aşılacak
7. Edebi zevki ve estetik değerleri vermek
8. Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek
9. Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak
10. Çocukların yaratıcı hayal güçlerini uyandırmak

11. Dinleme yeteneğini geliştirmek
12. Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretebilmek
13. İyi çocuk kitabı kavramını, verilen uygun örneklerle kazandırabilmek
14. Çocuklara uygun resimlendirme ve fiziksel özellikler yönünden iyi örneklerle tanışmalarını sağlamak” (Gönen,1994: 44).

Çocukluk Dönemi'nde okunan yayınlar, çok ciddiye alınmasa da his ve duyguların eğitimi noktasında bir “okul” vazifesi de görmektedir. Boş olan bir zihin; karşılaştırma, eleştirme, analiz ve değerlendirme gibi istidatlara sahip olmadığı için okunacak, yazılacak ve çizilecek her materyalin uygunluğu noktasında kontrolünün sağlanması oldukça önemlidir. Bu vazife; eserlerin piyasaya sürüleceği sırada yayınevlerine, temini ile okunmaya başlanması süreçlerinde de aile ve öğretmenlere aittir.

“Şiir, musikinin hemşiresidir, aletsiz teganni edilemez (Beyatlı, 1990:118).” sözünden hareketle şiirin müzikal bir ses değerinin olduğunu, bunun da herhangi bir müzik aletinin eşlik edebileceği bir boyutta ve güzellikte olduğu söylenebilir.

Şiir, insanın akıl yoluyla algıladığını, duyguları yoluyla da yorumladığı bir tür olarak düşünülebilir. Bu kavramın temeli duyguya dayanmaktadır. İlham kaynağını ise, yaşananlar karşısında hissedilenler oluşturur.

Sözlü edebiyat kültürü içinde başlayan şiirler; efsane, destan, bazı fabl ve hikaye örnekleri içinde de sıkça yer almıştır. Şiirin ifade gücünü zenginleştirdiği ve anlamı kuvvetlendirdiği görüldükçe zamanla kullanım alanı da genişlemiştir. Şiirin sınırlarının ve ilkelerinin belirginleşmeye başlamasıyla beraber, tür olma özelliği yönünde de önemli mesafeler kat edilmiştir.

Her ne kadar düzyazı yoluyla duygu ve düşünceler ifade edilmişse de şiirdeki hissi ve tadı vermemiştir. Bu sebeple en acı duygulardan, en güzel

anlara kadar her türlü yaşantı şiirle dile getirilerek bu duyguların gerçek değerine kavuşması sağlanmaya çalışılmıştır.

Çocuk edebiyatında “şiir” konusu, çoğu zaman büyük tartışmalara sebep olmuştur. Bu görüş ayrılıkları basılan eserlerin içeriğine de yansımıştır. Şiirin çocuklara yönelik olarak, onların evrenini yansıtması gerektiğini düşünenlerle beraber, çocuklar için ya da çocuklara göre şiir yazılmasını kesin bir dille reddeden fikirler de olmuştur. Bu yüzden farklı görüşlere sahip isimlerin aynı kitaba yönelik yazdıkları eserlerde de hep bu tavır kendini göstermiştir.

Kaplan (2002:246) “okul sıralarında ezberlettirilen nice şiirler vardır ki çocuk, hafızasında bu şiirleri ezeli bir günah gibi taşıyacaktır. Bu, çocuğa atfedilen küçük sıfatından ileri gelme, bir küçümseme gayretidir sanırım.” şeklindeki yorum, yukarıda bahsedilen tartışmalara ait bir örnek sayılabilir.

Çocuk şiirlerinin nasıl bir şekle sahip olması gerektiğiyle ilgili de kesin bir sonuca ulaşamamıştır. İbrahim Alaaddin Gövsa, çocuklara yönelik şiirlerde ölçü, kafiye ve vezin unsurlarının mutlak surette yer alması gerektiğini düşünür. Gökşen (1960: 46) ise “bugün serbest tarzdaki güzel şiirleri de çocuğa ezberletmek icabettiğine göre, durak ve hece vezni ile ilgili olan vasıfları, okul öncesi çağındaki çocuklara veya ilkokul birinci devre öğrencilerine ezberletilecek şiirlerde aramak gerekir.”

Çocuk şiirinin konusu ve içeriğiyle ilgili sınırlandırmalar neredeyse yoktur. Çocuk dünyasıyla ilgili olan, çocuğu ifade eden ve onun yaşantısında olan her şey şiirin konusu olabilir. Burada en fazla dikkat edilmesi gereken konu, içeriğin sunumunda kullanılan üslup, sözcük seçimi ve dil kullanımınıdır.

Şiir, sanatsal bir zevk üzerine kurulu olduğu için estetik değeri de hep ön planda olmuştur. Şiirlerin gizli dünyasını keşfeden çocuklar, bakış açılarını zenginleştirme ve hayata yeni yorumlar katabilme özelliği de kazanırlar. Yayın piyasalarında çocuk şiirleri adı altında sayısız eserler bulunduğundan çocuk şiirleri için bu türün en yetkin isimlerinden ve en nitelikli eserlerinden

faydalanmak gerekir. Çocuk şiirlerini sadece okuyup ezberletme şeklinde değil; içerdiği duyguyu yorumlama, ana düşüncesini tahmin etme, hatta aynı tema ile aynı doğrultuda olacak şekilde şiir yazdırma gibi çoklu amaçlar için de kullanmak, çocuklara üst düzey bir katkı sağlayabilir.

4. BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma tarama modelinde olup nitel bir araştırmadır. “İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır” (Büyüköztürk vd., 2015: 246). Çalışmada “içerik analizi yöntemi” kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel araştırmalarda kullanılan bir yöntemdir. “İçerik analizi ağırlıklı olarak yazılı ve görsel verilerin analiz edilmesinde kullanılan yöntemdir” (Özdemir, 335). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiir metninin tematik incelenmesi ve 2018 ilköğretim Türkçe öğretim programındaki şiirle ilgili kazanımlara uygunluğu doküman incelemesi yapılarak belirlenmeye çalışıldı. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217).

4.2. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Türkçe ders kitapları ve Türkçe öğretim programı; örneklemi ise, 2018- 2019 eğitim öğretim yılı için hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitapları ve 2018 İlköğretim Türkçe öğretim programı oluşturmaktadır.

Bu bölümde Türkçe ders kitaplarındaki şiirler belirlenerek şiirlerin tematik olarak incelemeleri yapılmış ve şiirlerin 2018 İTDÖP şiirle ilgili kazanımlarla uygunluğuna ait bulgulara yer verilmiştir.

4.3. Veri Toplama Süreci

Bu süreçte öncelikle araştırmanın temelini oluşturan 2018 yılına ait Türkçe ders kitapları içindeki şiir metinleri çıkarılarak incelenmiştir. Sonrasında ise 2018 Türkçe öğretim programındaki doğrudan şiirle ilgili olan kazanımlar da tespit edilip ortaya konmuştur. Ders kitaplarındaki şiir metinleri 5, 6, 7 ve 8. sınıf şeklinde seviye gruplarına göre birbirinden ayrılarak her öğretim kademesindeki ders kitaplarında yer alan şiir metinleri; tema, konu, redif- kafiye, söz sanatları, dil- üslup ve ölçü başlığı altında değerlendirilmiştir.

Her öğretim kademesinde derse giren Türkçe öğretmenlerine şiirle ilgili kazanımların yer aldığı tablolar verilmiştir. Verilen bu tablolardaki şiir kazanımlarının ders kitaplarındaki şiir metinleriyle hangi ölçüde uyduğu Türkçe öğretmenlerine verilen kazanım tablosundaki uygun yerler işaret edilerek tespit edilmiştir. Şiirle ilgili kazanımların şiir metinleriyle olan uygunluğunun belirlenmesinde de ders kitaplarındaki metin sonrası etkinliklerden aktif bir şekilde yararlanılmıştır.

4.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı, yatay olarak okuma ve yazma alanına ait şiirle ilgili doğrudan kazanımların yer aldığı bir düzende ve dikey olarak da şiir metinlerinin adlarının yer aldığı bir tablo şeklinde hazırlanmıştır. Türkçe derslerine giren branş öğretmenleri kazanımların şiir metinleriyle örtüştüğü durumlarda ilgili tablodaki uygun boşlukları işaretleyerek veri girişlerini yapmışlardır. Değerlendirmede de ortaya çıkan bu verilerin sonuçları baz alınarak inceleme yapılmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerinin analizinde, betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde “amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 131).

Verilerin analizi iki aşama şeklinde gerçekleşmiştir. Birinci aşamada Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinleri belirlenmiş ve tematik yapısı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İkinci aşamada ise 2018 TDÖP’ deki 5-8. sınıf kazanımları içinden şiirle ilgili kazanımlar belirlenmiştir. Kazanımlar belirlenirken araştırmaya dolaylı yoldan katkı sunan kazanımlar analize dahil edilmemiştir. Sınıf seviyeleri göz önünde bulundurularak belirlenen kazanımlar, Türkçe derslerine giren öğretmenlerin aracılığıyla uygunluk ilişkisine tabi tutulmuştur. Öğretmenler, kazanımların şiir metinleriyle olan uygunluğunu daha sağlıklı ortaya koyabilmek adına Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerden de aktif olarak yararlanmışlardır. Etkinlikler kazanımlara göre

incelenirken açıklamalar dikkate alınmış, kazanımların şiirle ilişkisi belirlenmiştir.

5. BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Tematik İncelenmesine Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Türkçe ders kitaplarındaki şiirler tematik olarak incelenmiştir.

5.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik olarak değerlendirilmesi şu şekildedir:

ÇOCUKLUK

Affan Dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşım var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.

Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırıl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!

Cahit Sıtkı Tarancı (MEB, 2018: 16)

İşlenen Tema: Çocuk Dünyası

İşlenen Konu: Çocukluğa Duyulan Özlem

Redif-Kafiye: -ım, -umu, -den, –dır ve -im ekleri aynı görevi yerine getirdikleri için redif olarak kabul edilirken -d, -e ve -uk, en, -ırıl ile -er ekleri de yarım ve tam kafiye oluşturmaktadır.

Söz Sanatları: Şiirde “uçurtmam bulutlardan yüce” ifadesiyle Mübalağa (Abartma) sanatından söz edilebilir. Yine a, e, i, u ve ı sesleriyle Asonans; n, b, p, l sesleriyle de Aliterasyon örneklerinin kullanıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: Şiirde sade ve yalın bir dil kullanılmıştır. Genellikle şiir dilinde yüklemelerin başta ve ortada olduğu devrik yapılar bulunur. Bu şiirde de aynı durum söz konusudur. Bu devrik anlatım, cümlelerin anlamını zenginleştirip pekiştirmektedir.

Ölçü: Şiirde hece sayılarının eşitliği göz önünde bulundurularak “9” lu hece ile yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: İç dünyasına yönelmiş hemen her şairin eserinde ‘çocukluk’ teması işlenmiştir. Nitekim çocukluk; saflık ve masumiyetin sığındığı tek limandır. Altı dizelik iki bölümden oluşan şiirin ilk bölümünde yer alan “Affan Dede” sembolünü iyi okumak gerekir. Affan Dede, İstanbul’un Selimiye ilçesinde yaşamış, Mevlevi tarikatına mensup bir oyuncakçıdır. Affan Dede’nin kutuyu andıran bu küçük dükkanında Anadolu kültürüne ait Hacivat-Karagöz figürleri, Eyüp beşikleri ve kaynana zırlıtları gibi çeşitli oyuncak ve aletler bulunmaktaydı. İstanbul’un 20. yüzyıl dönemlerinde oyuncak ve oyuncakçılık kültürü tam olarak yerleşmediği için mesleki bakımdan gerekli ilgiyi görmemiştir. Buna rağmen Affan Dede, Cahit Sıtkı’nın dünyasına çocukluk döneminin kahramanı olarak yerleşebilmiştir.

Şiirin ilk bölümünde çocukluk, belli bir ücret karşılığı satın alınan bir oyuncak benzetilmektedir. Çocukluğuna kavuşan şair, artık çocukluğa ait her türlü emareyi taşıdığını ifade ederek adından, yaşından, yaşanan her olaydan habersiz olduğunu ve bu sebeple kendisine hiç hesap sorulmaması isteğinde bulunur.

Şiirin ikinci bölümünde ise çocuk dünyasına ait “uçurtma, zıp zıp, çember ve horoz şekerı” gibi önemli eşyalara yer verilmiştir. Bunlar, şairin kendi dönemine ait çocukluk materyalleri olması bakımından önemlidir. “Bu bahar havası, bu bahçe; havuzda su şırıl şırıldır.” ve “Hiç bitmese horoz şekerim!” cümleleri de şairdeki çocuksu heyecanın en açık ifadesi sayılabilir.

Bu eserde şairin; çocukluğuna, çocukluk hatıralarına ve çocukluğa dair his ve davranış dünyasına duyduğu özlemi hissetmek mümkündür.

ANLAMAK

Bazen anlıyorum,
Bazen anlamıyorum.
Annemi,
Babamı nenemi

Annem şöyle der
Göstererek beni:
Cin gibi maşallah

Cin ne demek?
Gibi ne demek?

Babam diyor ki
Bana bakarak:
Altını üstüne getirmiş evin.

Hiç yapabilir miyim
Dediklerini?

Ninemse der bana:
Topaç gibi

Bir dedem açık insan
 Pek de zeki.
 Dilinden bal akar.
 Attaya gidelim der.
 Al sana şeker der.
 Göz kırpar.
 Okşar.
 Sever.
 Bir de gıdıklar.
 Dedemi çok anlıyorum.

Cahit Zarifoğlu(MEB, 2018: 30)

İşlenen Tema: Çocuk Dünyası

İşlenen Konu: Aile İçi İletişimde Çocuğun İlgilerini Anlayabilmek

Redif-Kafiye: -yorum, -mi, ne demek, -r, der ekleri ve sözcükleri aynı görevde oldukları için rediftir. Dize sonlarında iki ses benzerliği meydana getirdiği için de –ne sesleri Tam Kafiye oluşturur.

Söz Sanatları: “Cin gibi” sözüyle çocuğun kurnazlık özelliği ve “topaç gibi” ifadesiyle çocuğun yaramazlık özelliği benzetildiği için Teşbih(Benzetme) sanatı kullanıldığı görölmektedir. Yine “evin altını üstüne getirmek” deyimiyile de Mübalağa(Abartma) sanatının varlığından söz edilebilir. –a, -e, -i, sesleriyle Asonans kullanıldığı; -n sessizlerinin tekrarıyla da Aliterasyon kullanıldığı söylenebilir.

Dil -Üslup: Bu şiirde serbest ölçünün de vermiş olduğu rahatlıkla tek sözcüklü ve eksiltili ve açıklamalı bir anlatım kullanılmakla beraber dil; sade ve anlaşılırdır.

Ölçü: Şiir, serbest ölçü ile meydana getirilmiştir fakat; yer yer beşli ve altılı hece eşitliği uyumunun görüldüğu dizeler de mevcuttur.

Ana Fikir/Konu/Tema: Dörtlüklerle başlayıp üçlük, ikilik ve on dizelik bölümlerden oluşan bu şiirin teması da “çocukluk” üzerinedir. Cahit Zarifoğlu da birçok şair gibi çocuk ve çocukluk üzerine eserler ortaya koyan yazarlarımızdandır. Onun “Gülücük” ve “Ağaç Okul” adlı eserleri bunlardan sadece birkaçıdır.

Şiirde yer alan “Bazen anlıyorum, bazen anlamıyorum.” ; “Cin ne demek, gibi ne demek” ; “ Bir dedem açık insan.” ve “Al sana şeker der, göz kırpar, okşar” cümlelerinde aile içindeki çevrede iletişim problemleri yaşayan bir çocuğun davranışları görülmektedir. “Cin ne demek, gibi ne demek” cümlesinde ise çocuklardaki dil gelişiminin önemine atıf yapıldığı söylenebilir.

Bu şiir metninde aynı zamanda çocuk psikolojisine ait izlere de rastlanmaktadır. Şiirdeki kahramanın anne, baba ve ninesiyle gerçekleştirdiği diyaloglardan sonuç alamaması üzerine dedesine sığındığı ifade edilmektedir. Burada dedenin ağzından çıkan “göz kırpar, okşar, sever ve gıdıklar” gibi tek kelimelik ifadelerin basitliği ve bunların altında yer alan şefkat, çocuk kahraman ile dede arasındaki bağın bir göstergesi sayılabilir. Dedenin çocuk tarafından sevilmesinin bir diğer sebebi de, çocuğun ilgisini çekebilecek her türlü özelliğin bulunmasıdır.

Genel olarak bakıldığında şiirde çocuk ve çocuk dünyası işlense de; çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına, his ve anlam dünyalarına varan ince bir duyarlılığın da yer aldığını söylemek gerekir. Bu sebeple bazı çocuk şiirlerinin psikolojik özellikleri yansıtması yönüyle ayrı bir incelemeyi ve hassasiyeti beraberinde getirdiği söylenebilir.

MUSTAFA KEMAL'İN KAĞNISI

Yediyordu Elif kağnisini,
Kara geceden geceden.
Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu,
Uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar,

İnliyordu dağın ardı, yasla,
Her bir heceden heceden.

Mustafa Kemal'in kağnısı derdi, kağnısına
Mermi taşırdı öteye, dağ taş aşardı.
Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik,
Nam salmıştı asker içinde.
Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü,
Doğrulmuştu yola önceden önceden.
Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar,
Kocabaş, çok ihtiyardı, çok zayıftı,
Mahzundu bütün bütün Sarıkız, yanı sıra,
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafifletir, inceden inceden.
İriydi Elif, kuvvetliydi kağnı başında
Elma elmaydı yanakları üzüm üzümdü gözleri,
Kınalı ellerinden rüzgâr geçerdi, daim;
Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına.
Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,
Niceden, niceden.
Durdu birdenbire Kocabaş, ova bayır durdu,
Nazar mı değdi göklerden, ne?
Dah etti, yok. Dahha dedi, gitmez,
Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti gacır gucur
Nasıl dururdu Mustafa Kemal'in kağnısı.
Kahroldu Elifçik, düşünceden düşünceden
Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş,
Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni.
Geçer götürür ana, çocuk, mermisini askerciğin,
Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım.

Bak hele üzerinden ses seda uzaklaşır,
Düşerim gerilere, iyceden iyceden.

Kocabaş yığıldı çamura,
Büyüdü gözleri, büyüdü yürek kadar,
Örtüldü gözleri örtüldü hep.
Kalır mı Mustafa Kemal'in kağnısı, bacım,
Kocabaşın yerine koştu kendini Elifçik,
Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden

Fazıl Hüsnü Dağlarca(MEB, 2018: 48-49)

İşlenen Tema: Milli Mücadele ve Atatürk

İşlenen Konu: "Elif" in Bağımsızlık Savaşında Çektiği Çileler ve Bitip Tükenmeyen Azmi

Redif-Kafiye: -den eki, şiirin tamamında ayrılma-çıkma hali durumu eki olarak kullanıldığı için rediftir. –ece, -nce, -ce sesleri de zengin ve tam kafiye oluşturmuştur.

Söz Sanatları: "Mahzundu bütün bütün Sarıkız" cümlesiyle insana ait olan "mahzun ve üzgün olma davranışı" bir hayvana aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. Yine "toprak gülümserdi" cümlesiyle bir başka Teşhis(Kişileştirme) sanatına başvurulmuştur. "Dahha dedi, gitmez" cümlesiyle de insanlara ait konuşma eylemi bir hayvan tarafından gerçekleştirildiği için İntak(Konuşturma) sanatı yapılmıştır. "Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri" cümleleriyle de yanak elmaya, gözler de üzüme benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde yer yer yabancı sözcükler, bazen de kullanımı unutulmuş ifadelerin yer alması anlatımı güçleştirmiştir. Şiirde "kahrolmak, hafif" gibi

Arapça' dan alınmış sözcükler yer almaktadır. Bunun yanında halk dilinde yük taşıyıcı hayvanlar için sıklıkla kullanılan "dah, deh" ve yine bir hayvanı semere bağlayarak arkasında sürüklemek anlamına gelen "yediordu" gibi ifadeler de halk ağzındaki kullanımlara yer verildiğinin bir kanıtıdır.

Ölçü: Her ne kadar bazı dizelerde redif ve kafiye olarak adlandırılan yerler olsa da; şiir, Serbest Ölçü ile yazılmış olup hece eşitliği bulunmamaktadır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Bu şiirde Milli Mücadele Dönemi'ne ait cephelere silah ve mühimmat taşıma eylemi anlatılmaktadır. Milli Mücadele teması, Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrasında yaşamış vatan sevdalısı her şair tarafından sıklıkla işlenmiştir. Bu tema şiirle beraber tiyatro, roman ve hikaye gibi birçok türde de yer almıştır. Tarih sahnesinde bir başına kalma, açlık ve yoksulluk ile mücadele, Türk milletinin zafere olan inancı, o döneme ait manevi ruh işlenen başlıca konular arasında yer alır.

Şiirde "Elif" isimli bir kahraman bulunmaktadır. Elif karakteri, tıpkı eski Türk devletlerinde olduğu gibi eşi, ailesi ve vatan toprağının her karışı için canını feda etmekten çekinmeyen fedakar Türk kadınına ifade eder. Şair Elif'i anlatırken gözlemci-müşahit bir bakış açısı ve hikaye edici bir üslup kullanmıştır. Aynı zamanda onun attığı her adımda yanında olan, bazen içindeki düşüncelerin bile farkında olan biri gibidir.

Elif, bu şiirde "Kocabaş" adlı öküzüyle cepheye silah ve mühimmat taşımaktadır. Bu öküz; onun hem dert ortağı, hem de yoldaşı gibidir. Yaşlı, yorgun ve bitkin olan Kocabaş, yolun bir kısmına geldikten sonra halsiz ve bitkin düşerek yerinden kalkamaz hale gelir. Bu duruma oldukça üzülen Elif, çaresizliği bir kenara bırakır ve tüm gücüyle kağnıyı tek başına sürüklemeye başlar.

"Bu kağnı, Mustafa Kemal'in kağnısıydı." cümlesinde, şairin Milli Mücadele'nin önderi ve rehberi olan Mustafa Kemal Atatürk'e duyduğu sevgi ve

hayranlık da dile getirilmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin anlatıldığı birçok şiirde de ana tema olarak Atatürk'ün işlendiği görülür. Bu mücadelenin zaferle nihayetleneceğine olan inancın temelinde Atatürk'e duyulan sonsuz bir güven bulunmaktadır.

ADSIZ ÇEŞME

Bir yaz günü iki kardeş
Yürüyüşe çıkmışlardı.
Fırın yakmış gökte güneş,
Ateş gibi sıcak vardı.

Yürüdüler, çok gezdiler.
Susuzluktan pek bezdiler.

Zehir oldu bu hoş gezme.
Bereket ki bayılmadan
Buldular bir eski çeşme,
Su akıyor olduğundan.

Can attılar yana yana,
Su içtiler kana kan.

Bulmuşlardı yeniden can.
İkisi de soruyordu:
Bu çeşmeyi kimdir yapan?
Yürekleri minnet dolu.

Yazılıydı bir tek isim.
O da silik, kim bilir kim?

İyilik bir su, bırak aksın
Gönül denen bu çeşmeden.
Sen de böyle yapacaksın,
Hiç karşılık beklemeden.

Su yerine iyilikle dol,
Yavrum adsız bir çeşme ol.

Hasan Ali Yücel(MEB, 2018: 94)

İşlenen Tema: Erdemli Davranışlar

İşlenen Konu: Karşılıksız Yapılması Gereken İyilikler Üzerine Öğütler

Redif-Kafiye: -dı, -diler, -dan ekleri aynı işlevi yerine getirdiği için rediftirler. -eş, -ar, -ez, -me, -an, -im, -ol ekleri de kök içindeki iki ses benzerliği meydana getirdikleri için Tam Kafiye'dirler.

Söz Sanatları: "Fırın yakmış gökte güneş" cümlesiyle insana ait bir davranış güneşe aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. "Ateş gibi sıcak vardı" cümlesiyle de sıcaklık durumu ateşe benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. Yine -i, -ü, -ı, -u, -a, -e ünlülerinin tekrarıyla Asonans; -k ünsüzünün tekrarıyla da Aliterasyon yapıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: "Minnet" gibi Arapça ve az kalsın ki, neyse ki anlamına gelen "bereket ki" gibi halk diline özgü ifadeler yer alsa da bu kullanımlar az olduğu için şiirin dili sade ve açıktır. Şiirde emir kipi yardımıyla öğütte bulunulan bir üslup kullanılmıştır.

Ölçü: Şiir, 4+4 duraklı 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Karşılıklı konuşma havası içinde ve bir hikaye anlatıyormuşçasına yazılan bu şiir, yaş seviyesi düşük olan öğretim kademeleri için oldukça doğru bir tercihtir. Anlam dünyası ve kelime hazinesinin gelişim gösterdiği bu dönemlerde, okunacak olan türlerin de dil ve üslup özelliklerinin basit-anlaşılır düzeyde olması gerekmektedir.

Şiirde yaz sığağında gezmeye çıkan ve bunaldıktan sonra çeşme başında serinleyen iki kardeş anlatılmaktadır. Bu iki kardeş, kavurucu sığağın verdiği hararetle rastladıkları çeşmede kana kana su içerek serinlemişlerdir. Bu

esnada çeşmenin kim tarafından yapıldığını merak edip çeşme üzerinde adını ve sanını duymadıkları silik bir isimle karşılaşılır. İşte bu durum da şairin ağzından çıkan hikmetli ve öğüt dolu sözlerin ilham kaynağıdır.

Şair tam olarak bir isminin olmadığı bu çeşmenin, isminden ziyade yapıma amacına dikkat çekmiştir. Çeşmeden hareketle insanlar için yararlı ve faydalı olabilecek her işte tıpkı bu ismi belli olmayan çeşme gibi adsız olunması öğüdünü veren şair; insanın yüreğindeki "iyilik" kavramının su misali akıp gitmesi ve önündeki engellerin de kaldırılması gerektiğini savunur.

Şair, bu şiirde "öğüt verme" amacını gerçekleştirirken bunu sıradan bir şekilde yapmak yerine, iyiliklerin birlikte yapınca dünyayı kuşatacağı ve herkesin yararına olacağını vurgular. Aynı zamanda yapılacak tüm iyiliklerin, gösterişten ve reklamdaki uzak olması gerektiği mesajını da "adsız çeşme" nin silik ismi üzerinden verir.

ANADOLU SEVGİSİ

Sen bizim dağları bilmezsin gülüm,
Hele boz dumanlar çekilsin de gör.
Her haftası bayram, her günü düğün,
Hele yaylalara çıkılsın da gör.

Bilmezsin ovalar nasıldır bizde;
Kağnılar yollarda, yoncalar dizde...
Saydıklarım damla değil denizde,
Hele bir ekinler ekilsin de gör.

Görmedin sen bizim mavi suları,
Karlara eriyince kırar yuları...
Köpük olur beyaz, sel olur sarı;
Hele taştan taşa dökülsün de gör.

Sen bizim köyleri görmedin ki hiç,
Yolları toz, çamur, evleri kerpiç.

O kirli kabukta, o en temiz iç;
Hele bir yakından bakılsın da gör.

Anlamaz, bilmezsün sen bizim halkı,
Sevgiyi bulasın, yakına gel ki...
Kalıplar gerçeği göstermez belki
Gönül perdeleri sökülsün de gör.

Abdurrahim Karakoç(MEB, 2018: 134)

İşlenen Tema: Memleket Sevgisi

İşlenen Konu: Doğup Yaşanılan Topraklara Duyulan Hayranlık ve Minnet Duygusu

Redif-Kafiye: -de(da) gör, -ı ek ve sözcükleri aynı göreve sahip oldukları için rediftir. -n, -ki, -iç, -iz, -lar, ekleri de sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmaktadır.

Söz Sanatları: “Boz dumanlar” sözüyle duman renginin açık kahverengi olan boz renge , “her haftası bayram” sözüyle haftanın bayrama , “her günü düğün” sözüyle de günlerin düğüne benzetilmesiyle ve “gönül perdeleri” sözüyle de insanların iç dünyalarının gönül perdesine benzetilmesiyle Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. “Saydıklarım damla değil denizde” cümlesinde de Mübalağa(Abartma) sanatının varlığından söz edilebilir.

Dil-Üslup: “... çekilsün de, yıkılsın da, ekilsün de gör” ve “gel ki ” gibi ifadeler, şairin üslubundaki ve dilindeki samimiyetin bir göstergesi sayılabilir. Yine bazı dizelerde eksilteli anlatım kullanılarak anlam pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Ölçü: Şiir, 6+5 duraklı 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Abdürrahim Karakoç, sadece ilkokulu bitirmesine rağmen kendini oldukça iyi yetiştirmiş bir şairdir. Şairliğinin yanında düşünce ve fikir yazılarıyla da ön plana çıkmıştır. İlk başlarda yerel gazete ve dergilerde

yayımlanan şiirleriyle yola çıkmış ve dillerden dile dolaşan dizeleriyle günümüze kadar ulaşmıştır.

Abdurrahim Karakoç, bu şiirinde Anadolu'dan habersiz olanlara bu toprakların zenginliklerini anlatan bir üslup takınır. Şiirde Anadolu'nun sosyal hayatını, fiziki özelliklerini ve manevi değerlerini ince bir duyarlılıkla işleme çabasındadır. İşlediği konudan ziyade esas anlatmak istediği şey ise Anadolu insanının iç güzelliği ve engin gönülleridir. Onun "Kalıplar gerçeği göstermez belki, gönül perdeleri sökülsün de gör." sözü, bu düşüncenin bir delili sayılabilir. Karakoç, düşünce ve fikir yazılarında da kendi insanına duyduğu itimadı ve umudu hep dile getirmiştir. Bu sebeple şiirde Anadolu'yu bir yabancıya anlatır gibi yaparken aslında Anadolulu olup Anadolu'ya uzak olanlara da derdini anlatma çabasındadır. Hatta tüm bunları anlamak için kalıplara takılıp kalmak yerine "gönül perdelerini" aralamak gerektiğini öne sürer.

Şiir dili olarak halk geleneğine sadık kalındığı görülür. Bu sebeple şairin tüm şiirleri Türk milletinin duygu ve gönül dünyasını özetler niteliktedir. Onun akıcı üslubu da şiirlerinin sevilen bir başka özelliği olarak okuyucusunun karşına çıkar.

KİTABIN SERÜVENİ

Bir dere boyunda ben
Upuzun bir kavaktım.
Ta dipten doruğa dek
Işıl ışıl yapraktım.

Bir sabah bir testere
Beni de serdi yere.
Kendimi birden bire
Makinelerde buldum.

Çok şey geçti başımdan...
Bembeyaz kağıt oldum.

Şimdi kitabım işte,
Yine yapraklarım var.
Yükselir yıldızlara,
Beni seven çocuklar.

Sıkıntılı da olsa,
Benimle tatlı geçer
En uzun yolculuklar.

M. Necati Öngay (MEB, 2018: 172)

İşlenen Tema: Okuma Kültürü

İşlenen Konu: Her Kitabın Kitap Olmadan Önceki Serüveni ve Kitapların İçindeki Gizli Dünyalar

Redif-Kafiye: -tım(-idim) görülen geçmiş zamanın 1.tekil şahıs çekimi aynı görevde kullanıldığı için rediftir. –r, -ak, -ar, -ere, ekleri de gösterdikleri ses benzerliği itibariyle sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: Yeryüzünde konuşma eylemi, sadece insanlara ait bir özelliktir. Bu şiirde ise konuşan varlık kitap olduğu için İntak(Konuşturma) sanatı yapılmıştır. “Bir testere beni de serdi yere” cümlesiyle de yine bir insan eylemi olan yere serme davranışı cansız bir nesne olan testereye verildiği için Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapıldığı söylenebilir. Yine b, d ve l seslerinin sık tekrarıyla Aliterasyon; i, e ve u seslerinin tekrarıyla da Asonans yapılmıştır.

Dil-Üslup: Bembeyaz, upuzun gibi pekiştirmenin olduğu sözcükler kullanılmakla beraber sade, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Ölçü: Şiir, 7'li hece eşitliğine dayanan bir ölçüyle yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Öngay, öğretmen kökenli bir şair olmasının yanında çocuk edebiyatı alanında da ortaya koyduğu eserleriyle ön plana çıkan isimlerdendir. “Çocuklara Sevgi Şiirleri” bunların en beğenilenleri arasında yer alır. Hedef kitlesinin çocuk olduğu şiirlerde sadelik ve yalınlığı elden bırakmayan Öngay, bunu eserlerine de titizlikle işlemiştir.

Yunus Emre'nin tekkesine odun toplamaya giderken elindeki baltanın ağzını bez parçasıyla sardığı bilinmektedir. Bu davranışın temelinde, cansız dahi olsa, nesneyi korkutmamak ve ürkütmemek gerektiğini savunan hassas bir tasavvufi tavır vardır. Şair de bu şiirinde Mevlevilikte yer alan tasavvufi bir öğretiye benzer bir konu işlemiştir. Ney'in hüznü dolu sesinin kamışlıktan koparılmaktan kaynaklandığının anlatıldığı gibi, kitapların da kitap olmadan önce dere boyundaki bir kavak ağacı olduğunu dile getirmiştir. Şairin bu tavrı, okuma eğilimi yeterli düzeyde olan veya olmayan çocukların kitaba gerçek bir canlı gibi yaklaşıp onu merakla okuması noktasında faydalı bir bakış açısı olabilir.

Şiir metni incelenirken her kitabın insanların yararına sunulması adına belli aşamalardan geçtiği, büyük emekleri içinde taşıdığı ve bundan tabiatın dahi bir yardımının olduğu konularına değinmek; çocuklarda kitapların saygıyı hak ettiği ve okunmaya değer olduğu fikrini meydana getirebilir.

Bu şiirde aynı zamanda kitap ile okuyucuları arasında gerçekleşen bir diyaloga da yer verilmiştir. Şiirin bu kısmında konuşan kitap, çocuklara zamanın sıkıcılığı gidermek ve hayal aleminde güzel seyahatlere çıkarmak gibi özellikleri olduğunu anlatarak sempatik bir nesne oluvermiştir.

CAZGIR

Ha vur vur davul baş pehlivan havası

Çıksın, Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet

Vur ha vur davul gürlemenin sırası

Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket

Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret

Davran deli fişek karayel fırtınası
 Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası
 Vur ha vur, vur davul dağları taşları titret
 Dile gelsin Yusuf'un Aliço'nun hatırası
 Çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret...

Hey mübarek! Er meydanı bu meydandır
 Cümle alem birikmiş işte davullu zurnalı
 Her biri bir özge diyarda baş pehlivandır
 Yiğitler gelir Güreş tutmaya göğsü almalı
 Boyları yıldız döker omuzları çifte burmalı
 Hoy senin pehlivan dediğin Şahan olup da uçandır
 Rüzgar, deme buluttur bulut deme dumandır
 Vur ha vur davul gök yerinden kaymalı
 Hodri meydan! Vakit tamam peşrev tamamdır
 Ha deyince kaldırıp yere vurmali.

Attila İlhan(MEB, 2018: 208)

İşlenen Tema: Sağlık ve Spor

İşlenen Konu: Türk Kültüründeki Yağlı Güreş Müsabakalarının Gerçekleştirilmesi Esnasındaki Şenlik Havası ve Güç Gösterisi

Redif-Kafiye: -sı, -dır, -malı ekleri aynı görevi yerine getirdikleri için rediftir. -a, -et, -an, -ret, -malı ekleri de sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye olarak kabul edilebilir.

Söz Sanatları: “Çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret” cümlesindeki ‘yanardağ gibi’ sözyle insanların topluluk anlamındaki ürkütücülüğü yanardağın ihtişamına benzetilerek Teşbih (Benzetme) yapılmıştır. “Cümle alem birikmiş” cümlesinde de her ne kadar o yöre halkı kastedilse de anlam olarak tüm alemin o meydanda bulunması bir Mübalağa (Abartma) örneği sayılabilir. Yine “boyları

yıldız döker” ve “omuzları çifte burmalı” sözüyle de pehlivanlara ait fiziki özelliklerin yüceltilmesinde Mübalağa (Abartma) sanatından söz edilebilir. Diğer şiir örneklerinden farklı olarak “bre, ha, vur ha” gibi kullanımlardan yola çıkarak Nida (Seslenme) sanatı da kullanılmıştır.

Dil-Üslup: “Ömrüne bereket”, “Hodri meydan”, “Mestanoğlu, Dülger Ahmet, Aliço'nun hatırası” gibi ifadelerden yola çıkarak halk dilinin şiire yansıdığını söylemek mümkündür.

Ölçü: Şiirde belirgin bir hece ölçüsü kullanımı olmasa da, bazı dizeler arasında 12'li, 13'lü ve 14'lü hece uyumları görülmektedir. Redif ve Kafiye özellikleri de hece eşitliği olan bu dizeler üzerinden ortaya konulmuştur.

Ana Fikir/Konu/Tema: Attila İlhan, her ne kadar genel literatürde toplumcu-gerçekçi, Marksist ve sosyalist çizgilerle anlatılsa da bazı şiirlerinde modernizmin halk kültüründen uzaklaştıran tarafını da eleştirmekten geri durmamıştır. Toplumun varoluşsal değerleri ve milli yanları şiirlerinin vazgeçilmez öğelerindedir.

Tema olarak bakıldığında Attila İlhan'ın aşk ve yalnızlık konularındaki şiirleriyle daha öne çıktığı söylenebilir. Ondaki “aşk” kavramı, Divan'daki keman kaşlı, şeftali tüyü yanaklarına hasret olunan sevgiliye duyulan bir aşktan öte, kendi hayal aleminde sürekli yan yana olup sohbet ettiği ve birlikte güzel vakitler geçirdiği bir aşk şeklindedir.

İlhan bu şiirinde Anadolu coğrafyasında adını sıkça duyduğumuz yağlı güreş müsabakalarının nasıl terennüm edildiği ile ilgili bir görüntü resmetmiştir. Yağlı güreş, her ne kadar günümüzde popüler bir spor dalı olarak görülmesi de, geçmiş dönemlere ait bir kültür birikimini ortaya koyması bakımından oldukça önemli bir temadır. Halk kültürüne yakınlığıyla bilinen bu spor dalı, şairdeki Türk geleneklerini anlatmaya dair gösterdiği öz ve milli yanı yansıtması bakımından önemlidir. İşlenen konudan hareketle diğer geleneksel ve milli oyunların da ders esnasında tanıtılması, öğretim programlarının da amacına ulaşmasına katkı sağlayacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Şiir içinde dikkatlerden kaçmayan bir başka özellik de “coşku” dur. Güreşçiler için söylenen methiye tarzındaki cümleler; ha, hey, bre gibi cenk havasını andıran üslup, bu heyecanın açık bir ifadesidir.

YÜKSEK EVDE OTURANLARIN TÜRKÜSÜ

Evleri yüksek kurdular
Önlerinde uzun balkon
Sular aşağıda kaldı
Aşağ'da kaldı ağaçlar

Evleri yüksek kurdular
On bin basamak merdiven
Bakışlar uzakta kaldı
Uzakta kaldı dostluklar

Evleri yüksek kurdular
Cama betona boğdular
Usumuzdaydı unuttuk
Topraklar uzakta kaldı
Toprağa bağlı olanlar

Gülten Akın (MEB, 2018: 222)

İşlenen Tema: Doğa ve Evren

İşlenen Konu: Şehirleşmenin İnsan Psikolojisinde Meydana Getirdiği Tahribatlar ve Doğa, Tabiat ve İnsan İlişkilerinden Uzak Kalmanın Ortaya Çıkardığı Boşluk

Redif-Kafiye: -lar çokluk eki ve -dular göülen geçmiş zamanın 3. çoğul şahıs çekimi aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. Aynı dörtlük içinde kafiye uyumu

yoktur fakat; diğer dörtlüklerle ilişkilendirildiğinde” -n” sesi için bir yarım kafiye varlığından söz edilebilir.

Söz Sanatları: Belirgin bir söz sanatı bulunmamakla beraber “cama betona boğdular” ve “topraklar uzaktı kaldı” cümlelerinde Mecazlı bir anlatımın olduğu söylenebilir.

Dil-Üslup: Şiirde sade ve anlaşılır bir dilin yanında “aşağ’da” gibi bir sözcükle de konuşma diline yer verildiği söylenebilir.

Ölçü: Şiirde 4+4 duraklı 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Başlangıçta bireyin iç dünyasına yönelik eserler ortaya koyan Gülten Akın, zamanla tarihi ve sosyal konulara da eğilim göstermiştir. Bu değişimin temelinde ise şairin çevre ve toplum konusunda daha duyarlı bir sürece girmesi vardır. İsmi daha çok bozulmuş sözcük cümle kalıpları kullanan, şiir dili olarak anlam dünyası gizli İkinci Yeni Hareketi ile anılmasına rağmen, halka ve topluma olan yakınlığıyla onlardan ayrılır.

Şair, bu şiirinde değişen ve gelişen yeni dünya düzeninde şehirleşmenin olumsuz yönlerini dile getirmiştir. Aslında dizelerde bu şehir yapılarıyla çocukların, toplumun ve insanların betona ve cama boğularak topraktan, tabiattan ve insan ilişkilerinden uzak kalması durumundan açık bir şekilde şikayet edilmiştir.

Akın, mutlu ve huzurlu bir yaşamın fiziki yakınlıkla da ilgili olduğu görüşündedir. Şiirinde “Betona ve cama boğdular.” Cümlesiyle daha çok köylü-mahalleli şeklinde birbirine yakın ve açık şekilde yaşayan insanların giderek yalnızlaştığını düşünür. Şair böylelikle herkesin sulardan, ağaçlardan ve samimi bakışlardan ayrı kaldığını ifade etmiştir.

Şair bu şiirde sosyolojik bir tespiti de ortaya koymuştur. Türkiye’de yaşanan şehirleşme ve kentleşme oranlarının artmasından sonra sosyologların üzerinde en fazla durduğu konular uzaklaşan değerler, iletişim sorunları,

kültürel çatışmalar gibi konular olmuştur. Bunların büyük çoğunluğunun temelinde de şehir kültürünün insanları birbirlerine duydukları dostluktan ve yakınlıktan ayırmasıdır.

Şiirin son bölümündeki üçüncü dizede yer alan "usumuzdaydı" sözcüğü, bir zamanlar Türk Dil Kurumunda uzman olarak çalışmış şairin kelime ve sözcük kullanırken gösterdiği sadelik ve yalınlık eğilimiyle beraber, yabancı sözcükler yerine de Türkçe karşılıklarını kullanma çabası olarak değerlendirilebilir.

6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik olarak değerlendirilmesi şu şekildedir:

ADSIZ ÇEŞME

Bir yaz günü iki kardeş
Yürüyüşe çıkmışlardı.
Fırın yakmış gökte güneş,
Ateş gibi sıcak vardı.

Yürüdüler, çok gezdiler.
Susuzluktan pek bezdiler.

Zehir oldu bu hoş gezme.
Bereket ki bayılmadan
Buldular bir eski çeşme,
Su akıyor oluşundan.

Can attılar yana yana,
Su içtiler kana kan.

Bulmuşlardı yeniden can.
İkisi de soruyordu:
Bu çeşmeyi kimdir yapan?
Yürekleri minnet dolu.

Yazılıydı bir tek isim.
O da silik, kim bilir kim?

İyilik bir su, bırak aksın
Gönül denen bu çeşmeden.
Sen de böyle yapacaksın,
Hiç karşılık beklemeden.

Su yerine iyilikle dol,
Yavrum adsız bir çeşme ol.

Hasan Ali Yücel (MEB, 2018: 37)

İşlenen Tema: Erdemli Davranışlar

İşlenen Konu: Karşılıksız Yapılması Gereken İyilikler Üzerine Öğütler

Redif-Kafiye: -dı, -diler, -dan ekleri aynı işlevi yerine getirdiği için rediftirler. - eş, -ar, -ez, -me, -an, -im, -ol ekleri de kök içindeki iki ses benzerliği meydana getirdikleri için Tam Kafiye'dirler.

Söz Sanatları: "Fırın yakmış gökte güneş" cümlesiyle insana ait bir davranış güneşe aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. "Ateş gibi sıcak vardı" cümlesiyle de sıcaklık durumu ateşe benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. Yine -i, -ü, -ı, -u, -a, -e ünlülerinin tekrarıyla Asonans; -k ünsüzünün tekrarıyla da Aliterasyon yapıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: "minnet" gibi Arapça ve az kalsın ki, neyse ki anlamına gelen "berekat ki" gibi halk diline özgü ifadeler yer alsa da bu kullanımlar az olduğu için şiirin dili sade ve açıktır. Şiirde emir kipi yardımıyla öğütte bulunan bir üslup kullanılmıştır.

Ölçü: Şiir, 4+4 duraklı 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Karşılıklı konuşma havası içinde ve bir hikaye anlatıyormuşçasına yazılan bu şiir, yaş seviyesi düşük olan öğretim kademeleri için oldukça doğru bir tercihtir. Anlam dünyası ve kelime hazinesinin gelişim gösterdiği bu dönemlerde, okunacak olan türlerin de dil ve üslup özelliklerinin basit-anlaşılır düzeyde olması gerekmektedir.

Şiirde yaz sıcağında gezmeye çıkan ve bunaldıktan sonra çeşme başında serinleyen iki kardeş anlatılmaktadır. Bu iki kardeş, kavurucu sıcağın verdiği hararetle rastladıkları çeşmede kana kana su içerek serinlemişlerdir. Bu esnada çeşmenin kim tarafından yapıldığını merak edip çeşme üzerinde adını ve sanını duymadıkları silik bir isimle karşılaşır. İşte bu durum da şairin ağzından çıkan hikmetli ve öğüt dolu sözlerin ilham kaynağıdır.

Şair tam olarak bir isminin olmadığı bu çeşmenin, isminden ziyade yapıma amacına dikkat çekmiştir. Çeşmeden hareketle insanlar için yararlı ve faydalı olabilecek her işte tıpkı bu ismi belli olmayan çeşme gibi adsız olunması öğüdünü veren şair; insanın yüreğindeki "iyilik" kavramının su misali akıp gitmesi ve önündeki engellerin de kaldırılması gerektiğini savunur.

Şair, bu şiirde "öğüt verme" amacını gerçekleştirirken bunu sıradan bir şekilde yapmak yerine, iyiliklerin birlikte yapılıncaya dünyayı kuşatacağı ve herkesin yararına olacağını vurgular. Aynı zamanda yapılacak tüm iyiliklerin, gösterişten ve reklamdan uzak olması gerektiği mesajını da "adsız çeşme" nin silik ismi üzerinden verir.

TÜRKÜLER DOLUSU

Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var
Canıma ciğerime dek işlemiş

Canıma ciğerime
 Sapına kadar.
 Elma dalından uzağa düşmez
 Ne yana gitsem nafile.
 Memleketin hali gözümden gitmez
 Bin bir yerimden bağlanmışım
 Bundan ötesine aklım ermez.

Yerliyim yerli olmasına
 İlmik ilmik, damar damar
 Yerliyim.
 Bir dilim Trabzon peyniri
 Bir avuç tiftik
 Bir çimdik çavdar
 Bir tutam şile bezi gibi
 Dişimden tırnağıma kadar
 Ressamım.
 Yurdumun taşından toprağından şurup gelir nakışlarım
 Taşıma toprağıma toz konduranın
 Alnını karışlarım
 Şairim şair olmasına
 Canım kurban şiirin gerçeğine hasına
 İçerisine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum
 Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter

Şairim
 Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
 Ayak seslerinden tanırım
 Ne zaman bir köy türküsü duysam
 Şairliğimden utanırım
 Şairim
 Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum

Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim
Onlarla ağlamış, onlarla gülmüşüm

Hey hey, yine de hey hey
Salınsın türküler bir uçtan bir uca
Evelallah hepsinde varım
Onlar kadar sahici
Onlar kadar gerçek
İnsancasına, erkekçesine
'Bana bir bardak su' dercesine
Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.

Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
Ah bu türküler,
Köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi
Memleket ahvalini onlardan sor
Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen'i
Öleni, kalanı, gidip gelmeyi...
Ben türkülerden aldım haberi.

Ah bu türküler, köy türküleri
Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak
Hilesiz hurdasız, çırılçıplak
Dişisi dişi, erkeği erkek
Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara
Bıçağı bıçak .

Ah bu türküler köy türküleri
 Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
 Kiminin reyhasından geçilmez
 Kimi zehir, kimi zemberek gibi.

Ah bu türküler, köy türküleri
 Olgun bir karpuz gibi yarılr içim
 Kan damlar ucundan, mürekkep değil
 işte söz, işte ses, işte biçim:
 'Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar.'
 İliklerine kadar işlemiş sızı
 Artık iflah olmaz kavak ağacı
 Bu türkünün yüreğinde sancı var.

Ah bu türküler, köy türküleri
 Ne düzeni belli, ne yazanı
 Altlarında imza yok ama
 içlerinde yürek var
 Cennet misali sevişen
 Cehennemler gibi dövüşen
 Bir çocuk gibi gülüp
 Mağaralar gibi inleyen
 Nasıl unuttur nasıl
 Ömründe bir kez olsun
 Halk türküsü dinleyen...

Bedri Rahmi Eyüboğlu (MEB, 2018: 52-53)

İşlenen Tema: Milli Kültür Öğeleri

İşlenen Konu: Türkülerin İçinde Yer Alan Kültürel ve Toplumsal Değerlerin
 Nasıl Harmanlandığı

Redif-Kafiye: -mez, -ım, -sına, -sine, türküler, -i, gibi ek ve sözcükleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -r, -e, -ş, -ak, -en, -ar, -as, -dar, -miz ekleri de dize sonlarında isim ya da fiil kökü içinde gösterdikleri ses benzerliğinden ötürü sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: Şair, “Bir tutam şile bezi gibi” cümlesiyle yerli oluşunu şile bezine benzetmiştir. Yine “onlar kadar sahici, gerçek; onlar kadar erkekçesine” cümlesinde de esas vurgu yapılan şey türkü olduğu için Benzetme(Teşbih) yapılmıştır. “Ana sütü gibi candan, temiz” ,”karpuz gibi yarılr” cümlelerinde de esas benzetilen şeyin türküler olduğu görülmektedir. Şiirin sonlarına doğru türkü sözcüğü peş peşe dilin tuzu ve biberine, toprak kokusuna, çiçeğe, inleyen insana, cehennem gibi dövüşene ve hatta zehir zembereğe benzetilmiştir. “ Türkülerden aldım haberi ve memleket ahvalini ondan sor” gibi ifadelerde de türküler insanî özellikler atfedilerek kişileştirilmiştir. “İçine insan kokusu sinmiş mısralar” ifadesinde de, insan faktörünün şiirde işlenmesi hasebiyle mısralarda insan kokusunun duyulması, Teşhis(Kişileştirme) örneği sayılabilir. “Hey hey, yine de hey hey” cümlesindeki seslenme ve çağırma vurgusu yapan sözcüklerden hareketle Nida(Seslenme) sanatı olduğu söylenebilir.

Dil-Üslup: Şiirde iplik dokuma esnasında atılan her adımı ve düğümü ifade eden “ilmik” ; Allah’ın izniyle anlamına gelen “evelallah” ; iki parmak arası boşluğu ifade eden “çimdik” ; insanın ruhi ve fiziki durumunu anlatan “ahval” ; yöresel ve pamuktan iplikle dokunmuş “şile bezi” ; kokunun yayılmasını ifade eden “reyha” ve kirlere arınıp temizlenmeyi ifade eden “yunmak” gibi sözcüklerin kullanılması, şiirin dilinde yöresel ağızlardan ve bölgesel ifade terimlerini yansıtması açısından oldukça büyük önem taşır. Şiirde “gıcım gıcım gıcılar” cümlesiyle yansıma sözcüklere yer verildiği ve “gülüp inleyen” gibi sözcüklerden de zıtlıklara yer verildiği görülmektedir. Bağ, bahçe gibi sözcükleriyle de yakın anlamlı sözcüklerden yararlandığı söylenebilir. Şiirin dili, halk dili terimleri dışında açık ve anlaşılır bir şekilde kullanılmıştır. Üslupta ise üzüntüyü, heyecanı, mutluluğu ve coşkuyu dile getirmesi sebebiyle belirgin bir samimiyet göze çarpar.

Ölçü: Şiirin; bazen 7 ve 5, bazen de 9 ve daha üstü hece özellikleri taşıması, eksiltili sayılabilecek cümlelere yer verilmesi sebebiyle hece eşitliğinden uzak bir kaygıyla yazıldığı görülmektedir. Yani, şiirin serbest bir ölçüyle yazıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Bedri Rahmi, yazarlık kimliğinden öte sanatı ile ön planda olan isimlerdendir. Özellikle “resim” konusundaki yeteneği daha çocuk yaşlarda başlamış olup Güzel Sanatlar Akademisine kadar ulaşmıştır. Bu sebeple yükseköğretim yıllarından sonraki yaşamında Avrupa’nın çeşitli yerlerinde resim sergileri ve galerileri açarak adını her zaman duyurmuştur.

Resimle beraber bir süre sonra şiire de yönelen Bedri Rahmi, çeşitli dergi ve gazetelere de şiirler göndermiştir. Hatta onun bazı şiirlerinde resim yapmaktan kaynaklanan “betimleyici” bir anlatım tarzı da kendini hissettirir.

Bedri Rahmi, şiirin yanında Halk edebiyatı ürünlerine duyduğu yakınlıkla da tanınır. Türkü, mani, deyiş ve masal gibi türler bunlardan bazılarıdır. Resim dışında yazdığı türlerin tamamında folklorik unsurlar sıklıkla yer alır. Buradaki amaç; halka, halkın duyuş ve düşünüş tarzına yakın olmaktır. Bu yönüyle bakıldığında ondaki sanat anlayışının toplumu yansıtmak için yapıldığı söylenebilir. Onun bu bakış açısı eserlerindeki dile ve kullandığı sözcüklere kadar yansımıştır. Sadelik, yalınlık ve halk dilini ortaya koyma çabası şairin her şiirinde görülmektedir.

Şair, bu şiirinde Anadolu insanının his dünyasını bütün incelikleriyle dile getiren “Türkü” hakkındaki duygularını ifade etmiştir. Şiirde Türkü’den hareketle esas üzerinde durulan şeyler; memleket sevgisi, yerli olma hayranlığı ve türkülerin şiiri aşan zengin his dünyası gibi öğelerdir.

Şiirde yer alan tekrarlar, tamlamalar, eksiltili cümleler ve sesli-sessiz harf tekrarları gibi ahenge katkı sağlayan tüm özellikler başarılı bir şekilde işlenmiştir.

BAYRAK

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü,
 Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
 Işık ışık, dalga dalga bayrağım!
 Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmayanın
 Mezarını kazacağım.
 Seni selâmlamadan uçan kuşun
 Yuvasını bozacağım.

Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...
 Gölgende bana da, bana da yer ver.
 Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
 Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
 Kızılığında ısındık;
 Dağlardan çöllere düştüğümüz gün
 Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;
 Barışın güvercini, savaşın kartalı
 Yüksek yerlerde açan çiçeğim.
 Senin altında doğdum.
 Senin altında öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim:
 Yer yüzünde yer beğen!
 Nereye dikilmek istersen,
 Söyle, seni oraya dikeyim!

Arif Nihat Asya (MEB, 2018: 65)

İşlenen Tema: Milli Kültür

İşlenen Konu: Bayrağa Gösterilen Saygı ve Sevginin; Birleştirici, Kuşatıcı ve Koruyucu Gücü

Redif-Kafiye: -n, -ü, -acak(-acağ), -ım, -dık, gün ek ve sözcükleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. –s, -z, -ağ, -ın, -er, -ey, -alı ekleri de rediften sonra gösterdikleri ses benzerlikleri dolayısıyla sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye özelliği göstermişlerdir.

Söz Sanatları: Bu şiirde bayrak “mavi göğün beyaz ve kızıl süsüne, kız kardeşin gelinliğine, şehidin son örtüsüne, barışın güvercinine, savaşın kartalına, yüksek yerlerde açan çiçeğe, tarihe, şerefe, şiire ve her şeye” benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. Şiirin başında ve orta kısımlarında kullanılan “ey” sözcüğü de, Nida(Seslenme) sanatı olarak düşünülebilir. “Seni selamlamadan uçan kuşun yuvasını bozacağım” cümlesinde de insanlara ait olan selamlama eyleminin bir kuşa atfedilmesiyle Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: Şair; milli bir konu işlediği için sözcük seçiminde açık ve anlaşılır olmayı tercih etmiştir. Dizelerde yer alan devrik yapılar da şiir dilinin belirgin özelliklerindedir. Şiire dikkat edildiğinde sanki şairin bayrakla konuşuyormuş izlenimi verildiği görülmektedir. Bu da konunun işlenişinde farklı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Şiirin konusu bayrağı ve bağımsızlığı simgelediği için, kullanılan üslup da buna uygun şekilde ortaya konulmuştur.

Ölçü: Her ne kadar birtakım görevli sözcük ve eklerin benzerliği görülse de, hece sayısında bir tutarlılık söz konusu değildir. 18 heceli dizelere rastlandığı gibi 8 heceli dizeler de mevcuttur. Bu sebeple şiirde serbest ölçünün kullanıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Arif Nihat, Adana'nın düşman işgalinden kurtuluşu vesilesiyle yazdığı “Bayrak” şiiri dolayısıyla Bayrak Şairi olarak tanınmıştır. Çeşitli dönemlerde öğretmenlik ve milletvekilliği de yapan şair, Divan

geleneğine bağlı kalarak yazdığı aruzlu şiirleri, rübaileri ve gazelleriyle de tanınır. İlerleyen dönemlerde hece ve serbest vezinle eserler de ortaya koymuştur. Bu eserlerinde milli, manevi ve tabiat temalı özelliklere rastlanır.

Arif Nihat'ın eserlerinin bir kısmında eleştirel ve ironik bir tavıra rastlansa da, genelde Türk kültürünü öven, savunan ve yücelten konular işlemiştir. Onunla aynı dönemde yazan edebiyatçıların tamamına yakınında Türk ve Türk kültürü üzerine yazma gayreti sıklıkla görülür.

Şiirin ilk dördlüğünde "bayrak", şehit örtüsüne ve kız kardeşe ait gelinliğe benzetilerek kutsal olduğu vurgulanmıştır. İkinci dördlükte bayrağın kutsallığının yanında ona saygı, sevgi ve minnet dolu bir bakış açısıyla yaklaşmak gerektiği anlatılmıştır. Üçüncü ve dördüncü dördlükte bayrağın dalgalandığı her karış toprağın güveni, huzuru ve korkudan uzak bir dünyayı temsil ettiği dile getirilmiştir. Yine son dördlüklerde de bayrak, her türlü güzelliğin esas sebebi olarak görülüp tarih, şeref ve namus gibi yüce değerlerle bağdaştırılmıştır.

30 AĞUSTOS

Her yıl bugün olur, Otuz Ağustos
İçime bir ordu havası dolar.
Başlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,
Bayrak imil imil, geçer ordular.

Geçer tunç adımlar demir göğüsler,
Geçer Mehmetçikler, geçer subaylar,
Hepsinin alnında zaferden süsler.
Geçer hayalimde bir bir alaylar.

Geçer toplar, geçer atlar; yağız, al...
Geçer dağlar, geçer yollar, şehirler...
Yangınlar üstünde ince bir hilal,
Yaralılar düşe kalka geçerler.

Çılgın bir istekle bu şan akını,
 Afyon'dan, İzmir'e kaçlar çağıldar.
 Unutmuş at gemi, kılıçlar kını,
 Can canı unutmuş zafere kadar.

Ne var bu dünyada sana yakışan,
 Alnında bir zafer sabahı kadar?
 Sen Mehmetçik, söyle büyük kahraman,
 Sana zafer kadar yakışan ne var?

Her yıl bugün olur, Otuz Ağustos,
 İçime bir zafer havası dolar.
 Başlar dimdik, gözler çelik, yüzler pos,
 Bayrak imil imil, geçer ordular.

Ahmet Kutsi Tecer (MEB, 2018: 88)

İşlenen Tema: Milli Mücadele

İşlenen Konu: Her Zafer Bayramının Bağımsızlık Mücadelesinin Verildiği Yılları Hatıra Getirmesi ve Mehmetçikle Duyulan Büyük Gurur

Redif-Kafiye: -ler(-lar) ve -ı ekleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. –as, -al, -an, -ar, -lar ve -kın ekleri rediften sonra görülüp farklı görevlere sahip ekler olduğu için tam ve zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Söz Sanatları: “gözler çelik” ifadesiyle bakışlar çeliğe ve “yüzler pos” sözüyle yüzün, suratın çoğunluğunu kaplayan sakal ile bıyıklara benzetilmiştir.

Dil-Üslup: Dizelerde sözcükler arasında sık sık sıfat kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında benzetme sanatına da fazlaca yer verilmiştir. Bu durum,

kahramanlık temalı şiirlerin çoğunluğunda görülür. Bu özellik, şiirde anlatılan olayların insan zihninde de kolay bir şekilde canlandırılmasına imkan tanımaktadır. Örneğin; alaylar, subaylar, dimdik başlar ve çelik gözler sözcükleri okunduğunda askerlerin ayak seslerini hissetmek mümkündür. Yine seslenmelere ve cevap beklemezsizin sorulan sorulara da başvurulması, milli mücadele ile ilgili şiirlerin genelinde görülen bir dil ve üslup özelliğidir. Şiirde kullanılan sözcükler açık ve anlaşılır olup duru bir dil tercih edilmiştir.

Ölçü: Şiirde 6+5 duraklı hece eşitliğine dayanan 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bu ölçü her kıtada ve kıta içindeki dizelerle tutarlılık göstermektedir.

Ana Fikir/Konu/Tema: 30 Ağustos, Milli Mücadele Dönemi’nin sona erdiğini ve bağımsızlığın kat’i surette kazanıldığı simgeleyen bir tarihtir. Şair de İzmir ile Afyon arası sözcüğüyle o döneme ait bağımsızlık mücadelesinin daha çok Batı cephesine vurgu yapmıştır. Nitekim bağımsızlığın kazanılması da, bu cephedeki zaferle olmuştur. Bu sebeple her dizede ve imgede bayrak, Mehmetçik, ordu ve subay vurgusu yapılarak Milli Mücadele’nin her ferdi ve unsuru hatırlatılmıştır.

Şiirin ilk dördlüğünde 30 Ağustos’un her seneyi devriyesinde hissedilen gurur, kıvanç ve mutluluğa atıf yapılmıştır. “Başlar dimdik ve gözler çelik.” cümlesi, bunun kanıtıdır. Şiirin ikinci ve üçüncü dördlüğünde tören yürüyüşünden bir kare betimlenmiştir. Bu yürüyüş esnasında her adımın kararlı ve başların dik olduğu ifade edilmiştir. Ordunun; atlar, toplar, subaylar ve Mehmetçikler olmak üzere alaylar halindeki geçişi anlatılmıştır.

Şiirde ikilemelerin ve aynı kökten gelen sözcüklerin tekrarı; “söyle” ve “ne var?” gibi seslenme ve soru anlamı taşıyan cümleler de birer ahenk unsuru olarak kullanılmıştır.

KENTLERDE YAŞAYAN ÇOCUKLAR DA OYUN OYNAMAK İSTERLER

Kentler daralıyor, yollar daralıyor.
Kaldırımlar daralıyor, daralıyor bahçeler bile.
Daralıyor masallara sığmayan evrenimiz,
Yüreklerimiz daralıyor gün geçtikçe,
Oynayacak yer bırakın bize.

Önce cadde kenarları, sonra kaldırımlar,
Bahçeli apartmanların bahçeleri,
Size ayrıldı, sizin otomobillerinizle doldu,
Okulumuzun önü, düşlerimizin içi.
Oynayacak yer bırakın bize.

Caddelere şimşek gibi fırlıyorsak eğer,
Haşarılıktan değil, yaramazlıktan değil,
Bizim olması gereken yerler bize yasak
Büyükler söz anlamaz, büyükler bencil,
Oynayacak yer bırakın bize.

Hey babalar, abiler, amcalar, yöneticiler,
Bir makine yığınınına kurban etmeyin bizi,
Aklınıza gelsin, boş arsalarda oynadığınız günler,
Ama şimdi boş arsalar bile otomobil sergileri,
Oynayacak yer bırakın bize...

Eray Canberk (MEB, 2018: 125)

İşlenen Tema: Çocuk Dünyası

İşlenen Konu: Şehir Hayatının Çocuklara Oyun Oynayacak Alan Bırakmayacak Kadar Duyarsız Hale Gelmesi

Redif-Kafiye: “daralıyor” ve -i(iyelik eki görevinde) sözcüğü aynı anlam ve görevde kullanıldığı için bir redif örneği sayılabilir. Yine sözcük sonlarındaki “-e” sesi de sözcük kökünden sonraki tek ses benzerliğine dayandığı için Yarım Kafiye’dir.

Söz Sanatları: “masallara sığmayan evrenimiz” ifadesinde çocuk dünyası, masallara sığmayan evrene benzetildiği için Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirin dili açık ve anlaşılır sözcüklerle kurulmuştur. Bu sebeple hitap ettiği yaş grubu için okunmaya uygun bir şiir olduğu söylenebilir. Kullanılan tekrara dayalı ifadeler, sıralı cümle düzenleri, tamlamalar ve devrik cümleler şiirdeki ahenge katkı sağlayan öğeler olarak düşünülebilir.

Ölçü: Dizelerin bazen 10, 12, 13; bazen de 15 ve 16 hece olarak karşımıza çıkması, şiirde hece ölçüsü kullanılmadığı ve böyle bir kaygının da güdülmediğini göstermektedir. Bu sebeple serbest bir ölçüyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Ana Fikir/Konu/Tema: Daha çok zengin çağrışım öğeleriyle kurulu ve bilinçaltı ile bağlantılı şiirleriyle tanınan Eray Canberk; şairliğinin yanında çevirmenlik yapmış ve ansiklopedik düzenlemeler alanında ciddi katkılar sunmuş bir isimdir. Tema olarak bakıldığında eserlerinin bireyin iç dünyasına yönelik olduğu söylenebilir.

İşlenen konu itibariyle bu şiirin Gülten Akın’a ait Yüksek Evde Oturanların Türküsü adlı şiir ile benzerlik gösterdiği söylenebilir çünkü; her iki şiirin de ortak konusu, düzensiz şehirleşmenin ortaya çıkardığı fiziki ve ruhi daralmadır.

Çocukluk döneminin büyük çoğunluğunun oyun ve eğlence ile geçtiği düşünülürken, onlara ait yeterli bir alanın olmayışı, ya da planlar arasında buna yer verilmeyişi endişe verici bir durumdur. Şiirde de bir çocuk aracılığıyla tüm çocukların ortak bir kaygısı ve sıkıntısı dile getirilmiştir.

Her ne kadar kentleşmeye dair yasal düzenlemeler olsa da, birçok alanda bu kurallara uyulmadığı bilinmektedir. Bu sebeple şiirde "abiler, amcalar, yöneticiler" şeklinde söz sahibi kişilere bir çağrıda bulunularak harekete geçmeleri istenmiştir.

ÇOCUK VE RESİM

Bir çocuk resim yapıyor:

Tutup ebemkuşağını sermiş önüne

Ve o asil beyazlığa eğmiş başını,

Kalemleri yeşil, mavi, sarı...

Düşürmüş de kâküllerini bir masal beldesine,

Huzura şekil veriyor incecik parmakları.

Bir çocuk resim yapıyor:

Uzun kirpikleri geziniyor mor dağlarda,

Ufukta gülüp duruyor alev saçlı bir güneş,

Barışın gökçek maviliğinden kuşlar geçiyor,

Küçük yüreğinin sevgisi serpiliyor toprağa,

Yamaçlarda beyaz papatyalar açıyor.

Bir çocuk resim yapıyor:

Bir dere geliyor sonsuzluktan, akıyor sonsuzluğa,

Dirliğe boy atıyor kıyısında çimenler...

İki ağaç baş başa seyrediyor gökleri,

Yanağından pembeler dökülüyor çocuğun,

Cömert bir yağmur gibi suluyor çiçekleri.

Ah çocuk, canım çocuk,

Gel Őu dűnyayı kirli libasından soy!
 DűŐleri nakıŐlı ocuk, elleri hűnerli ocuk,
 Resminin bir yerine beni de koy.

Dilaver Cebeci (MEB, 2018: 131)

İŐlenen Tema: ocuk Dűnyası

İŐlenen Konu: Resim Yapan Bir ocuĐa Duyulan Hayranlık ve ocuklara Ait Hayal Dűnyası

Redif-Kafiye: ocuk, -yor, -i(Belirtme Durumu Eki) sűzcűk ve ekleri aynı gűrevde kullanıldıĐı için rediftir. -ı ve -oy ekleri de sűzcűk kűkű içinde gűsterdikleri ses benzerliĐinden űtűrű yarım ve tam kafiye űzelliĐi gűstermiŐlerdir.

Sűz Sanatları: "Kakűllerini masal beldesine dűŐűrműŐ" cűmlesinde çocuĐun yaptıĐı resme odaklanırken saçlarının kenarlara daĐılıŐı anlatılmak istenerek Mecazlı bir kullanıma baŐvurulmuŐtur. Yine "huzura Őekil veriyor incecik parmakları" cűmlesinde de çocuĐun dokunduĐu her Őeyin aslında gűzellikle dolu olduĐu anlatılmak istenerek Mecazlı bir sűyleyiŐ yapılmıŐtır. "Alev saçlı bir gűneŐ" sűzűnde de esas olarak tarifi verilen gűneŐ, onun gibi her yere aydınlıklar saçan Őiirdeki ocuktur. Bu sebeple burada da ocuk gűneŐe benzetilerek TeŐbih (Benzetme) yapılmıŐtır. "YanaĐından pembeler dűkűlűyor çocuĐun, cűmert bir yaĐmur gibi suluyor çiçekleri" ifadesinde de yanaktan dűkűlen pembelik cűmert bir yaĐmurla iliŐkilendirilerek TeŐbih (Benzetme) yapılmıŐtır.

Dil-űslup: Őiirde gűkkuŐaĐını için kullanılan "ebemkuŐaĐı" ve saçların yűzűn űn veya yan taraflarına sarkan kısmını ifade etmek için yer verilen "kakűl" sűzcűkleri Őiirde halk diline, konuŐma diline yer verildiĐinin bir kanıtı sayılabilir. "Libas" gibi sűzcűklere yer verilmesi de anlatımda Arapça-Farsça gibi dillere ait sűzcűklerin etkisini gűsterir. Yazar űslup olarak direkt bir çocuĐa ait hisleri

ortaya koymak yerine; çocuğu, kendisine çok yakın olan bir anne veya baba gözüyle ifade etmiştir.

Ölçü: Gerek altışar dizeden oluşan bölümler içinde, gerekse de diğer dizeler arasında hece sayısı bakımından herhangi bir eşitlik görülmemektedir. Bu da şiirin serbest bir ölçüyle yazıldığını göstermektedir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şair bu şiirinde, resim yapan bir çocuktan hareketle çocuk dünyasını en zarif benzetmelerle ortaya koymaya çalışmıştır. “Düşleri nakışlı, elleri hünerli çocuk” gibi sözcükler, bu benzetmelerden sadece birkaçıdır. Aslında bu şiirde çocuğun resim yapma esnasında etrafına yaydığı güzellikten ziyade, hayatta dokunduğu her şeyi tıpkı kalbi gibi sıra dışı bir güzelliğe dönüştürebileceği anlatılmaya çalışılmıştır. Saflık, doğallık ve sevgi şiir içinde değinilen başlıca alt temalardır.

BİRLİKTE

Her insan başka insanlarla mutludur,

Her ulus başka uluslarla...

Mutluluk birlikte yenilen bir meyve.

Birbirinden irak görünsek de

Güneşimiz ve ayımız birdir,

Üzüncümüz, sevincimiz bir.

Kişi var olamaz tekte.

Her kadın başka kadınlarla güzeldir,

Her ağaç, başka ağaçlarla...

Yokuş çık, bayır in.

Neresinde olursan ol yaşamın,
Her mevsim, başka mevsimlerle güzeldir.
Yalnızsın, bakarsın ki acıdan
Burkula burkula uyuşmuş için.
Sevmeyi, sevilmeyi boşlar olmuşsun.
Sonra umulmadık bir sancıdan
Bir güneş doğmuş yüreğinde.
Geliyor ışıktan ordularla.
Her ezgi, başka ezgilerle güzeldir.
Her şiir, başka şiirlerle...
Sen öyle söylersin, ben böyle...
Bir bütünü oluşturuyor muyuz
Başka başka ses versek de?
Mehmet Salihoğlu(MEB, 2018: 137)

İşlenen Tema: Birey ve Toplum

İşlenen Konu: Farklılıkların Birlik ve Beraberliğe Mani Olamayacağı,
Mutluluğun Birlikte Olunca Mümkün Olduğu

Redif-Kafiye: -dır, -dan, bir, ile ek ve sözcükleri aynı görevi yerine getirdikleri için rediftir. -n, -e, -le ekleri dize sonlarında gösterdikleri ses benzerliklerinden ötürü yarım ve tam kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: “Mutluluk, birlikte yenilen bir meyve” cümlesiyle mutluluk, meyveye benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. “Kişi var olamaz tekte” cümlesinde de var olmanın şartı birlikteliğe bağlanarak Mecazlı bir anlatım tercih edilmiştir. “Bir güneş doğar yüreğinde” cümlesinde, güneşin yüreklerde doğmasıyla anlatılmak istenen yaşama sevinci ve ümit olduğu için Mecazlı bir kullanım yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şair bu şiirinde sözcük seçiminde açık ve anlaşılır bir dil tercih etmiştir. Yazı ve halk dilinde sıklıkla kullanılan “üzüntümüz” sözcüğü yerine “üzüncümüz” sözcüğünün kullanılması, dildeki arılığın bir delili sayılabilir. Eksiltili, devrik ve soru anlamı taşıyan cümle yapıları şiirin ahengine katkı sağlayan öğeler olarak yer almıştır. Üslup olarak da samimi ve kucaklayıcı bir anlatım tarzı benimsenmiştir.

Ölçü: Hece ölçüsü daha çok dördlüklerle yazılan şiirlerde ortaya çıkan bir çabadır. Bu şiir de dördlükten ziyade; bazen beşli ve bazen de yedili dizeler halinde yazılmıştır ve dizeler arasında herhangi bir hece eşitliği bulunmamaktadır. Bu sebeple serbest ölçüyle yazıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şiirin her dizesinde tıpkı 13. yüzyılda Anadolu topraklarında yakılan tasavvuf ateşi yıllarındaki gibi kucaklayıcı dil kullanılmıştır. Şiirde sosyal bir canlı olan insanın varoluşu gereği başka insanların da yardımına ve sevgisine ihtiyaç duyacağı ileri sürülmüştür. Hatta insanla beraber, her ulusun mutluluğunun da başka ulusların varlığına bağlı olduğu belirtilmiştir. “Birbirinden irak görünsek de...” cümlesinde geçen “irak” sözcüğüyle kastedilen mesafeler değil; din, dil, ırk gibi ayrımı yapmaktan uzak durmak gerektiğidir. Yani şair, insanlar arasında kalplerinde taşıdıkları duygular haricinde hiçbir fark olmadığı mesajını okuyucularına sunmak istemiştir.

İlerleyen dizelerde yeryüzünde yaşayan tüm insanların ve milletlerinin güneşinin de, ayının da bir olduğunu hatırlatılarak “tek başına yaşama arzusu”nun mantıktan uzaktan olduğu işlenmiştir.

Genel olarak bakıldığında, şiirde gerçek mutluluğa ulaşmanın ancak birlik ve beraberlik ile mümkün olacağı üzerinde durulmuştur. Şair, duygu ve düşüncelerini anlatırken hiçbir eleştiri ve yakınma ifadesi kullanmayıp tezini de verdiği örneklerle desteklemiştir.

ORMAN

Gölgesi serindir, havası taze,
Yeşil yaprakları zümrüt yelpaze.
Yazın ortasında istersen bahar,
Bir gün ormanda kal aksama kadar.

Tertemiz bir hava dolar içine.
Her yer ne hoş kokar: çiçek, reçine...
Cıvıldaşır türlü kuşlar bir yanda,
Buz gibi kaynaklar var ormanda.

Ağaçlar uğuldar, estikçe rüzgar,
Gönlümüze hayat verir ormanlar.
Ormandır dağlara zümrüt bir örtü,
Ormandır kırların en güzel süsü!

Orman güzellik ve zenginlik demek,
Ormanları sevmek, korumak gerek.
Ormansız memleket çöldür, çoraktır,
Orman bulutlara yeşil konaktır.
Bulutlar burada gelir oturur,
Burada boşanır sağanaklı yağmur.

Ormandır sulara söyleyen ninni,
Ormandır, sulara öz anne gibi.
Gölgelikte doğup büyür dereler,
Yazın suyu, orman korur ve besler.

Ormanlar yapraktan bir engin deniz,
Burada yıkanır hava tertemiz.
Orman sağlık, hayat dolu bir kaynak,
Herkes bir ödev onu korumak.

Zeki Tunaboşlu (MEB, 2018: 223)

İşlenen Tema: Doğa ve Evren

İşlenen Konu: Ormanların Doğal Yaşamın Koruyucusu Olması ve Doğadaki Yaşamın Kaynağı Oluşu

Redif-Kafiye: -da ve -tır ekleri, dize içlerinde bulunma hal eki ve ek fiil görevleri bakımından tekrar eden ekler olduğu için rediftir. "-ü, -i, -ek, -iz, -ar, -ak, -an, -ur, -aze, -çine, -ler," ekleri de kökten sonra gösterdikleri ses benzerliklerinin sayısına göre sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: "Yeşil yaprakları zümrüt yelpaze" cümlesiyle yapraklar zümrüt yelpazeye; "ormandır, zümrüt bir örtü, ormandır kırların süsü" cümleleriyle de ormanlar bir örtü ve süse benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. Yine "ormanlar öz anne gibi" , " ormanlar yapraktan bir deniz" ve "orman, bulutlara yeşil konaktır" cümleleriyle de ormanlar anneye, denize ve konaklama yapılan bir alana benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. "Ormandır sulara söyleyen ninni", "gölgelikte doğup büyür dereler" ve "burada yıkanır hava tertemiz" cümlelerinde de ormanlara insanlara ait olan ninni söyleme, doğup büyüme ve yıkanma özellikleri atfedilerek Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirin ilk dizesinden son dizesine kadar herhangi bir yabancı terkip ve sözcük kullanılmamıştır. Buradan dilin sadeliği, açıklığı ve anlaşılabilirliği üzerine bir kaygı güdüldüğü söylenebilir. Bu özelliğinden ötürü şiir, 6.sınıflardaki ders kitaplarında okutulabilecek bir yapıdadır.

Ölçü: Şiirde her dizede virgülün altı hecelik sözcüklerden sonra kullanılması, 11'li hece eşitliğine dayanması ve dörtlükler halinde yazılmasından dolayı 6+5 duraklı ve 11'li hece ölçüsüyle yazıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şair, pek düşünülme de ormanlık her alanın insanlar, bitkiler, hayvanlar ve doğada bulunan her canlı için sonsuz bir yaşam alanı olduğunu deliller ve örneklerle ifade etmiştir. Şiirde aynı zamanda ormanların önemi ve gerekliliği dile getirilirken ormana dair bu güzelliklerin korunması adına birtakım öğütler de sıralanmıştır. Ormanların, insanların yaşam alanı olan evleri gibi doğadaki canlılığın da merkezi olduğu zengin benzetmeler ve kişileştirme örnekleriyle ispat edilmeye çalışılmıştır.

UÇAKLA YOLCULUK

Çift motorlu uçağa

Biner binmez yükseldik

Bursa'dan Yeşilköy'e

Çeyrek saatte geldik.

Ak başlı Uludağ'a,

Güneş ışığı vurmuş.

Fabrika bacaları,

Dumanları savurmuş.

Köyler sanki yan yana

Sıralanmış kutular.

Ayna gibi parlıyor

Ovada akan sular.

Bak zeytin ağaçları

Kuşatmış dört bucağı.

Şu Mudanya treni,

Bir çocuk oyuncağı.

Şu süzülen Nilüfer,

Salyangozun izidir.

Gördüğümüz mavilik,

Marmara Denizi'dir.

Sert sert duran bahçeler,

Süslü rafa benziyor.

Deniz sanki masmavi

Bir çarşafa benziyor.

Otlayan bu sürüler,

Birer beyaz yamadır.

Burunlar, denizlere

Saplanmış bir kamadır.

Bulutlarla arkadaş

Olmak ne hoş oluyor!

Uçağımız inerken,

İnsan bir hoş oluyor.

Celal Sıtkı Gürler(MEB, 2018: 239)

İşlenen Tema: Bilim ve Teknoloji

İşlenen Konu: Uçakla Yolculuk Esnasında Yeryüzünün Nasıl Görüldüğü ve Bundan Yolculuktan Duyulan Haz

Redif-Kafiye: -a(Yaklaşma-Yönelme Hal Eki), -dik(Bilinen-Görülen Geçmiş Zamanın 3.çoğul şahıs çekimi), -muş(Duyulan-Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi), -lar(Çokluk Eki), -ı(İyelik Eki), -idir(Ek Fiil), -yor(Şimdiki Zaman Çekimi) ekleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -el, -ama, -vur ekleri de sözcük kökünden sonra gösterdikleri ses benzerliklerinin sayısına göre tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: "Köyler yan yana sıralanmış kutular" cümlesinde köyler kutulara, "ayna gibi parlıyor ovada akan sular" cümlesiyle sular aynaya, "mudanya treni bir çocuk oyuncağı" cümlesiyle tren oyuncağa, "bahçeler süslü bir raf" cümlesiyle bahçeler rafa, "deniz masmavi bir çarşaf" cümlesiyle deniz çarşafa", "otlayan sürüler birer beyaz yama" cümlesiyle sürüler yamaya ve "burunlar denize saplanmış birer kama" cümlesiyle de deniz burunları kamaya

benzetilerek Teşbih(Benzetme) sanatı yapılmıştır. “Bulutlarla arkadaş olmak” cümlesinde de insana ait arkadaş olma özelliği bulutlara da atfedildiği için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde kullanılan dil; sade, açık ve anlaşılırdır. Herhangi bir yabancı kökenli sözcük kullanılmayışı, şiir dizelerinin kısa cümlelerden oluşması, seçilen sözcüklerin basit oluşu bu durumun birer kanıtıdır. Anlatımda şairin şaşkınlık yaşadığı gözlemlerinin yer alması da şiire samimi bir hava katmıştır.

Ölçü: Şiirde yedi heceli eşitliğe dayanan 7’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bu hece ölçüsünün yaş seviyesi küçük olan çocuklara hitap eden ninni, mani, bilmece ve tekerleme gibi türlerde kullanıldığını da bilmek gerekir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şiirin tamamına bakıldığında ilk defa uçağa binen bir insanın gözlemlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu uçak yolculuğunun Bursa semalarında başladığı ve İstanbul’a doğru yol aldığı tahmin edilmektedir. Yolculuk esnasında Mudanya treni, Uludağ ve zeytin ağaçları gibi Bursa ili ile özdeşleşmiş birçok unsura da yer verilmiştir. Yüksekten yeryüzüne bakıldığında her şeyin minyatürü andıran küçük görüntüsü, şairi hayretler içerisinde bırakmıştır. Renkli bahçelerin süslü bir rafı andırması, durgun Marmara Denizi’nin mavi bir çarşafı hatırlatması, otlayan sürülerin kıyafet yamasına benzer görüntüsü ve kıyıların denize saplanmış bir kamayı andırması buna örnek gösterilebilir.

Şair gözlemlerini aktarırken dizelerine o anki heyecanını ve şaşkınlığını da yansıtmıştır. “Bulutlarla arkadaş olmak ne hoş oluyor.” cümlesiyle de, uçak yolculuğunun şairi oldukça mutlu ettiği açıktır. “Uçağımız inerken, insan bir hoş oluyor.” cümlesiyle de iniş esnasında hissettiği duyguları anlatarak şiiri sonlandırmıştır.

Şiirin üslubunda, şiirden öte hikayeye benzer bir hava vardır. Bir tür olarak şiire aykırı gibi görünen bu durum, aslında şiire ahenk katmaktadır. Bazı hikaye örnekleri arasında da şiir türüne ait parçalar yer aldığı düşünüldüğünde, bunun anlatıma güç atmak amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

7.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiir metnlerinin tematik olarak değerlendirilmesi şu şekildedir:

SEVGİ KURTARACAK BİZİ

Kurtaracaksa sevgi kurtaracak bizi

Ölüm olmasa da, ölüm korkusundan

Savaş olmasa da savaş korkusundan

Kıskançlıktan, kötülükten, boşluktan...

Kurtaracaksa sevgi kurtaracak bizi

Var mı ondan başka güvencimiz

Sevenin bir düşmanı varsa

Sevmeyenin bin

Erinç de mutlulukta seversen var

Seversen her yağmur bereket

Seversen her mevsim bahar

Gündüzü de karanlıktır sevmeyenin

Hiç şöyle yaklaştınız mı insanlara?

Sevgiyle, dostlukla, güzellikle

Sordunuz mu onlara dertlerini?

Uzattınız mı ellerinizi ellerine?

Siz de görmüşsünüzdür öyleyse

Ne denli cana yakın olduklarını

Unuturlar dertlerini, kırgınlıklarını

Azıcık sevecenlik görürlerse

Kurtaracaksa yine sevgi kurtaracak bizi

Yeşeren tohumlar gibi saçılan

Ve herkese kucak kucak açılan

Mutlu eden sevenleri

Var mı artık bir çıkar yol söyleyin

Sevmekten seilmekten başka

Bu uçsuz bucaksız koca boşlukta

Var mı ondan daha üstün bir güç

Bir kurtuluş yolu, bir mutluluk

Uzanan barışa ve dostluğa?

Mehmet Salihoğlu(MEB, 2018: 19)

İşlenen Tema: Erdemler

İşlenen Konu: Sevginin Yeryüzünün Tüm Korku ve Kötülüklerin Üstesinden Gelebilecek Güçte Olması

Redif-Kafiye: korkusundan, bizi, -dan, -ise, -larını, -an sözcük ve ekleri aynı görevi yerine getirdikleri için rediftir. -k, -i, -e, -a, -an, -in, -açıl ekleri dize

sonlarında kökten sonra gösterdikleri ses benzerliklerinden dolayı sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: “Kurtaracaksa sevgi kurtaracak bizi; ölüm korkusundan, savaş korkusundan, kıskançlıktan, kötülükten, boşluktan...” cümlelerinde “sevgi” ye bir kahraman gözüyle bakılarak mecazlı bir anlatım kullanılmıştır. “Yeşeren tohumlar gibi saçılan” sözüyle sevgi, yeşeren tohumlara benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirin genelinde “kurtaracaksa sevgi kurtaracak bizi, sevenin bir düşmanı varsa, erinç de mutluluk da seversen var, seversen her yağmur bereket, seversen her mevsim bahar, azıcık sevecenlik görürlerse” gibi gerçekleşecek olan eylemlerin hepsi belli bir şarta bağlanmıştır. “Erinç” ve “güvencimiz” gibi Türkçe kökenli sözcük ve tamlamalara yer verilmesi, dildeki sadeliği ortaya koyması bakımından önemlidir. Bazı eksilteli cümlelerin, bağlaçların ve soru bildiren eklerin kullanımı da dikkat çeken anlatım özellikleri olarak karşımıza çıkmıştır.

Ölçü: Altılı, beşli ve dörtlü dizeler halinde yazılan şiirin sadece altılı olan bölümünün ilk ve son dizesinde hece eşitliği görülürken diğer bölüm ve dizelerde herhangi bir eşitlik yoktur. Bu sebeple şiirin serbest bir ölçüyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Ana Fikir/Konu/Tema: Dört, beş ve yedi dizelik bölümler halinde meydana getirilmiş şiirin ilk iki bölümünde; sevginin insanı çepeçevre saran her türlü korkudan arındırabileceği söylenmiştir. Bu korkulardan bazıları da savaş ve ölüm korkusudur. Sevgi, psikolojik anlamda da insanları doğruluktan uzaklaştıran kıskançlık, kötülük yapma isteği ve duygusal boşluğa düşme gibi olumsuz şeylerden kurtaran bir güç olarak görülmüştür. Aynı zamanda insanların birbirini sevdikçe daha az düşman ve daha çok dost ile karşılaşacağı öne sürülmüştür. Sonraki dizelerde kalpteki sevgi hissi var oldukça her mevsimin bahar olacağı, her yağmur damlasının bereketli olacağı ve mutluluğun yegane kaynağının da sevgiyle mümkün olduğu dile getirilmiştir.

Şiirin üçüncü ve dördüncü bölümlerinde yeryüzündeki tüm insanların dertlerini, acılarını, sıkıntılarını paylaşma ihtiyacı hissettiklerini ve insanlara sevgiyle yaklaşıldığında tüm karanlık bulutların yok olacağı söylenerek her insanın kalbindeki güzellikleri sorgulamaları da istenmiştir. Yine karşılıklı iletişim esnasında iyi niyetli yaklaşımların, kalplerin kapılarının açılmasında "anahtar" vazifesi gördüğü, bu sebeple her şeyden önce insanın manevi anlamda kendisini yetiştirmesi gerektiği salık verilmiştir.

Şiirin son bölümlerine yaklaşıldığında dünyadaki her türlü sorunun çözümünde sevip sevilmekten başka bir çözüm yolu olmadığı, koca bir boşluktan ibaret olan dünyada sevginin tek güç olduğu ve dünya barışının da ancak sevgiyi yaşatmak ile mümkün olacağı ifade edilmiştir.

Günümüz dünyası her ne kadar belli başlı problemleri maddi yollarla, bilimsel ve teknolojik gelişmeler yardımıyla çözmeye çalışsa da; sevgisizliğin, samimiyetsizliğin ve nefretin önüne geçmede aynı başarıyı gösterememiştir. Şairin bu şiirdeki mesajında, dünyanın yaşanılabilir olmasının tek şartı olarak "sevgi" gösterilmiştir.

RÜZGAR

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan,
Koştum ama yetişemedim.
Nerelerde gezmiş tozmuş
Öğrenemedim.

Besbelli denizden çıkıp
Kıyıları boyunca gitmiştir.
Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu
Yüreğini allak bullak etmiştir.

Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru,
Bulutları koyun gibi gütmüştür.
Okşayıp otları yaylalarda

Büyütmüştür.

Köylere de uğradıysa eğer
Islak, karanlık odalarda beşik sallamıştır.
Güneş altında çalışanlara
İmdat eylemiştir.

Sonra başlayıp alçalmaya ovalara doğru,
Haşhaş tarlalarında eflatun, pembe, beyaz,
Kıraçlarda mavi dikenler...
Toz toprak gözlerine gitmiştir.

Şehirlere de uğramış ki yanımdan geçti,
Haşhaş çiçeğine benzer kızlar görmüştür;
Bir gülüş, bir tel saç, allık, pudra
Alıp gitmiştir.

Şimdi bir rüzgâr geçti buradan,
Koştum ama yetişemedim.
Soraydım söylerdi herhalde,
Soramadım.

Cahit Külebi(MEB, 2018: 51)

İşlenen Tema: Doğa ve Evren

İşlenen Konu: Rüzgarın Denizden Çıktığı Andan İtibaren Başlayıp Şehirlere Kadar Uzanan Yolculuğu

Redif-Kafiye: -miştir, -müştür, -emedim ekleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -t, -üt ekleri kök içinde gösterdikleri ses benzerliğinden ötürü yarım ve tam kafiye oluşturmuştur.

Söz Sanatları: Şiirin başından sonuna kadar rüzgara “allık pudra alıp gitmiştir”, “haşhaş çiçeğine benzer kızlar görmüştür”, “güneş altında çalışanlara imdat eylemiştir”, “toz toprak gözlerine gitmiştir”, “okşayıp otları yaylalarda büyütüştür”, “beşik sallamıştır”, “nerelerde gezmiş tozmuş öğrenemedim”, “tuz kokusu, ter kokusu, katran kokusu yüreğini allak bullak etmiştir” gibi insanlara ait özellikler atfedilerek Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. “Bulutları koyun gibi gütmüştür” cümlesiyle de rüzgar, gütmeye eylemi üzerinden çobana benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmakla beraber yazar, şiirde rüzgarın çıktığı yolculuğun her anını hayalinde canlandırıp onun başından geçenleri tahmin eden biri gibi davranmıştır.

Ölçü: Eser, dördlükler halinde yazılmasına rağmen bazı dördlüklerdeki hece sayıları on ikiden başlayıp ardışık olarak azalırken, bazı dördlüklerde de sekiz heceyle başlayıp on iki heceye kadar çıktığı görülmüştür. Buradan yola çıkarak şiirde belirgin bir ölçünün ve durağın kullanılmadığı, serbest bir tarzda yazıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Yedi dördlük halinde yazılmış bu şiirde “rüzgar” olarak adlandırılan bir doğa olayı, kendisine birtakım insani özellikler atfedilerek anlatılmıştır. Koşan, gezip tozan rüzgarın denizden çıkarak başlayan yolculuğundan sonra kıyı boyunca gezdiği, ter ve katran kokusunun onu rahatsız ettiği dile getirilmiştir.

Rüzgarın yolculuğunun bir süre sonra dağlara doğru gerçekleştiğini söyleyen şair; onun buralarda koyun güdülen bir ana şahitlik ettiği, yaylalara doğru gidince otları okşadığı ve köylerde de güneş altında çalışan insanlara serinlik götürerek köy odalarındaki beşikleri salladığı bile öngörülmüştür.

Dağlardan sonra rüzgarın ovalara da uğramış olabileceğini düşünen şair, rüzgarın ovalardan süzülürken haşhaş tarlaları üzerinden geçtiğini, kırıç topraklarda mavi dikenlere rastladığını ve gözüne toz toprak bile girmiş olabileceğini düşünmüştür.

Son olarak şehirlere uğrama ihtimali olan rüzgarın allık ve pudra sürmüş genç kızlara da rastlayabileceğini düşünen şair, ona soru sorma isteğiyle dolu olmasına rağmen bunu yapamadığını da dile getirmiştir.

Doğadaki canlı ve cansız olan her şeye değer veren insanların yüreklerinde tabiatın, hatta rüzgarın dahi bir öyküsü ve hikayesi olduğu düşünülür. Şiirde de yazar, bu inceliği bir doğa olayı olan "rüzgar" üzerinden, onun yolculuğundan hareketle okuyucusuna aktarmıştır.

BAYRAK

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü;
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü;
Işık ışık, dalga dalga bayrağım;
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.

Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder!
Gölgende bana da, bana da yer ver.
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar?
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün,
Kızılığında ısındık.

Dağlardan çöllere düştüğümüz gün,
Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün rüzgârlarda dalgalı,
Barışın güvercini, savaşın kartalı.
Yüksek yerlerde açan çiçeğim,
Senin altında doğdum,
Senin altında öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim;
Yer yüzünde yer beğen
Nereye dikilmek istersen,
Söyle, seni oraya dikeyim!

Arif Nihat Asya (MEB, 2018: 94)

İşlenen Tema: Milli Kültür

İşlenen Konu: Bayrağa Gösterilen Saygı ve Sevginin; Birleştirici, Kuşatıcı ve Koruyucu Gücü

Redif-Kafiye: -n, -ü, -acak(-acağ), -ım, -dık, gün ek ve sözcükleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. –s, -z, -ağ, -ın, -er, -ey, -alı ekleri de rediften sonra gösterdikleri ses benzerlikleri dolayısıyla sırasıyla yarım, tam ve zengin kafiye özelliği göstermişlerdir.

Söz Sanatları: Bu şiirde bayrak “mavi göğün beyaz ve kızıl süsüne, kız kardeşin gelinliğine, şehidin son örtüsüne, barışın güvercinine, savaşın kartalına, yüksek yerlerde açan çiçeğe, tarihe, şerefe, şiire ve her şeye” benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. Şiirin başında ve orta kısımlarında kullanılan “ey” sözcüğü de, Nida(Seslenme) sanatı olarak düşünülebilir. “Seni selamlamadan uçan kuşun yuvasını bozacağım” cümlesinde de insanlara ait olan selamlama eyleminin bir kuşa atfedilmesiyle Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: Şair; milli bir konu işlediği için sözcük seçiminde açık ve anlaşılır olmayı tercih etmiştir. Dizelerde yer alan devrik yapılar da şiir dilinin belirgin özelliklerindedir. Şiire dikkat edildiğinde sanki şairin bayrakla konuşuyormuş izlenimi verildiği görülmektedir. Bu da konunun işlenişinde farklı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Şiirin konusu bayrağı ve bağımsızlığı simgelediği için, kullanılan üslup da buna uygun şekilde ortaya konulmuştur.

Ölçü: Her ne kadar birtakım görevli sözcük ve eklerin benzerliği görülse de, hece sayısında bir tutarlılık söz konusu değildir. 18 heceli dizelere rastlandığı gibi 8 heceli dizeler de mevcuttur. Bu sebeple şiirde serbest ölçünün kullanıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Arif Nihat, Adana'nın düşman işgalinden kurtuluşu vesilesiyle yazdığı "Bayrak" şiiri dolayısıyla Bayrak Şairi olarak tanınmıştır. Çeşitli dönemlerde öğretmenlik ve milletvekilliği de yapan şair, Divan geleneğine bağlı kalarak yazdığı aruzlu şiirleri, rübaileri ve gazelleriyle de tanınır. İlerleyen dönemlerde hece ve serbest vezinle eserler de ortaya koymuştur. Bu eserlerinde milli, manevi ve tabiat temalı özelliklere rastlanır.

Şiirin ilk dördlüğünde "bayrak", şehit örtüsüne ve kız kardeşe ait gelinliğe benzetilerek kutsal olduğu vurgulanmıştır. İkinci dördlükte bayrağın kutsallığının yanında ona saygı, sevgi ve minnet dolu bir bakış açısıyla yaklaşmak gerektiği anlatılmıştır. Üçüncü ve dördüncü dördlükte bayrağın dalgalandığı her karış toprağın güveni, huzuru ve korkudan uzak bir dünyayı temsil ettiği dile getirilmiştir. Yine son dördlüklerde de bayrak, her türlü güzelliğin esas sebebi olarak görülüp tarih, şeref ve namus gibi yüce değerlerle bağdaştırılmıştır.

MUSTAFA KEMAL'İN KAĞNISI

Yediyordu Elif kağnisini,
Kara geceden geceden.
Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu,
Uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar,

İnliyordu dağın ardı, yasla,
Her bir heceden heceden.

Mustafa Kemal'in kağnısı derdi, kağnısına
Mermi taşırdı öteye, dağ taş aşardı.
Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik,
Nam salmıştı asker içinde.
Bu kez yine herkesten evvel almıştı yükünü,
Doğrulmuştu yola önceden önceden.
Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif,
Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar,
Kocabaş, çok ihtiyardı, çok zayıftı,
Mahzundu bütün bütün Sarıkız, yanı sıra,
Gecenin ulu ağırlığına karşı,
Hafifletir, inceden inceden.
İriydi Elif, kuvvetliydi kağnı başında
Elma elmaydı yanakları üzüm üzümdü gözleri,
Kınalı ellerinden rüzgâr geçerdı, daim;
Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına.
Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,
Niceden, niceden.
Durdu birdenbire Kocabaş, ova bayır durdu,
Nazar mı değdi göklerden, ne?
Dah etti, yok. Dahha dedi, gitmez,
Ta gerilerden başka kağnılar yetişti geçti gacır gucur
Nasıl dururdu Mustafa Kemal'in kağnısı.
Kahroldu Elifçik, düşünceden düşünceden
Aman Kocabaş, ayağını öpeyim Kocabaş,
Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni.
Geçer götürür ana, çocuk, mermisini askerciğin,
Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım.

Bak hele üzerinden ses seda uzaklaşır,
Düşerim gerilere, iyceden iyceden.

Kocabaş yığıldı çamura,
Büyüdü gözleri, büyüdü yürek kadar,
Örtüldü gözleri örtüldü hep.
Kalır mı Mustafa Kemal'in kağnısı, bacım,
Kocabaşın yerine koştu kendini Elifçik,
Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden
Fazıl Hüsnü Dağlarca (MEB, 2018: 122)

İşlenen Tema: Milli Mücadele ve Atatürk

İşlenen Konu: "Elif" in Bağımsızlık Savaşında Çektiği Çileler ve Bitip Tükenmeyen Azmi

Redif-Kafiye: -den eki, şiirin tamamında ayrılma-çıkma hali durumu eki olarak kullanıldığı için rediftir. –ece, -nce, -ce sesleri de zengin ve tam kafiye oluşturmuştur.

Söz Sanatları: "Mahzundu bütün bütün Sarıkız" cümlesiyle insana ait olan "mahzun ve üzgün olma davranışı" bir hayvana aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. Yine "toprak gülümserdi" cümlesiyle bir başka Teşhis(Kişileştirme) sanatına başvurulmuştur. "Dahha dedi, gitmez" cümlesiyle de insanlara ait konuşma eylemi bir hayvan tarafından gerçekleştirildiği için İntak(Konuşturma) sanatı yapılmıştır. "Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri" cümleleriyle de yanak elmaya, gözler de üzüme benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde yer yer yabancı sözcükler, bazen de kullanımı unutulmuş ifadelerin yer alması anlatımı güçleştirmiştir. Şiirde "kahrolmak, hafif" gibi Arapça' dan alınmış sözcükler yer almaktadır. Bunun yanında halk dilinde yük

taşıyıcı hayvanlar için sıklıkla kullanılan “dah, deh” ve yine bir hayvanı semere bağlayarak arkasında sürüklemek anlamına gelen “yediordu” gibi ifadeler de halk ağzındaki kullanımlara yer verildiğinin bir kanıtıdır.

Ölçü: Her ne kadar bazı dizelerde redif ve kafiye olarak adlandırılan yerler olsa da; şiir, Serbest Ölçü ile yazılmış olup hece eşitliği bulunmamaktadır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Bu şiirde Milli Mücadele Dönemi'ne ait cephelere silah ve mühimmat taşıma eylemi anlatılmaktadır. Milli Mücadele teması, Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrasında yaşamış vatan sevdalısı her şair tarafından sıklıkla işlenmiştir. Bu tema şiirle beraber tiyatro, roman ve hikaye gibi birçok türde de yer almıştır. Tarih sahnesinde bir başına kalma, açlık ve yoksulluk ile mücadele, Türk milletinin zafere olan inancı, o döneme ait manevi ruh işlenen başlıca konular arasında yer alır.

Şiirde “Elif” isimli bir kahraman bulunmaktadır. Elif karakteri, tıpkı eski Türk devletlerinde olduğu gibi eşi, ailesi ve vatan toprağının her karışı için canını feda etmekten çekinmeyen fedakar Türk kadınına ifade eder. Şair Elif'i anlatırken gözlemci-müşahit bir bakış açısı ve hikaye edici bir üslup kullanmıştır. Aynı zamanda onun attığı her adımda yanında olan, bazen içindeki düşüncelerin bile farkında olan biri gibidir.

Elif, bu şiirde “Kocabaş” adlı öküzüyle cepheye silah ve mühimmat taşımaktadır. Bu öküz; onun hem dert ortağı, hem de yoldaşı gibidir. Yaşlı, yorgun ve bitkin olan Kocabaş, yolun bir kısmına geldikten sonra halsiz ve bitkin düşerek yerinden kalkamaz hale gelir. Bu duruma oldukça üzülen Elif, çaresizliği bir kenara bırakır ve tüm gücüyle kağnyı tek başına sürüklemeye başlar.

“Bu kağnyı, Mustafa Kemal'in kağnisıydı.” cümlesinde, şairin Milli Mücadele'nin önderi ve rehberi olan Mustafa Kemal Atatürk'e duyduğu sevgi ve hayranlık da dile getirilmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin anlatıldığı birçok şiirde

de ana tema olarak Atatürk'ün işlendiği görülür. Bu mücadelenin zaferle nihayetleneyeceğine olan inancın temelinde Atatürk'e duyulan sonsuz bir güven bulunmaktadır.

HARMAN YERİNDE

Kucak kucak ekinler toplandı, geldi yine

Köyün başucundaki geniş harman yerine

Tıraş olmuş bir başa benziyor şimdi tarla

Altın gibi samanlar uçuşuyor rüzgarla

Harman yerine karşı bakıyor ulu bir dağ

Başı göz kamaştırır karlarla dolu bir dağ

Bu ak saçlı tepenin yukarılardan bakışı

Bize hatırlatıyor yaz günü kara kışı

Temmuzdan düşünmezsek dondurucu günleri

Nasıl yapabiliriz o güzel düşünleri?

Kışın ocak başında nasıl keyif çatarız?

Bu düşünce veriyor çalışkan köylüye hız:

Sabahleyin erkenden işe bulaşmak için

Geçen yılki ürünü birkaç kat aşmak için

Çarlığını çözmeden, soyunmadan yatıyor

Gün doğmadan kendini tarlasına atıyor

Rakım Çalapala (MEB, 2018: 173)

İşlenen Tema: Vatandaşlık

İşlenen Konu: Ekinlerin Biçilmesiyle Başlayan Yaz Mevsiminde Köylülerin İşlerini Yetiştirme Gayreti

Redif-Kafiye: bir dağ, -ı, -ine, -leri, -mak için, -ı yor ek ve sözcükleri aynı görevi yerine getiren sözcükler oldukları için rediftir. -ün, -ız, -aş, -at, -arla, -kış ekleri kök içindeki ses benzerliklerinden ötürü tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: “Tıraş olmuş bir başa benziyor tarla” cümlesinde tarla tıraşlı başa ve “altın gibi samanlar uçuşuyor” cümlesinde saman taneleri altına benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. “Ak saçlı tepenin yukarılardan bakışı” sözünde de karlarla örtülü yüksek tepeler ak saçlı insanlara benzetilmiştir ve insana ait olan bakış atma eylemi tepeye verilerek Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Kullanılan dil, İlköğretim 7.sınıf düzeyindeki çocukların anlayabileceği bir sadelikte ve açıklıktadır. Anlatım tarzı olarak şart kipinin kullanılması, amaç-sonuç cümleleri ve soru anlamı taşıyan ifadeler yer verilmesi de, şiirin anlam dünyasına olumlu katkılar sunmuştur.

Ölçü: Toplam 4 kıtadan oluşan şiirin her kıtasında hece eşitliği uyumu gözetilerek her dize 14’lü hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şiir ve diğer türler içinde köy yaşamını ele alan konular çoğu zaman ilgi çekmiştir. Bu şiir de bu yönden çocukların ilgisini çekebilecek özelliktedir.

Dört kıtadan oluşan şiirin konusu, ekinlerin toplanarak balyalar halinde sıraya konulup saman haline getirildiği harman yeridir. İlk dörtlükte kucak kucak toplanan buğday balyalarının doğranıp saman haline getirildiği geniş harman yerinden bahsedilmiştir. Ekin tarlalarının sürüldükten sonra tıraş olmuş bir başı andırdığı ve rüzgarla beraber uçuşan samanların da altına benzediği söylenmiştir.

İkinci ve üçüncü dörtlükte, köy meydanındaki geniş harman yerinden görünen ak başlı dağın yaz günlerinde kış mevsimini hatırlattığı ve bu sebeple köylünün de tüm işlerini kış mevsimine kadar yetiştirme telaşı içinde olduğu aktarılmıştır.

Son dörtlükte ise, her yaz mevsiminin köylüler için bir önceki seneye ait hasadı arttırmak için bir ilham kaynağı olduğu ele alınmıştır.

Şiirde, köylerde hasat mevsimi geldiğinde ekinlerin nasıl toplandığı, “köylü” olarak tanımlanan insanların hayat mücadelesinin nasıl bir ortamda gerçekleştiği ve “emek” kavramının neleri ifade ettiği sade bir üslupla işlenmiştir.

AY ŞAİRİ

Dün bir şiir yazdım

Okudum sınıfta,

Şiirimde dağlar, ağaçlar,

Gelincikler, papatyalar...

Güvercin uçtu, buluta kondu.

Bulut bir roket oldu,

Mavi resimde kayboldu.

Uçuştı tüm yapraklar,

Danstaydı o sıra uçurtmalar...

Güldü Aydede

Dişlerini göstere göstere

Yıldızlar koştı geldi

Karanlığı sürüye sürüye...

Şiirim yarım kaldı

Gülünce sıra arkadaşım.

Parmağıyla göstere göstere...

"Sen büyüünce

Şair olursun." Dedi.

Üzüldüm...

Yalnız şairler mi görür, diye

Aydede' nin güldüğünü...

Üzüldüm...

Arkadaşım neden görmesin ki,

Düşlerin uçtuğunu?

Aytül Akal(MEB, 2018: 239)

İşlenen Tema: Sanat

İşlenen Konu: Sanatsal Bakış Açısının Etkileri ve Sanattan Uzak İnsanların Tepkileri

Redif-Kafiye: -e, -lar, -du, -tuğunu(-düğünü), üzüldüm ek ve sözcükleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. Şiirde kafiye yoktur.

Söz Sanatları: “Güvercin uçtu buluta kondu” ve “bulut bir roket oldu” cümlelerinde gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylara vurgu yapıldığı için Mübalağa(Abartma) sanatı yapılmıştır. “Düşlerin uçtuğunu” sözünde de hayallerin canlandırılıp uçmasıyla Mecazlı bir kullanım yapılmıştır. Yine, “danstaydı o sıra uçurtmalar”, “güldü Aydede” ve “yıldızlar koştu geldi” cümlelerinde de cansız olan varlıklara insana ait özellikler aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapılmıştır.

Dil-Üslup: Kullanılan sözcükler ve ifade tarzı olarak şiirde çocuksu anlatıma ve duyarlılığa dikkat edildiği görülmektedir. Seçilen basit sözcükler ve benzetmeler bunun kanıtı sayılabilir. Üslup olarak da şiirin şairin ağzından değil de bu anı bizzat yaşamış bir çocuğun ağzından çıkmışçasına yazılması, anlatımdaki samimiliğin ve yakınlığın bir ifadesi sayılabilir.

Ölçü: Şiir; ölçü ve dörtlük kaygısından ziyade, yaşanan bir olayın şiirsel bir dille aktarılması çabası şeklinde ortaya konulduğu için serbest ölçüyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Ana Fikir/Konu/Tema: Şiirde sanatsal bakış açısına sahip bir çocuğun hayal dünyasındaki zenginliklere yer verilmiştir. Yazdığı şiirde dağların, ağaçların, gelinciklerin ve papatyaların olduğunu hikaye eden çocuk; ilerleyen dizelerde bir güvercinin uçarak buluta konduğunu, bulutun da roket olup kaybolup gittiğini söylemiştir. Yaprakların uçuşması ve uçurtmaların dans etmesiyle beraber Ay Dede'nin dişlerini göstererek gülümsediği, yıldızların da orada olduğu tasvir edilmiştir.

Şiirin devamında, şiir okuma eyleminin çocuğun arkadaşlarının gülmesiyle kesintiye uğradığı ve bu durumun yarattığı üzüntü anlatılmıştır. Aslında burada üzüntü duyulan şey çocuğa yapılan yakıştırma değil, insanların hayal dünyasına ait güzelliklerden yoksun ve bu bakış açısından uzak oluşlarıdır.

KARA TREN

Gözüm yolda gönlüm darda
Ya kendin gel ya da haber yolla
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup

Kara tren gecikir belki hiç gelmez
Dağlarda salınır da derdimi bilmez
Dumanın savurur halimi görmez
Gam dolar yüreğim gözyaşım dinmez

Yara bende derman sende
Ya kendin gel ya da bana gel de
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup

Kara tren gecikir belki hiç gelmez
Dağlarda salınır da derdimi bilmez
Dumanın savurur halimi görmez
Gam dolar yüreğim gözyaşım dinmez

Özhan Eren(MEB, 2018: 257)

İşlenen Tema: Bilim ve Teknoloji

İşlenen Konu: Ayrılık Acısı ve Özlem

Redif-Kafiye: -mez eki, ikinci ve dördüncü kıtalarda redif olarak kullanılmıştır. -a, -l, -de, -tup ekleri kök içinde ve sonunda gösterdikleri ses benzerliklerinden dolayı yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: Şair, "Dağlarda salınır da derdimi bilmez" ve "dumanın savurur halimi görmez" cümlesiyle trenin kendi derdinden ve halinden habersiz oluşuna vurgu yaparak insani özellikleri trene aktarmıştır. Bu sebeple Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapılmıştır. "Gönlüm darda" cümlesinde de ruh hali ve yürek sancısı "darda" sözcüğüyle anlatılarak Mecazi bir kullanım yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirin dili açık ve anlaşılır olmasına rağmen "dert, hal, mektup, gam, tren" sözcüklerinin yabancı kökenli sözcükler olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Şairin üslubunda ise ayrılık acısının verdiği yorgunluk, üzüntü ve umutsuzluk her dize ve dörtlükte hissedilmektedir.

Ölçü: Şiirin ikinci ve dördüncü kıtalarının ilk iki ve son iki dizelerinin hece sayıları kendi içinde eşitlik gösterse de, birinci ve üçüncü kıtalardaki her dizinin hece sayısı birbirinden farklıdır. Bu sebeple şiirin geneline yayılan belirgin hece ölçüsü kullanımından bahsetmek mümkün değildir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Eski zamanlarda iletişim ve haberleşme imkanları sınırlı olduğu için, insanlar içlerindeki özlemi ve acıyı ifade ederken haberleşme araçlarını her zaman bu duygularına sırdaş yapmıştır. Bunlar bazen bir tren, postacı, güvercin ve hatta rüzgar bile olmuştur. Bu şiirde de şair, özlem duyduğu insana olan sitemini trene yansıtarak şikayetini dile getirmiştir.

8.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiir metinlerinin tematik olarak değerlendirilmesi şu şekildedir:

O GELİYOR

Yıl, 1919,
 Mayısın on dokuzu.
 Kızaran ufuklardan kaldırıyor başını
 Yeryüzüne can veren
 Cana heyecan veren
 Al yüzlü doğan güneş!
 Takanın burnu nasıl Karadeniz'i yırtar;
 Siz de bir anda öyle yırtınız uykunuzu,
 Uyanın Samsunlular!
 Kurutacak gözlerde umutsuzluk yaşını
 Al yüzlü doğan güneş!
 Bugün Çaltı Burnu'ndan gülerek doğan güneş!

Yıl, 1919,
 Mayısın on dokuzu.
 Uyanın Samsunlular!
 Uyumak ölüme eş,
 Diriltin ruhunuzu.
 Ufukta bir gemi var!

Fakat bu gemi niçin böyle yavaş geliyor?
 Acaba yolu mu az, yoksa yükü mü ağır?
 Bu gemi umut yüklü, inan yüklü, hız yüklü;
 İçinde bu vatanın derdiyle yanan bağır,
 Kurulacak yarını düşünen baş geliyor.
 Bir baş ki gökler gibi bir küme yıldız yüklü!
 Bu gemi onun için böyle yavaş geliyor

Yıl, 1919,
 Mayısın on dokuzu.
 Ufukta duran gemi gitgide yaklaşıyor.

Sanki harlı bir ateş
 Yakıyor ruhumuzu.
 Beklemek üzüntüsü her gönülden taşıyor.
 Üzülmemek elde mi?
 Hız yüklü, inan yüklü, umut yüklü bu gemi!

O umut yayıldıkça ruhlara sıcak sıcak,
 O hız doldukça bütün damarlara kan gibi,
 Gizli gizli inleyen her yürek canlanacak,
 Ateşler püskürecek uyanan volkan gibi!

Gittikçe büyükleşen
 Gölgene dikilmekten
 Karardı gözlerimiz.
 Koş, atıl, gemi, sana engel olmasın deniz!

Ak saçlı dalgaları birer birer kes de gel!
 Kuşlar gibi uç da gel, rüzgâr gibi es de gel!

Celal Sahir Erozan(MEB, 2018: 51-52)

İşlenen Tema: Milli Mücadele ve Atatürk

İşlenen Konu: Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Bundan Duyulan Heyecan

Redif-Kafiye: veren, doğan güneş, geliyor, yüklü, gibi, de gel, -ı(-i, -u, -ü), -yor sözcük ve ekleri aynı görevde oldukları için rediftir. -r, -es, -iz, -en, -ar, -aş, -cak, -emi, -uzu, -ecan ekleri kök içinde ve dışında gösterdikleri ses benzerliklerinden dolayı yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: "Kızaran ufuklardan kaldırıyor başını doğan güneş", "kurutacak gözlerdeki umutsuzluk yaşını, al yüzlü doğan güneş" ve "gülerek doğan güneş" cümlelerinde insana ait özellikler "güneşe" aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. "Bir baş ki gökler gibi bir küme yıldız yüklü" cümlesinde de organ

olan baş kısmı göğre; “..duran gemi... sanki harlı bir ateş” cümlesinde de gemi harlı bir ateşe; “o hız doldukça bütün damarlara kan gibi” cümlesinde geminin hızı kalpten pompalanan kanın vücuda yayılmasına; “yürek canlanacak, ... volkan gibi” insanların heybetli dirilişleri volkana; “ak saçlı dalgalar gibi, kuşlar gibi, rüzgar gibi” cümlelerinde de gemi rüzgara, dalgalara ve kuşlara benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır. “Vatan derdiyle yanan bağır, düşünen baş” sözcüklerinde de esas kastedilen Atatürk olduğu için Mecazlı bir kullanım yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde yer alan ikilemeler, seslenmeler ve soru anlamı taşıyan sözcükler metindeki duygu yoğunluğunu pekiştirmiştir. Şiirde kısa dizelerle başlayıp uzun dizelerle devam eden yapı da anlatımda dikkat çeken bir başka özelliktir. Cümle düzenleri ve sözcük seçimi itibariyle açık ve anlaşılır bir dil seçiminin tercih edildiği söylenebilir.

Ölçü: Her dizenin hece sayısının birbirinden farklı olması sebebiyle şiirin serbest bir ölçüyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Ana Fikir/Konu/Tema: On iki, altı, sekiz ve dört heceli bölümlerden oluşan şiirde, Atatürk’ün 19 Mayıs 1919 günü Samsun’a ayak basacağı tarih anlatılmaktadır. Bu tarih Milli Mücadele’nin başlangıcı olarak kabul edildiği için ayrı bir öneme sahiptir.

Atatürk’ün Samsun’a gelişi, bir devrin kapanıp yeni bir devrin başlayacağını habercisi gibidir. Nitekim 19 Mayıs 1919; orduları dağıtılmış, toprakları parçalara ayrılmış, büyük dünya devletleri tarafından pay edilmiş ve küçük bir umut ışığı bekleyen vatan topraklarının gerçek sahipleri için tarifsiz bir önem arz etmekteydi. Bu tarih aynı şekilde, bu kötü kaderi yok etmenin her türlü çabası içerisinde olan Atatürk için de aynı kıymete sahiptir.

Bu sebeple şiirin ilk dizesinden itibaren Atatürk’ün bindiği geminin görülmesiyle başlayan coşkulu bir heyecan hissedilmektedir. Öyle ki; şair,

kıyıda sabırsızlıkla bekleyen biri gibidir. Onun bu heyecanı ve coşkusu o kadar ileri bir seviyeye ulaşmıştır ki, onun için böyle bir anda uyumanın ölümlle eş olduğu düşünölmüştür. Şiirin üçüncü bölümünde şair, geminin yavaş geldiğini düşünerek bir süreliğine üzölmeye başlar fakat; hemen peşinden bu yavaşlığın, Atatürk'ün omuzlarına aldığı yükten ve taşıdığı ümit yıldızlarından kaynaklandığını düşünerek içsel bir rahatlığa kavuşmuştur. Geminin yaklaşmasıyla beraber, şairin sancı ile kıvranmakta olan ruhu huzur ve teslimiyete kavuşmuştur.

Şaire göre 19 Mayıs 1919, sadece Anadolu topraklarında yaşayanların değil, yeryüzünde yaşayan tüm canlıların öneminden haberdar olması gereken bir zamandır çünkü; bir millet, küllerinden yeniden doğarak cihana meydan okuyacaktı. Tüm bunların altında ise Atatürk'e duyulan sonsuz güven ve umut ışıkları vardır.

GURBET

Dağda dolaşırken yakma kandili,
Fersiz gözlerimi dağlama gurbet!
Ne söylemez, akan suların dili,
Sessizlik içinde çağlama gurbet!

Titrek parmağınla tutup tığını.
Alnıma işleme kırışığını
Duvarda, emerek mum ışığını,
Bir veremli rengi bağlama gurbet!

Gül büyütenlere mahsus hevesle,
Renk dertlerimi gözümde besle!
Yalnız, annem gibi, o ılık sesle,
İçimde dövünüp ağlama gurbet!

Necip Fazıl Kısakürek(MEB, 2018: 77)

İşlenen Tema: Birey ve Toplum

İşlenen Konu: Memleket Hasreti ve Ondan Ayrı Kalmanın Verdiği Hüzün

Redif-Kafiye: gurbet, -ını,-le(ile) sözcük ve ekleri aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -i, -şık, -ağla, -esle ekleri de kök içinde ve dışında gösterdikleri ses benzerliğinden ötürü yarım ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: Şiirin son kıtasının üçüncü dizesi hariç bütün dizelerde “gurbet” sözcüğüne insana ait özellikler atfedilerek Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapılmıştır. Son kıtanın üçüncü dizesinde de “annem gibi, o ılık sesle, içimde dövünüp ağlama gurbet” cümlesinde de gurbet sözcüğü anneye benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde “gurbet” sözcüğü kişileştirilerek her dizede ona karşı “emir kipi” kullanılmıştır. Yazarın üslubunda ve anlatımında gurbetin yaptığı her işten acı çekiyormuş gibi bir hava vardır. Bu sebeple gurbet için “ağlama, bağlama, çağlama ve yapma” gibi ifadeler sıkça kullanılmıştır. Şiirin dili de açık ve anlaşılırdır.

Ölçü: Şiir, üç kıtalık dördlüklerle yazılmış olup 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Üç kıtadan oluşan bu şiirin konusunu, yaşanan topraklardan uzak kalmanın ortaya çıkardığı hüzün ve keder meydana getirmektedir. İlk kıtada, gurbetin şairin yorgun ve bitkin ruhunu her fırsatta daraltan yönü ele alınmıştır. Şair, akan suların bile bir dili ve vermek istediği bir mesajı varken gurbetin bunu sessizliğe bürüyerek her şeyi anlamayı engellediğinden dert yanmaktadır.

Şair ikinci kıtada gurbetin insan bedeni üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsetmiştir. Şair gurbeti titrek parmaklı bir yaşlıya benzeterek alnındaki

kırıksıklıkların sebebinin gurbet olduğunu söylemiştir. “Duvarda emerek mum ışığını, Bir veremli rengi bağlama gurbet!” dizelerinde kastettiği asıl şey, gurbetin duvardaki mum ışığını söndürmesi değil; gurbetin, şairin ruhundaki tüm hayat belirtilerini emerek veremli bir hastaya dönüştürmesidir.

Üçüncü dörtlükte kullanılan “Gül büyütenlere mahsus hevesle” ifadesi, tasavvufi bir terkip olarak düşünülebilir. Rasim Özdenören’e ait ‘Gül Yetiştiren Adam’ adlı kitapta da dünyaya kapalı olmakla beraber yaratana açık bir İslam ruhu ile yaşama arzusu vardır. Şair son kıtada çektiği acı ve kederin renklerinin canlı olmasını istemektedir fakat; bunun bazen anne feryadı halini andıran şeklinin de dayanılmaz olduğunu vurgulamıştır.

Şiirin genel tavrında, şairin gurbetten “çağlama, bağlama, işleme, dağlama” gibi ona acı veren her şeyin ortadan kalkmasını istediği düşünülebilir. Bir mahkumun işkence görmesi ve ona işkence edene yalvarması gibi bir hava içinde yazılan bu şiirde acı ve ızdırap duygularının hakim olduğu söylenebilir.

SANAT

Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımız da bin bir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.

Sen kubbesinde ince bir mozaik arar da
Gezersin kırk asırlık mabedin içini,
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini...

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır derinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
 Bir ürperiş getirir senin sinirlere,
 İstirap çekenlerin acıklı nefesleri
 Bizde geçer en yanık bir musiki yerine!

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
 Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,
 Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun
 Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini...

Başka sanat bilmeyiz karşımızda dururken
 Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz
 Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
 Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Faruk Nafiz Çamlıbel(MEB, 2018: 100)

İşlenen Tema: Sanat

İşlenen Konu: Anadolu Coğrafyasının Her Köşesinde Sanatsal Zenginliklere Rastlandığı

Redif-Kafiye: -leri, -ine, -ini, -urken, -den, -in, -muz ekleri dizelerde aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -es, -er, -el, -ur, -aklar, -beğ(k), -aklar, -arda, -erin, -olu ekleri de kökte gösterdikleri ses benzerliklerinden ötürü tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: "Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz" cümlesinde Anadolu, yazılmamış bir destana; "fırtınayı andırıyor orkestra sesleri" cümlesinde de orkestra sesi fırtına sesine ve "toprağa diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin" cümlesinde de zeybek oyununun asaleti bir dağa benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirde ahenk unsurları; redif, kafiye, ikilemeler ve ses tekrarları şeklinde yansıtılmıştır. Özellikle “biz” ve “sen” sözcükleri sıklıkla tekrar eden sözcüklerdir. Şairin üslubunda en fazla dikkat çeken şey Anadolu kültürüne dair yaptığı ince betimlemelerdir.

Ölçü: Şiir altı dörtlükten oluşup 14'lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kıtaldaki dizelerin tek haneli olanlarının kendi aralarında, çift haneli olanlarının da kendi aralarında kafiyeli oluşu dikkat çeken bir başka detaydır.

Ana Fikir/Konu/Tema: Bu şiirde Doğu ile Batı medeniyeti karşılaştırılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Cemil Meriç ve Mehmet Kaplan gibi daha birçok ismin yaptığı bu karşılaştırmaların özünde Doğu medeniyetlerine ait ince duyarlılıklar, hissi ve manevi duygular, dünyaya bakış açısı gibi özellikler mevcuttur.

İlk dörtlükte “güzellik” unsurunun sadece Batı'ya özgü olmadığı, Doğu'nun da nice güzellikler barındırdığı ifade edilmiştir. Batı dünyasının Doğu'yu kendine çekip benzetmeye çalışma isteğinin nafile olduğu, dağda çıplak gezen ayakların o düzlükte ve kaldırımlarda incinecek bir yapıda olduğu söylenmiştir.

İkinci dörtlükte hemen herkesin sadece tarihi yapı olarak gezdiği mabetlerin Anadolu insanının nazarında büyük bir kıymeti ve ruhu olduğu işlenmiştir. Hatta sülüs yazısı ve bir parça çininin heyecan verici özelliği olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü dörtlükte bir kelebeğin uçuşunun insanın içini titrettiği gibi, zeybeğin yere diz vurulan figürünün de kalbi titreten bir ahengi olduğu vurgulanmıştır.

Dördüncü ve beşinci kıtalarda ise duyguların ifadesi esnasında fırtınayı andıran orkestra sesinin Anadolu insanın nefesini dahi duyduğu musikiyle eşdeğer olamayacağı; kıvrak bir kadın heykeli için yüklenen anlamların bir köylünün kıvrılmayan beli kadar mana dolu olamayacağı işlenmiştir.

Son dörtlükte Şair için Anadolu'nun yazılmamış bir destan olduğu ve bundan dolayı Batı medeniyetine ait sanatların hiçbir anlam ifade etmediği anlatılmıştır.

Bu Şiirde "sen" sözüyle Batı medeniyeti, "biz" sözüyle de Anadolu medeniyetine ait kültür birikimi karŐılaŐtırılarak Türk kültürü yceltilmıŐtır. Türk kültürüne ait ögeler ise "mozaik, ini, sls, musiki ve zeybek" olarak yansıtılmıştır. Batı kültürüne ait orkestra ise, kulakları tırmalayan fırtına sesine benzetilmıŐtır.

ANADOLU UYGARLIKLARI

Bir tepe sanma sakın! nndeki topraklar,
O ağaçlar altında yemyeşil; cıvıl cıvıl
Şu karŐıki yamaçta dans eden kırlangıçlar
Sanki ezgilerinde gizemli bir efsun var.

Gkyzmde masmavi, bembeyaz ruhlar
tesinden geliyor geçmiş yzyıllarımın
Toprağımın altında yatan tüm uygarlıklar
Tarihten bir sayfadır, dinlersen eğer Şu ay...

Ben Anadolu'yum, ana dolu, dopdolu
Ben Kültepe'yim, ben AlıŐar, Alaca,
Bir yanım Efes, Milet; bir adımsa Troya
Ben Anadolu'yum, Anadolu her çağda.

Çağları ben açtım, ağlar sustu benimle

Ne uluslar kükredi çökerken ellerimde

Uygarlık denen her şey doğarken beşiğimde

Ben Anadolu'ydum, ben, ana dolu, dopdolu...

Günay Tulun(MEB, 2018: 128)

İşlenen Tema: Milli Kültürümüz

İşlenen Konu: Anadolu Topraklarının Sayısız Medeniyete Ev Sahipliği Yapan Zengin Yapısı

Redif-Kafiye: -lar(-ler), -imde ekleri, aynı görevde kullanıldıkları için rediftir. -a eki de kök içinde gösterdiği tek ses benzerliğinden ötürü yarım kafiyedir.

Söz Sanatları: "Dans eden kırlangıçlar" ve "çağları ben açtım, çağlar benimle sustu" cümlelerinde kırlangıçların dans etmesi ile bir terim olan Anadolu'nun konuşurulması, insanlar ait davranış özellikleri oldukları için Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. " bembeyaz ruhlar" tamlamasında ruhların beyaz renge ve "ne uygarlıklar kükredi" cümlesinde de uluslar aslana benzetilerek Teşbih(Benzetme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şiirin dilinde medeniyet isimleri dışında yabancı sözcük sayısı oldukça azdır. Ahengi sağlayan öğeler olarak da tekrarlar(çağlar, Anadolu'yum, uygarlık), ikilemeler(cıvıl cıvıl), eksiltili cümleler(eğer şu çay...) ve pekiştirmeler(dopdolu, yemyeşil) kullanılmıştır. Üslup olarak da şairin coşkulu bir anlatımının olduğu söylenebilir.

Ölçü: Toplamda dört kıtadan oluşan şiirin bazı dörtlüklerinin ilk dizesi hece sayısı bakımından eksik olsa da, şiirin genelinde virgülün yer aldığı dizeler de baz alınarak 7+7 duraklı 14'lü hece ölçüsüyle yazıldığı söylenebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Anadolu, bereketli toprakları ve kıtaları birbirine bağlayan stratejik özelliği itibariyle tarih boyunca sayısız uygarlığa ev sahipliği

yapmıştır. Bu sebeple şair; Kültepe, Alishar, Alaca, Efes, Milat ve Troya derken çeşitli uygarlıkların kurulma merkezlerini sayarak atıfta bulunmuştur.

Şair; çağların açılıp kapandığı, uygarlıkların doğup çöktüğü ve dünyaya büyük mirasların bırakıldığı Anadolu'ya olması gereken bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiğini dile getirmiştir. Anadolu'nun bıraktığı bu zengin mirastan dolayı da her türlü övgüye layık olduğu düşünülerek Anadolu toprakları yüceltilmiştir.

GEÇEN ZAMAN

Hiç olmazsa unutmamak isterdim!
 Eski geceler, sevdiklerimle dolu odalar...
 Yalnız bırakmayın beni hatıralar!
 Az yanımda kal, çocukluğum,
 Temiz yürekli, uysal çocukluğum...
 Ah, ümit dolu gençliğim,
 İlk şiirim, ilk arkadaşım, ilk sevgim...
 -Doğduğum ev. Rahatlayacak içim, duysam
 Bir tek kapının sesini.
 Arıyorum aklımda bir ninni bestesini...
 Böyle uzaklaşmayın benden, yaşadığım günler!
 Güneş! Getir bir bayram sabahını.
 Açılın, açılın tekrar
 Çocuk dizlerimdeki yaralar.
 Hepiniz benimsiniz:
 Mektebim, sınıflarım, oturduğum sıralar...
 Yalnız hatırlamak, hatırlamak istiyorum.

(...)

Rengine doymadığım o sema,
 Ahengine kanmadığım ırmak.
 Bırakıp her şeyi nereye gidiyorum?
 Neler geçmişti aklımdan,

Nedendi ağladığın, neydi güldüğün?

Ah nasıldı yaşamak?

Ziya Osman Saba(MEB,2018: 164)

İşlenen Tema: Zaman ve Mekan

İşlenen Konu: Hayatın Sonuna Doğru Yaklaştığını Bilme ve Geçmişten Uzaklaşma Korkusu

Redif-Kafiye: çocukluğum, -lar, -m, -ini, -yorum sözcük ve ekleri aynı görevde oldukları için rediftir. -a, -n, -i, -ar, -mak ekleri de kökte gösterdikleri ses benzerliğinden dolayı yarım, tam ve zengin kafiye oluşturmuşlardır.

Söz Sanatları: Şiirde "yalnız bırakmayın beni hatıralar", "az yanımda kal çocukluğum", "böyle uzaklaşmayın benden yaşadığım günler", "güneş, getir bir bayram sabahını", "açılın çocuk dizimdeki yaralar" cümlelerinde cansız ve soyut varlıklar olan; hatıra, çocukluk, yaşanan gün, güneş ve dizdeki yaralar sözcüklerine insani özellikler yakıştırılarak Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır.

Dil-Üslup: Şair, şiirindeki ahengini; eksik cümleler(odalar,,, , çocukluğum... ,sevgim... ,bestesini... ,sıralar...) ,ünlem cümleleri, soru anlamı taşıyan cümleler ve sözcük tekrarları(çocukluğum, açılın, hatıralar) yardımıyla sağlamıştır. Her ne kadar okunduğunda çaresizlik andıran bir anlatım görülse de bu duygunun aktarımında doğallık ve yakınlık görülmektedir. Şiirin dilinin de açık ve anlaşılır olduğu dile getirilebilir.

Ölçü: Şiir dördlüklerden uzak olmakla beraber, hece eşitliğinden de uzak bir şekilde kaleme alındığı için serbest bir ölçüyle yazıldığını söylemek mümkündür.

Ana Fikir/Konu/Tema: Üç bölümden oluşan şiirin ilk bölümünde gençliğe, çocukluğa ve eski zamanlara duyulan özlem hissedilmektedir. Şair; eski geceleri, sevdikleriyle dolu olan odayı, saf ve masum çocukluğunu unutmamak için çabalamaktadır.

İkinci bölümde daha çok çocukluk dönemine ait özellikler sıralanmıştır. Bunlar; ninni sesleri, yaramazlığın sebep olduğu dizdeki yaralar, okul sıraları ve arkadaşları şeklindedir. Çocukluk dönemine ait her hatıra, "Getir bayram sabahını...Açılın, açılın tekrar..." gibi ifadelerle zaman kavramı kişileştirilerek yeniden yaşanılması için çağırılmaktadır.

Üçüncü bölümde, şairin tüm çaba ve uğraşlarına rağmen zamanın hızla geçtiği ve şairi hatıralardan uzaklaştırdığı işlenmiştir. Şair bu bölümde "Bırakıp her şeyi nereye gidiyorum" cümlesiyle zamandan ve hatıralardan uzaklaştıran esas şeyin "ölüm" olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Şair son dizelerde ölüme yaklaşırken geçmişte gülüp ağlamasına sebep olan şeylerin ne olduğunu da anımsamaya çalışmaktadır.

Bu eserde şiirden ziyade geçmişe bir özlem, geleceğe de kaygılı bir mektup yazılmıştır. Zamanın hızla ilerlemesi, şairi başta şaşırtmış fakat; bu şaşkınlık, çok sürmeden yerini korkuya bırakmıştır. Genel izlenime bakıldığında da şairin ölümden ziyade, hatıralardan ve geçmişten uzaklaşmaktan korktuğu söylenebilir.

GÜLÜ İNCİTME GÖNÜL

Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.
Bir küçük meyve için
Dalı incitme gönül.

Konuşmak bize mahsus,
Olsa da bir güzel süs,
"Ya hayır de, yahut sus."
Dili incitme gönül.

Sevmekten geri kalma,
Yapan ol, yıkan olma,
Sevene diken olma,

Gülü incitme gönül.

Başın olsa da yüksek,
Gözün enginde gerek,
Kibirle yürüyerek
Yolu incitme gönül.

Mevla verince azma,
Geri alınca kızma,
Tüten ocağı bozma,
Külü incitme gönül.

Dokunur gayretine,
Karışma hikmetine.
Sahibi hürmetine
Kulu incitme gönül.

Bestami Yazgan (MEB, 2018: 195)

İşlenen Tema: Erdemler

İşlenen Konu: Kişisel İsteklerin ve İhtirasların Kurbanı Olmadan Yaşayabilmenin Yolları

Redif-Kafiye: gönül, olma, -ine, -ma, sözcük ve ekleri aynı görevde kullanıldığı için rediftir.

Söz Sanatları: “Çiçeklerle hoş geçin, balı incitme, dalı incitme, dili incitme, yolu incitme, külü incitme” sözcüklerinde cansız varlıklara insanlara ait bir özellik olan “incinme, kırılma” özelliği aktarılarak Teşhis(Kişileştirme) yapılmıştır. “Tüten ocak” sözcüğü ile aile, “kulu incitme” sözcüğüyle insanlar ve “gülü incitme” sözüyle de sevgili kastedilerek Mecaz-ı Mürsel(Ad Aktarması) yapılmıştır. “Sevene diken olma” cümlesinde insanın ağzından çıkan sözlerin

dikene benzetildiği ilgisi kurularak Teşbih(Benzetme) sanatının kullanıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: Şair bu şiirinde basit ve kısa cümlelerle anlam derinliği yüksek dizeler yazmıştır. Dil; açık, sade ve duru bir şekilde kullanılmıştır. “Bozma, kızma, yapma, olma” gibi dize sonlarında yer alan fiiller, emir kipinden ziyade ikaz etmeye yönelik öğüt ve nasihat ifadeleri şeklinde kullanılmıştır. Şair üslup olarak kuşatıcı ve kucaklayıcı bir üslup kullanmıştır.

Ölçü: Toplam altı kıtadan oluşan ve dörtlükler halinde yazılan şiirin her dörtlüğünde “7” heceden oluşan bir eşitlik olduğu görülmektedir. Virgülün kullanıldığı yerler de dört heceden sonra olduğu için şiirin 4+3 duraklı 7’li hece ölçüsüyle yazıldığı söylenebilir

Ana Fikir/Konu/Tema: Şair bu şiirinde İslami öğretileri işlemiş bir derviş gibidir. Nitekim bir cansıza dahi canlı gibi yaklaşp onu incitmemeyi esas alan anlayış, İslam dinin güzellikleriyle örülü tasavvufta mevcuttur. Şiirin bir dörtlüğünün Yunus Emre’nin şiiriyle benzerlik gösterdiği bile görülür. Dördüncü kıtada yer alan “Başın olsa da yüksek, Gözün enginde gerek, Kibirle yürüyerek, Yolu incitme gönül” kısım ile Yunus Emre’nin yazdığı “ Yol odur ki doğru vara, Göz odur ki Hak’ kı göre, Er odur alçakta dura, Yüceden bakan göz değil” dörtlükleri karşılaştırıldığında her iki şiirinde ortak olarak “alçak gönüllüğü, tevazuyu ve kibirden uzak durmayı” öğütlediği söylenebilir.

Şiirin genelinde; doğaya ve insana saygı, kibirden uzak durma, kendine hakim olma, birleştirici olma ve kanaatkar olmak öğütlenmiştir.

ÖZGÜRLÜK

Eğer kuvvetim yetse benim
Rıhtıma koşarım yalnayak.
Halatlarını bütün gemilerin
Bıçağımla keserim.
Gemiler açılır salınarak,

Ben de artlarından bakarak
 Gülerim,
 Bütün kuvvetimle bağırarak,
 Azat olun gemilerim, azat olun gemilerim!

Eğer kuvvetim yetse benim
 Kentin bütün çocuklarını alırım evlerinden
 Hepsine kiraz çiçeklerinden
 Bir çift kanat takarım.
 Çocuklar havalanır uçarak
 Ben de artlarından bakarak
 Gülerim,
 Bütün kuvvetimle bağırarak
 Azat olun bebeklerim, azat olun bebeklerim!

Sonra da kendi kendime
 Artık işin kalmadı derim,
 Çeker arabamı giderim.

Cahit Külebi (MEB,2018: 231)

İşlenen Tema: Hak ve Özgürlükler

İşlenen Konu: Canlı ve Cansız Her Varlığın Ruhunun Özgürlüğe Muhtaç Oluşu

Redif-Kafiye: -r, -arak, -m, -lerinden ekleri, aynı görevde oldukları için rediftir. -ak, -leri ekleri kök içinde gösterdikleri ses benzerliklerinin sayısına göre tam ve zengin kafiye olarak kullanılmıştır. "Giderim-derim" sözcükleri de birbirinin içinde olan sözcükler şeklinde yer alması sebebiyle Tunç Kafiye olarak adlandırılabilir.

Söz Sanatları: "Azat olun gemilerim! " cümlesinde, cansız bir varlık olan gemilere insanlar için önem arz eden azat olma, yani serbest kalma özelliği aktarıldığı için Teşhis(Kişileştirme) sanatı yapılmıştır. Ünlem cümlelerinin

kullanıldığı yerlerde de haykırma, çağırma ve seslenme sözcükleri olduğu için Nida(Seslenme) sanatı kullanıldığı söylenebilir.

Dil-Üslup: Şair; anlatımdaki ahengi yakalamak için devrik cümle yapılarına, sözcükler arasında yerleri değiştirilmiş tamlama yapılarına, zarf-fiillere ve seslenme içerikli sözcüklere yer vermiştir. Şairin üslubunun ise, zengin hayallerle dolu bir doğallıkta olduğu ileri sürülebilir.

Ölçü: Dokuz mısralık iki bölüm ve üç mısradan oluşan son bölümlerin tamamında dizeler arasında herhangi bir hece eşitliği bulunmadığından, şiir serbest ölçüyle yazılmıştır denilebilir.

Ana Fikir/Konu/Tema: Aslında buradaki özgürlük teması, canlı veya cansız varlıkların özgürlüğü değil, şairin tutsak olduğunu düşündüğü kendi ruhundaki özgürlüktür. Şair bu şiiriyle, gemilerin kıyıya bağla halatlarını keserek ve bebekleri de kiraz yapraklı kanatlarıyla gökyüzüne salarak kendi ruhunu engellere takılmadan sonsuz bir yolculuğa çıkarmayı istemiş olabilir.

5.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin 2018 İTDÖP Şiirle İlgili Kazanımlarla Uygunluğuna Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Türkçe ders kitaplarındaki şiirler 2018 İTDÖP şiirle ilgili kazanımlarla ilişkisi belirlenmiştir.

Aşağıdaki tablolarda şiirlerin 2018 İTDÖP belirlenen kazanımları karşılama durumuna ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 5: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu

2018 İTÖDP ŞİİRLE İLGİLİ KAZANIMLAR		5. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirler ve Kazanımlarla Uygunluğu							
		Çocukluk	Anlamak	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Adsız Çeşme	Anadolu Sevgisi	Kitabın Serüveni	Cazgır	Yüksek Evde Oturanların Türküsü
OKUMA	T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.								
	T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.						+		
YAZMA	T.5.4.1. Şiir yazar.					+	+		+

5.sınıf Türkçe ders kitabındaki şiir metinleri Çocukluk, Anlamak, Mustafa Kemal'in Kağnısı, Adsız Çeşme, Kitabın Serüveni, Cazgır ve Yüksek Evlerde Oturanların Türküsü'dür.

Programda okuma becerisi alanında "metni türün özelliklerine uygun biçimde okur, metindeki söz sanatlarını tespit eder"; yazma becerisi alanında "şiir yazar" kazanımları şiirle ilgilidir.

"Kitabın Serüveni" şiirinde "metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken "metni türün özelliklerine

uygun biçimde okur” kazanımlarına yönelik etkinlikler ve açıklamalar bulunmamaktadır. “Anadolu Sevgisi” şiir metninde “şiir yazar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımlarına yönelik etkinlikler yoktur. “Yüksek Evlerde Oturanların Türküsü” adlı şiirde, “şiir yazar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama varken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımlarına yönelik etkinlikler ve kazanımlar yoktur. “Çocukluk, Anlamak, Mustafa Kemal’in Kağnısı ve Cazgır” şiirindeki kazanımları karşılayan etkinliklere ve açıklamalara yer verilmediği için kazanımlarla herhangi bir ilişkilendirme yapılamamıştır.

Tablo 6: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu

2018 İTÖDP ŞİİRLE İLGİLİ KAZANIMLAR		7. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirler ve Kazanımlarla Uygunluğu						
		Adsız Çeşme	Türküler Dolusu	Bayrak	30 Ağustos	Kentlerde Yaşayan	Birlikte	Orman
OKUMA	T.6.3.2.Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.							
	T.6.3.14.Metindeki söz sanatlarını tespit eder.							
	T.6.3.27.Şiirin şekil özelliklerini açıklar.				+		+	
YAZMA	T.6.4.1.Şiir yazar.							+

6.sınıf Türkçe ders kitabındaki şiir metinleri Adsız Çeşme, Türküler Dolusu, 30 Ağustos, Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İster, Birlikte, Orman ve Uçakla Yolculuk'tur.

2018 İTDÖP “metni türün özelliklerini uygun biçimde okur, metindeki söz sanatlarını tespit eder, şiirin şekil özelliklerini açıklar ve şiir yazar” kazanımlar şiirle ilgilidir.

“30 Ağustos” şiirinde “şiirin şekil özelliklerini açıklar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” , “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiir yazar” kazanımlarına yönelik etkinlikler ve açıklamalar yoktur. “Orman” şiir metninde “şiirin şekil özelliklerini açıklar” kazanımına yönelik etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” , “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiir yazar” kazanımlarına yönelik etkinlikler ve açıklamalar bulunmamaktadır. “Uçakla Yolculuk” şiir metninde “şiir yazar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” , “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiirin şekil özelliklerini açıklar” kazanımlarını karşılayan etkinlikler ve açıklamalar yoktur. “Adsız Çeşme, Türküler Dolusu, Bayrak, Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İster ve Birlikte” şiir metinlerinde “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” , “metindeki söz sanatlarını tespit eder”, “şiirin şekil özelliklerini açıklar” ve “şiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklama olmadığı için kazanımlarla herhangi bir ilişkilendirme yapılamamıştır.

Tablo 7: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu

2018 İTÖDP ŞİİRLE İLGİLİ KAZANIMLAR		7. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirler ve Kazanımlarla Uygunluğu							
		Sevgi Kurtaracak Bizi	Rüzgâr	Bayrak	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Harman Yerinde	Hastane	Ay Şairi	Kara Tren
OKUMA	T.7.3.2.Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	+				+		+	+
	T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.		+	+		+			+
YAZMA	T.7.4.1. Şiir yazar.	+	+		+			+	+

7. sınıf Türkçe ders kitabındaki şiir metinleri Sevgi Kurtaracak Bizi, Rüzgar, Bayrak, Mustafa Kemal'in Kağnısı, Harman Yerinde, Hastane, Ay Şairi ve Kara Trendir. 2018 İTÖP' deki "metni türün özelliklerine uygun biçimde okur", "metindeki söz sanatlarını tespit eder" ve "şiir yazar" kazanımları şiirle ilgilidir. "Sevgi Kurtaracak Bizi" şiir metninde "metni türün özelliklerine uygun biçimde okur", "şiir yazar" kazanımlarına yönelik etkinlik ve açıklama bulunurken "metindeki söz sanatlarını tespit eder" kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunmamaktadır. "Rüzgâr" şiir metninde "metindeki söz sanatlarını tespit eder" ve "şiir yazar" kazanımına yönelik etkinlikler ve açıklama bulunurken "metni türün özelliklerine uygun biçimde okur" kazanımına yönelik etkinlik ve açıklama bulunmamaktadır. "Bayrak" şiir metninde metindeki "söz sanatlarını tespit eder" kazanımına yönelik etkinlik ve açıklama bulunmaktayken

“metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “şiiir yazar” kazanımlarına yönelik etkinlik ve açıklama yoktur. “Mustafa Kemal’ in Kağnısı” şiiir metninde “şiiir yazar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklama yoktur. “Harman Yerinde” şiiir metninde “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur”, “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımına yönelik etkinlik ve açıklama bulunmamaktadır. “Ay Şairi” adlı şiiir metninde “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “şiiir yazar” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken metindeki söz sanatlarını tespit eder kazanımına yönelik etkinlik ve açıklama bulunmamaktadır. “Kara Tren” şiiir metninde “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur”, “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunmamaktadır. “Hastane” adlı şiiir metninde herhangi bir kazanımı karşılayan etkinlik ve açıklamaya tespit edilememiştir.

Tablo 8: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Kazanımları Karşılama Durumu

2018 İTÖDP ŞİİRLE İLGİLİ KAZANIMLAR		8. Sınıf Ders Kitabındaki Şiirler ve Kazanımlarla Uygunluğu						
		O Geliyor	Gurbet	Sanat	Anadolu Uygarlıkları	Geçen Zaman	Gülü İncitme Gönül	Özgürlük
OKUMA	T.8.3.2.Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.					+		
	T.8.3.7.Metindeki söz sanatlarını tespit eder.		+	+			+	
YAZMA	T.8.4.1.Şiir Yazar.							

8.sınıf Türkçe ders kitabındaki şiir metinleri “O Geliyor, Gurbet, Sanat, Anadolu Uygarlıkları, Geçen Zaman, Gülü İncitme Gönül ve Özgürlük” tür. 2018 İTÖDP’deki “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur”, “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiir yazar” kazanımları şiirle ilgilidir. Şiir metinleri bu kazanımlara göre değerlendirildiğinde “Gurbet” şiirinde “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “şiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklamaya yer verilmemiştir. “Sanat” adlı şiir metninde

“metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “şiiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklama yoktur. “Geçen Zaman” şiiirinde “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metindeki söz sanatlarını tespit eder” ve “şiiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklama yoktur. “Gülü İncitme Gönül” şiiirinde “metindeki söz sanatlarını tespit eder” kazanımını karşılayan etkinlik ve açıklama bulunurken “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur” ve “şiiir yazar” kazanımlarını karşılayan etkinlik ve açıklamaya yer verilmemiştir. “O Geliyor”, “Anadolu Uygarlıkları” ve “Özgürlük şiiir metinlerinde belirlenen kazanımları karşılayan herhangi bir etkinlik ve açıklama tespit edilememiştir.

6.BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

2017 ve 2018 yılına ait Türkçe öğretim programları incelendiğinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. 2017 Türkçe öğretim programında “temel yaklaşım” yerine “temel felsefe” ifadesi kullanılmıştır. İlk defa temel becerilerin geliştirilmesi adına “yetkinlik” kavramından bahsedilmiştir. 2006 ve 2015 yılındaki Türkçe öğretim programlarından farklı olarak akademik başarıyla beraber öğrencilerin davranış biçimleri üzerinde durulmuştur. Bu sebeple program içinde “değerler eğitimi” adı altında bir başlığa yer verilmiştir; fakat, bu değerler açıkça belirtilmemiştir. Her bireyin birbirinden farklı olduğu ve her bireyin öğrenme şeklinin de farklılıklar oluşturduğu düşünülerek programda öğrenme ortamları yeniden düzenlenmiştir. Dijital kaynakların kullanımı ve genel ağdan yararlanmanın yolları konusuna da ilk defa değinilmiştir. Program açısından bakıldığında bu yeniliklere yer verilmesi sevindirici bir durum olarak karşımıza çıkmakla beraber dijital kaynakların güvenli kullanımı konusundaki uyarılara ne düzeyde dikkat edildiği bilinmemektedir.

2018 Türkçe öğretim programına bakıldığında da öğretimin okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise olarak ayrı ayrı değerlendirildiğini görmekteyiz. 2017 yılındaki programdan farklı olarak 2018 Türkçe öğretim programında ilk defa “perspektif” kavramına değinilmiştir. Buradaki perspektif, 2017 programında eksik bırakılan değerler eğitimi tamamlamak amacıyla meydana getirilmiştir. Değerler, kök ve alt değerler olarak sınıflandırılmıştır. 2018 Türkçe öğretim programında 2016 programında olmayan konu önerilerine de yer verilmiştir. Metin türlerindeki sayılar incelendiğinde de en az şiir türüne yer verildiği görülmektedir. Şiir türündeki bu eksikliğin çocukların edebi ve estetik yönlerinin gelişimini engelleyebileceği unutulmamalıdır.

Şiirlerin tematik incelemesi yapıldığında birçok şiirin tema-içerik uyumunun yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, metinler için yapılan tematik ayrımın nitelik bakımından zarar görmesine sebep olmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki tematik ayrımın genel amacı; öğretimle ulaşılmak istenen genel hedefleri gerçekleştirmek, işlenen konu ve içerdiği mesajlar itibariyle söz

konusu temaların ne olduğunu anlamak; metin sonrasında yapılan etkinlikler yardımıyla da temaların her öğrencinin zihninde yer edinmesini sağlayarak kavratmaktır. Toplum temalı bazı şiirlerde bireyselliğin daha çok işlenmesi, sanatsal duyarlılığın konu alındığı bazı temalardaki şiirlerin İlköğretim düzeyinde değil, ortaöğretim ya da yükseköğretim düzeyinde olması ve son olarak da şiirlerin anlamsal özelliklerinin tahmin edilenden çok uzakta olması gibi etkenler bu durumun örnekleri sayılabilir.

Şekil olarak incelenen şiir metinlerinde hece ölçüsü ile yazılmış metinlerin serbest ölçülü metinlerden sayı olarak fazla olması, şiir öğretimindeki şekil unsurlarının öğretimi için uygun bir zeminin oluşmasını sağlamıştır.

Hemen hemen birçok şiirde yer alan sesli ve sessiz harf ile sözcük tekrarları, deyim ile tamlama kullanımları, devrik ve eksilteli cümle yapıları da, dil gelişimi için fayda sağlayacak özelliktedir.

Az sayıdaki metinler dışında genel eğilim olarak şiirlerde dil ile üslup kullanımının çocuk dünyası ve ruhunu yansıtır özellikte olduğunu söylemek mümkündür. Dilin sade oluşu, açık ve anlaşılır oluşu bunun kanıtıdır. Üslup olarak da kucaklayıcı, kuşatıcı, duyarlı ve sevecen bir anlatım tarzının benimsenmesi, şiir metinleri ile çocuklar arasında sıkı bir bağın oluşmasına zemin hazırlayabilir.

Her temada bir şiir metnine yer verilirken bazı temalarda ise şiir metinleri yerine başka türlere yer verilmiştir. Bunun sebebi; ilgili temayı tam manasıyla yansıtacak bir şiir metninin bulunmayışı ve Millî Eğitim Bakanlığının kılavuz kitabında şiir metinlerinin bulunmadığı temalarda bir zorunluluğun olmadığını açıkça ifade etmesidir.

Her iki program incelendiğinde öğretimde güncelliği yakalama kaygısı olduğu görülmektedir. Dijital kaynakların kullanımı, öğrenme ortamlarının düzenlenmesi, metin türleri noktasında yol gösterici örneklerin ortaya konulması, genel ağ kullanımı ve değerler eğitimi gibi konular bu tavrın yansımaları olarak görülebilir. Tam bu noktada "Programların güncellenmesi ve

yeniliklerin takipçisi olunması öğretimdeki hedefleri gerçekleştirmede yeterli midir?” gibi bir soruyu da akla getirmektedir. “Türkçe öğretim programları öğretim sürecinin başından sonuna kadar öğretmene ve öğrenciye rehberlik ediyor mu?” ve “Öğretim programlarında yer alan her öge nitelikli bir şekilde analiz edildi mi, bu konuda fikir ve görüş birliği sağlandı mı, öğretim programlarının uygulanabilirliği ölçüldü mü?” gibi bir dizi soruya da cevap arama ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Türkçe dersi öğretim programında metin odaklı bir yaklaşım olmasına rağmen Liselere Giriş Sınavı gibi ortak sınavların Türkçe öğretmenlerini ikilemde bıraktığı söylenebilir. Özellikle Doğu Anadolu bölgesindeki birçok ilde ilkokuldaki öğrenme sürecinin Türkçe dersi açısından pek de verimli geçmediği görülmektedir. Bu sebeple Türkçe öğretmenlerinin ortaokul sürecinde ders saatinin çoğunluğunu okuma- yazmayı geliştirme, okuma alışkanlığı başlatma ve dilbilgisi noktasında nitelikli bir temel oluşturma gibi konulara ayırdığını görmek gerekir. Bu durum, yukarıda bahsedilen öğretim programlarının niteliği ile ilgili sorunlara delil olarak gösterilebilir.

Yine 2017-2018 yılına ait 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan bir metindeki açıklayıcı görselin ahlak ve görgü kurallarına uymaması sebebiyle sonraki süreçte fark edilip ders kitaplarından çıkarılması, öğretim programlarıyla beraber ders kitaplarında yer alan metinlerin ve görsellerin niteliği gibi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu sorunun temelinde, zorunlu temalar dışındaki diğer temaların ve etkinliklerin yazarın tercihinin bırakılması ve basımdan önce ciddi bir kontrolün yapılmaması gibi sebepler olduğu söylenebilir.

Bu hususlar dikkate alındığında öğretim programlarının hayati bir önem taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; hata yapmak değil, her türlü soruna sebep olabilecek durumları önceden tartışmak ve önlem almaktır. Bu noktada programların hedef kitlesi olarak öğrenci, öğretmen ve idarecilerin görüşlerinden daha etkin bir şekilde yararlanılmalıdır. Programların niteliği ve uygulanabilirliği konusunda da özellikle akademik

camialar ve yüksek öğretim kurumlarından üst düzeyde yararlanılarak tavsiyelerine kulak verilmelidir.

Ders kitaplarına ait tematik incelemelerde birçok soruna rastlanmıştır. Örneğin 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan “Kara Tren” adlı şiir, bilim ve teknoloji teması altında verilmesine rağmen şiirin içeriğinde aşk ve duygusallık konusu daha ağır basmıştır. Yine 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan “Gurbet” adlı şiirin derin anlamlı imajlardan meydana gelmesi ve “Sanat” adlı şiirin de birçok yükseköğretim kurumunda inceleme çalışmalarına konu olması gibi durumlar, metinleri anlama ve yorumlama aşamasında ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden ders kitaplarında yer alacak metinlerde seviyeye uygunluk, sözcük dağarcığı ve hazırbulunuşluk gibi ilkelere dikkat edilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Tema-içerik anlamındaki uyumsuzluğun giderilmesi adına; şiir türünün en güzel örneği olması özelliğiyle beraber en uygun içeriğe sahip olması özelliğine de dikkat edilmesi gerekir. Özellikle metinlerde kullanılan sözcüklerin ve işlenen konuların düzeyi yansıtmadığı konusunda da branş ve Türkçe öğretmenlerinden, dil öğretimi alanındaki yetkin kurumlardan ve pedagojik çalışmalar yapan uzmanlardan yardım alınabilir. Sayılan bu önerilerin hayata geçirilmesi için de belli bir sürece ve ön hazırlığa ihtiyaç duyulduğu da unutulmamalıdır.

Çocukların Türkçe derslerindeki metinlere yaklaşımına bakıldığında şiir türünün sıkıcı olabilme ihtimali düşünülerek birtakım farklı etkinlikler de gerçekleştirilebilir. Şiir metinlerinin incelenmesi esnasında şiirlerin öyküsünü çıkarma, sınıf ortamını görsel ve fiziksel olarak şiirin havasına uygun hale getirme, farklı ve değişik ses tonlarıyla aynı şiiri okuma, örnek okumaya bağlı en iyi yapılan okumayı seçip ödüllendirme, sözlüklerden sık sık yardım alma, öğretici olarak sadece şiirin değil öğretimin de önemini farkında olma gibi etkinlikler bunlara örnek sayılabilir.

Türkçe öğretim programlarında yer alan kazanımların etkinliklerle desteklenmesi esasken şiirle ilgili “metni türün özelliklerine uygun biçimde okur,

metindeki söz sanatlarını tespit eder ve şiir yazar” gibi bazı kazanımlara ait etkinlikler yer almamıştır. 6.sınıf Türkçe ders kitabında “şiirin şekil özelliklerini açıkla” kazanımına yönelik hiçbir etkinlik bulunmadığı için herhangi bir ilişkilendirme de yapılamamıştır. Şiir ile ilgili kazanımların etkinlik ve metinlerle uyumuna bakıldığında “şiir öğretimi” konusunun programda ihmal edildiği sonucuna ulaşılabilir. Bu yüzden Türkçe öğretim programlarında şiir bilgisi ve öğretimi konusu yeniden gözden geçirilerek çocuklardaki edebi ve estetik zevkin oluşumuyla ilgili tedbirler alınmalıdır.

Şiir metinlerinden sonraki etkinlikler incelendiğinde şiirde kullanılan sözcük ve deyimlerin sadece anlamının tahmin ettirilmesi, işlenen temanın kavranması noktasında eksiklik yaratabilmektedir. Nitekim her metin, içinde yer alan sözcük ve cümle yapılarıyla değer kazanır. Bu sebeple her sözcüğün anlamını tahmin ettirmekten ziyade, Türkçe ya da yabancı kökenli olup olmadığı sebepleriyle birlikte açıklanarak işlenebilir. Böylelikle çocuklarda hem dilbilgisel anlamdaki işlem yeteneği geliştirilebilir, hem de Türkçe sözcük kullanma bilinci meydana getirilebilir.

Söz sanatlarının şiir metinleri içindeki yerine bakıldığında benzetme sanatının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Benzetme sanatının coşku ve heyecanı dile getiren metinlerde daha çok yer alması doğal karşılanan bir durumdur; ancak, İlköğretim Türkçe ders kitaplarında benzetmenin “benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı” gibi tam bir benzetme örneğinden ziyade sadece benzeyen ve benzetilenden oluşmuş benzetmelerden meydana gelmesi, bu sanatın çocuklar tarafından algılanmasını ve kavranmasını zorlaştırabilmektedir. Bu sebeple hangi söz sanatı kullanılırsa kullanılsın; metin içinde kolay tespit edilebilir, öğelerinin tam ve anlaşılmasının kolay olmasına özen gösterilmelidir.

Bu araştırma hazırlanırken “Zeki Ömer Defne’nin Şiirlerinin Tematik Açıdan İncelenmesi” başlıklı tez çalışmasından, “Ergin Günçe Şiiri Üzerine Tematik İnceleme” adlı makaleden, “Berrin Taşan’ın Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı bildirden ve “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma” başlıklı makaleden yararlanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş., Gündüz O. (2001). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ Yay.
- Aksan, Doğan (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyol, H. (2007), *İlköğretimde Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Akyol, H. (2013). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Aksan D. (2006). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Alperen, N. (2001). *Türkçe okuma ve yazma eğitimi rehberi*. Ankara: Alperen Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2004). *Türkçe öğretimi (6. Baskı)*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Doğan, Y. (2012). *Dinleme eğitimi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Emiroğlu, S. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme sorunlarına ilişkin görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 11, 269-307.
- Ege, P. (2005). *Çocuklarda okuryazarlık gelişimi*. Topbaş, S.S. (Ed.), *Dil ve kavram gelişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Eyüp Hamdi. (1927) *Usul-İ Tedris*. Sivas: Sivas Vilayet Matbaası.
- Gündüz, O., Şimşek, T. (2011). *Anlama teknikleri 1 uygulamalı okuma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yay.
- Korkmaz, Z., (2005). *Türk dili ve kompozisyon*. Ankara: Ekin Kitapevi.
- Göçer, A. (2014). *Yazma eğitimi*. Ankara: PegemA Yayınları.

- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gönen, M. (1994). *Okul öncesi çocuk kitaplarının özellikleri nelerdir?, Çocuk Edebiyatı*. 99 Soruda Çocuk Dizisi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Güneş, F. (2008). *Okuma yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayıncılık.
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gökşen, Enver N. (1960). *Çocuklar için edebiyat*. İstanbul: Bakış Matbaası.
- İleri, C. (1998). *Yazılı anlatım ve evreleri, Sözlü ve Yazılı Anlatım*. (Editör: Hülya Plancı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- İşcan, A. ve Karagöz, B. (2016). *Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği)*. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad)*, 17(3), 193-206.
- Kavcar, C. (1999) *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayınları
- Köksal, K. (2003), *Okuma yazmanın öğretimi*. Ankara: Meb Yay.
- Kan, A. Ü. (2006). *Yeni ilköğretim programında öngörülen temel becerileri kazanmada beşinci sınıf sosyal bilgiler ve Türkçe derslerinin etkilerine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği)*. Elazığ: *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal Of Social Science* Cilt: 17, Sayı: 2 Sayfa:135-162, Elazığ-2007.
- Meb. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6,7,8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Meb Yay.
- Meb (2017). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB. Yay.

- Meb (2018). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB. Yayınları.
- Melanlıoğlu, D. ve Katrancı, M. (2013). *Öğretmen adaylarına yönelik konuşma öz yeterlik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(6), P. 651-665, Doi Number: [Http://Dx.Doi.Org/10.9761/Jasss1407](http://Dx.Doi.Org/10.9761/Jasss1407)
- Meb (2018) *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5.sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: MEB Yay.
- Meb (2018). *Ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Eksen Yayıncılık.
- Meb (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7.sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Dersdestek Yay.
- Meb (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yay.
- Özdemir, E. (2002). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi Yay.
- Özdemir, M. (2002). *Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma*. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1).
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2003). *Türkçe öğretiminde yeni yapılanma çalışmaları*. *Tübar-XII*, S. 28.
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat* (3. Baskı). Ankara: Kök Yay.
- Şirin, Mustafa Ruhi (1987). *Çocuk edebiyatı yıllığı*. Ankara: Kök Yay.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Temizyürek, F. vd. (2011). *Konuşma eğitimi*. (2. Baskı), Ankara: Pegem A Yay.
- Türkçe sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*.
Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimler Enstitüsü

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimler Enstitüsü

24./07/2019

Tez Başlığı / Konusu

2018 ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ŞİİRLER ÜZERİNE
TEMATİK BİR İNCELEME VE ŞİİRLERİN İLGİLİ PROGRAMDAKİ
KAZANIMLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 160..... sayfalık kısmına ilişkin, 24./07./2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnit.in...intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 18..... (yüzde on sekiz.) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayımlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

24./07./2019.

Ömer Faruk KARAKUŞ
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Ömer Faruk KARAKUŞ.....

Öğrenci No : 169401021.....

Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Programı : Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.....

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Rasit KOÇ
Türkçe Eğitimi ABD
24./07/2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
24/07/2019
Seyvet ÇAN
Enstitü Sekreteri